

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Chemické vojsko na Liberecku

Bakalářská práce

Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice
Studijní obory: 6107R023 – Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
7105R056 – Historie se zaměřením na vzdělávání
Autor práce: **Markéta Razáková**
Vedoucí práce: PhDr. Pavel Smrž

TECHNICAL UNIVERSITY OF LIBEREC
Faculty of Science, Humanities
and Education

Chemical troops in the Liberec region

Bachelor thesis

Study programme: B7507 – Specialization in Pedagogy
Study branches: 6107R023 – Humanities for Education
7105R056 – History for Education

Author: **Markéta Razáková**
Supervisor: PhDr. Pavel Smrž

Tento list nahradte
originálem zadání.

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že texty tištěné verze práce a elektronické verze práce vložené do IS STAG se shodují.

4. 4. 2019

Markéta Razáková

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Zadání bakalářské práce

Chemické vojsko na Liberecku

Jméno a příjmení: **Markéta Razáková**
Osobní číslo: P10000857
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obory: Historie se zaměřením na vzdělávání
Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
Zadávací katedra: Katedra historie
Akademický rok: **2018/2019**

Zásady pro vypracování:

Práce bude zaměřena na zmapování vzniku a vývoje vojenských chemických útvarů na Liberecku především od roku 1952 do současnosti. Předmětem výzkumu dále bude nasazení 31. brigády radiční, chemické a biologické ochrany ve vybraných zahraničních misích. Výzkum bude založen na analýze pramenů, metodě orální historie a na studiu sekundární literatury. Cílem práce bude zhodnotit postavení libereckých chemiků v rámci vojenské struktury NATO.

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

FIDLER, Jiří – SLUKA, Václav. Encyklopedie branné moci Republiky československé 1920-1938, Praha, Libri 2006. 767 s.

Historie chemického vojska. Mimořádný Sborník chemického vojska vydáný u příležitosti 20. výročí založení vojska. Praha: VA AZ, 1970. 335 s.

KUBÁNEK, Vladimír. Historie chemického vojska: (1919-2009) = História chemického vojska = Istorija chimičeskich vojsk = Geschichte der chemischen Truppen = History of the chemical corps. V Tribunu EU vyd. 1. Brno: Tribun EU, 2010, 306 s.

NOVÁK, Vladimír. Armáda České republiky v Liberci a Libereckém regionu: Historie a současnost, Liberec, Knihy 555, 2004. 133 s.

NOVÁK, Vladimír. Armáda v Liberci a Libereckém kraji: Vojenské posádky, vojenské útvary, vojenská zařízení, vojenské školy, Liberec, Knihy 555, 2008. 136 s.

PAJER, Jaroslav – ZEMAN, Jan. Pohlednice z cest po našich posádkách. 1. vyd. Praha: Ministerstvo obrany ČR – Agentura vojenských informací a služeb, 2005. 223 s. ISBN 80-7278-304-1.

PITSCHMANN, Vladimír – HALÁMEK, Emil – KOBLIHA, Zbyněk. Boj ohněm, dýmem a jedy: nejstarší historie vojenského použití chemických a zápalných látek a vznik moderní chemické války. Kounice : Military System Line, 2001. 178 s. ISBN 80-902669-2-4.

TRTÍLEK, Ladislav. Chemické vojsko v letech 1989-1999. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 1999. 78 s. ISBN 80-7278-001-8.

Vedoucí práce:

PhDr. Pavel Smrž
Katedra historie

Datum zadání práce:

1. února 2019

Předpokládaný termín odevzdání:

15. dubna 2019

prof. RNDr. Jan Pícek, CSC.
děkan

L. S.

doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci 1. února 2019

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá historií a činností chemického vojska na Liberecku především po roce 1945. Dále se zaměřuje na historii chemických zbraní, začlenění vojska v rámci vojsk varšavské smlouvy a NATO, v neposlední řadě také obeznámí s detaily vybraných zahraničních misí současnosti. Součástí práce je seznam literatury, pramenů a obrázkové přílohy. K vypracování práce byly využity výpovědi pamětníků dále současná i tehdejší literatura.

Klíčová slova

Armáda, Liberec, Chemické vojsko, Zbraně hromadného ničení, Chemické zbraně, Varšavská smlouva, NATO, Liberecká kasárna, Mise

Abstract

This thesis deals with the history and activities of the Chemical troops in the Liberec region, especially after 1945. It also focuses on the history of chemical weapons, the inclusion of troops within the Warsaw Pact troops and NATO, last but not least, familiar with the details of selected foreign missions today. The work includes a list of references, sources and image attachments. To elaborate work were used further testimony of witnesses present and former literature.

Keywords

Army, Liberec, Chemical troops, Weapons of Mass Destruction, Chemical weapons, Warsaw Pact, NATO, Liberec barracks, Mission

Poděkování

Tímto si dovoluji poděkovat mému vedoucímu práce PhDr. Pavlu Smržovi za odborné vedení, trpělivost, poskytnutí mnoha přínosných rad a cenných připomínek při zpracování této bakalářské práce. Dále bych chtěla vzít za vděk Štěpánovi Tučkovi za podporu a pomoc, bez které by tato práce nikdy nepřišla na svět.

OBSAH

1	ÚVOD	11
2	KRITIKA PRAMENŮ A LITERATURY	14
3	HISTORIE VEDENÍ BOJE ZBRANĚMI HROMADNÉHO NIČENÍ A STRUČNÝ PŘEHLED VÝVOJE JADERNÝCH, CHEMICKÝCH A BIOLOGICKÝCH ZBRANÍ	21
	3.1 Objevování chemických zbraní.....	22
	3.2 První světová válka	26
	3.3 Protichemická ochrana	29
	3.4 Vývoj chemických zbraní po roce 1945.....	30
	3.5 Definice chemických zbraní.....	32
4	HISTORIE CHEMICKÉHO VOJSKA NA NAŠEM ÚZEMÍ	35
	4.1 Vznik chemického vojska v meziválečné době	35
	4.2 Chemické vojsko po roce 1945	37
	4.3 Organizace chemického vojska v Liberci v letech 1952 - 1989	38
	4.4 Role chemického vojska ČSLA v rámci Varšavské smlouvy.....	39
	4.5 Konec plánů na jadernou válku.....	43
5	CHEMICKÉ VOJSKO V LIBERCI PO ROCE 1989	45
	5.1 Reorganizace chemického vojska po roce 1989	45
	5.2 Počátek fungování v NATO a cesta k profesionální armádě	46
	5.3 Současná struktura útvaru	50
	5.4 Role libereckých chemiků v rámci NATO.....	51
6	BOJOVÉ OPERACE A KAŽDODENNOST	52

6.1	Zahraniční mise Pouštní bouře.....	52
6.2	Pohled pamětníků pouštní bouře	55
6.3	Zahraniční mise Trvalá svoboda	57
6.4	Mise Trvalá svoboda očima pamětníků	58
6.5	Odvrácená strana zahraničních misí.....	61
6.6	Další mise chemického vojska na Liberecku	63
6.7	Každodennost vojáka z povolání	66
7	ZÁVĚR	69
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	71
	SEZNAM PŘÍLOH.....	76

1 ÚVOD

Téma předkládané bakalářské práce zní: „Chemické vojsko na Liberecku“, což samo o sobě vyznívá velmi obecně. Práce je však blíže zaměřena především na stručně vyličenou historii útvarů chemického vojska a jeho působení v uvedeném regionu, těžiště práce spočívá v nastínění především moderní historie útvaru, za což považuji zejména období po roce 1989.

Výběr tématu pro bakalářskou práci byl ovlivněn několika faktory. Jednak přihlédnutím ke svému přirozenému zájmu o historii jednak také proto, že mi vždy osobně imponovala služba v ozbrojených složkách státu, ale hlavním důvodem bylo to, že se osobně znám s několika příslušníky popisovaného vojenského útvaru, a s některými z nich mne pojí i přátelství. Tak jsem se sama pohybovala v kruzích, které byly zasvěcené do historie prvních polistopadových bojových operacích naší armády, jednalo se o přímé pamětníky. Jejich vyprávění byla orální historie v praxi. V té době jsem ale ještě netušila, že bych ji měla začít zaznamenávat pro účely výzkumu.

Tato předložená bakalářská práce je po technické stránce již druhá v pořadí – druhá verze. Předchozí verze byla neuspokojivá a já se při psaní své současné, zrevidované a značně přepracované práce poučila z předchozích chyb, na které jsem byla vedoucím práce i oponentem upozorněna. V této práci jsem proto kritičtěji přistupovala ke zdrojům, ze kterých jsem čerpala a strukturu práce jsem více logicky provázala a zaměřila se v první řadě na splnění vytyčených cílů práce. Na tomto místě – v úvodu – nyní ve stručnosti nastíním koncepci práce, seznámím čtenáře s postupy užitými při psaní této bakalářské práce a s užitými vědeckými metodami, představím ve stručnosti stanovené cíle, které má tato práce za úkol naplnit.

Cílem práce, jak byla zadána, je zhodnotit postavení libereckých chemiků v rámci vojenské struktury NATO. Spolu s tím má tato bakalářská práce přinést stručný popis vzniku a vývoje chemického vojska na Liberecku. Tomu je uzpůsobena i samotná struktura práce. Tu jsem pomyslně rozdělila na kapitoly čistě deskriptivní a kapitoly zaměřené více výzkumně. Deskriptivní, popisné kapitoly, se věnují právě historii vojenských útvarů, kterému předchází stručný exkurz do problematiky vedení

chemického boje. Dále se zabývají srovnáním vojsk NATO a Varšavské smlouvy na sklonku 80. let 20. století. Kapitoly zaměřené výzkumně sice též čerpají z odborné literatury, článků a archiválií, jsou však podstatně doplněny o fakta získaná analýzou rozhovorů s přímými účastníky bojových operací po roce 1989, čímž penzum poznání získané studiem literatury rozšiřují o empirický materiál očitých svědků zkoumaných historických událostí.

Na tomto místě se dostávám k užitým metodám, které jsem již letmo zmínila v předchozím odstavci. Při psaní bakalářské práce jsem vycházela z odborné literatury a její rešerši jsem nyní věnovala podstatné úsilí. Kromě monografií jsem do zdrojů zahrnula i novinové a časopisecké články, reportáže, archiválie, ale i relevantní internetové články a příspěvky. Analýzou informací získaných studiem literatury a následnou syntézou takto nabytého rozsahu informací jsem se pokusila uceleným způsobem v jednotlivých kapitolách podat jejich výklad tak, aby si čtenář mohl osvojit základní znalosti daného tématu. To vše jsem doplnila o informace získané od pamětníků, se kterými jsem provedla individuální rozhovory, rozhovory samotné jsou navíc zařazené jako přílohy k této bakalářské práci. Mimo to jsem čerpala i z rozhovorů s pamětníky, které byly zachyceny v rámci tištěných médií, zejména v denním tisku.

Slabou stránkou metody rozhovorů je skutečnost, že se kvantitativně jedná o menší počet rozhovorů, které navíc nelze označit jako standardně strukturované tak, jak je typické pro výzkumné metody užívané například v sociologii. Naopak struktura a vedení jednotlivých rozhovorů bylo pokaždé individuální, přizpůsobené osobě pamětníka včetně přihlédnutí k charakteru osobní zkušenosti z té které bojové mise, aby po kvalitativní stránce bylo možné z jejich výpovědí získat co nejvíce relevantních informací. Z toho logicky vyplývá, že potenciál získaných poznatků nelze plně využít ke komparaci a nelze je též považovat za statisticky významné. Význam je však třeba spatřovat v možnosti poznat historii každodennosti během bojové mise. Je to pohled za oponu oficiálních hlášení, které se promítají do obsahu archiválií, ze kterých následně tak často čerpá historik. Díky uskutečněným rozhovorům tak mohu obohatit poznání získané studiem literatury o přesah do každodennosti za využití metod orální historie.

V závěru práce přináším shrnutí získaných poznatků a rekapituluji předchozí kapitoly v jejich nejpodstatnějších bodech. Takto ucelená bakalářská práce nyní začíná první kapitolou.

2 KRITIKA PRAMENŮ A LITERATURY

Při rešerši zdrojů, které by bylo možné využít při psaní této bakalářské práce, jsem do souboru zahrnula níže představené publikace, většinou monografie, které jsou zaměřeny na vedení chemického boje obecně, historii chemické války, dále pak na historii válečných plánů Československé lidové armády a historii válečných plánů armád Varšavské smlouvy a v neposlední řadě o publikace vydané přímo Ministerstvem obrany České republiky nebo 31. brigádou radiacní, chemické a biologické ochrany. Čerpala jsem též z otištěných novinových článků s důrazem na regionální tisk, ale též z internetových článků a to jak oficiálních příspěvků na stránkách 31. brigády tak žurnalistických i zájmových webů.

Základními zdroji pro první kapitolu věnovanou historii vedení chemické války a výzkumu chemických zbraní a zbraní hromadného ničení jsou publikace od Vladimíra Pitschmanna. První z nich *Boj ohněm, dýmem a jedy*,¹ přináší stručný a přehledný výklad k vývoji chemických zbraní a to od zbraní primitivních až po období první světové války. Kniha se sice ani okrajově nezabývá vojenskými útvary, na které je tato bakalářská práce zaměřena, ale přináší kvalitně zpracovaný přehled vývoje chemických zbraní včetně vývoje protichemické ochrany a přibližuje i vojenská střetnutí do roku 1918, při kterých k využití chemických zbraní došlo. Z toho důvodu jsem opřela svou první kapitolu o vývoji vedení chemického boje a chemických zbraní právě o poznatky získané z tohoto zdroje. Druhou knihou je monografie od stejného autora, *Chemická válka ve věku atomu a DNA*,² která v úvodu popisuje vývoj chemických zbraní a zbraní hromadného ničení obecně, v dalších kapitolách se následně věnuje historii válečných konfliktů, při kterých bylo užito chemických zbraní, ať se jednalo o využití *napalmu* v zápalných složích leteckých pum a plamenometů, nebo o otravné bojové plyny a to v rozsahu let 1945 až 2015. V několika kapitolách – zejména v kapitolách věnovaných válečným operacím s užitím chemických zbraní – autor předkládá poznatky, které se

¹ PITSCHMANN, Vladimír, et al.: *Boj ohněm, dýmem a jedy: nejstarší historie vojenského použití chemických a zápalných látek a vznik moderní chemické války*, Kounice, Military System Line, 2001. ISBN 80-902669-2-4.

² PITSCHMANN, Vladimír. *Chemická válka ve věku atomu a DNA: kapitoly z dějin chemických, toxinových a zápalných zbraní: období od roku 1945 do roku 2015*. Praha, Naše vojsko, 2016. ISBN 978-80-206-1632-6.

přímo týkají libereckého chemického vojska (první a druhá válka v Perském zálivu, válka v Afghánistánu).

Mezi zdroje, které se věnují především válečným plánům Československé lidové armády a dalších vojsk Varšavské smlouvy, včetně popisu vztahů mezi jednotlivými zeměmi a jejich armádami a to i v souvislosti se strategickými koncepty budování jednotlivých vojsk pod vlivem válečných doktrín Sovětského svazu, řadím tyto tři knihy. První z nich je *Stín jaderné války nad Evropou*³, od Josefa Fučíka. V knize je stručně popsán vznik a vývoj studené války a to s akcentem na operační plány a strategii vojenských bloků na středoevropském válčišti v první půli studené války, tedy v letech 1945 – 1968. Autor se opírá kromě širokého seznamu odborných prací, včetně zahraničních monografií, ale také o archiválie. Kniha je vhodnou publikací pro úvodní studium problematiky. Dalším zdrojem je kniha *Československá lidová armáda na Rýnu*⁴ od autorů Karla Štěpánka a Pavla Minaříka, přičemž Ing. Karel Štěpánek čerpal při práci na knize mimo jiné z vlastního empirického materiálu, neboť byl ve zkoumané době (50. – 60. léta 20. století) služebně zařazen na generálním štábu Československé lidové armády a účastnil se i vojenských her v polské Legnici. Přímo tak pozoroval průběh vojenských her a měl též přístup k tehdy utajovaným válečným plánům, které (nyní již odtajněné) jsou součástí příloh uvedené publikace. Hlavní slabinou zmíněné knihy je fakt, že je zpracovávána právě důstojníky Československé lidové armády ve výslužbě a trpí tedy těmi vadami, jako i jiné vojenské memoáry: i přes znatelnou snahu o objektivnost lze z textu vyčíst, že se autoři někdy uchýlili k spekulacím a domněnkám, které však nemají oporu v žádných archiváliích. To je však způsobeno především tím, že tyto pasáže se týkají úmyslů strategů Sovětského svazu a musíme mít na paměti, že ruské vojenské archivy odtajněny dosud nejsou a jejich odtajnění se naše současná generace zřejmě ani nedočká. Poslední publikací, která rozebírá problematiku válečných plánů, strategie NATO a Varšavské smlouvy a zabývá se úlohou Československé lidové armády v rámci plánovaných vojenských operací

³ FUČÍK, Josef: *Stín jaderné války nad Evropou: ke strategii vojenských bloků, operačním plánům a úloze Československé lidové armády na středoevropském válčišti v letech 1945-1968*. Praha, Mladá fronta, 2010. ISBN 978-80-204-2199-9.

⁴ ŠTĚPÁNEK, Karel – MINAŘÍK, Pavel: *Československá lidová armáda na Rýnu*. Praha, Naše vojsko, 2007. ISBN 978-80-206-0832-1.

během studené války, je monografie Petra Luňáka s názvem *Plánování nemyslitelného*⁵. Na rozdíl od obou předešlých publikací, autor této knihy vychází z nejrozsáhlejšího souboru zdrojů, kterými jsou buď dobové dokumenty získané z vojenského archivu, nebo o odborné studie, v drtivé míře cizojazyčné. Stojí za povšimnutí, že rozsahem se tato kniha zabývá celou érou studené války od roku 1950 do roku 1990 a na problematiku přináší nejkomplexnější pohled včetně politicko-vojenských souvislostí. Vysoká informační kvalita publikace i její srozumitelnost je bezesporu dána i kvalitou jejího autora, který od roku 2000 působil v mezinárodním sekretariátu Organizace Severoatlantické smlouvy. Důkazem toho, že se jedná o zásadní zdroj ke zkoumání paralelních dějin NATO a Varšavské smlouvy je i fakt, že z této knihy vychází i autor shora zmiňovaného *Stínu jaderné války nad Evropou*, ve které je v seznamu zdrojů odkazováno právě na monografii Petra Luňáka. Velkým přínosem jsou v knize Petra Luňáka nashromážděné přílohy včetně vojenských rozkazů, plánů na odpouštění vltavské kaskády a další dokumenty, které nám dávají plně poznat rozsah plánovaného vojenského střetnutí mezi východním a západním blokem v době studené války. Na základě studia všech tří uvedených knih jsem vypracovala kapitolu věnující se okolnostem organizování a formování chemického vojska po druhé světové válce a jeho zamýšleného nasazení v rámci vojsk Varšavské smlouvy.

Publikace, která se věnuje přímo chemickému vojsku na Liberecku, byla vydána přímo Ministerstvem obrany České republiky, jedná se o knihu: *Neupadneme v zapomnění*⁶. Kniha pojednává o 9. rotě chemické ochrany, o jejím vzniku, organizaci a působení v zahraničních misích. Jedná se o knihu z roku 2018, tedy o knihu aktuální, ve které lze najít informace i k posledním misím, kterých se tento vojenský útvar účastnil. Kniha je doplněna o bohatý obrazový materiál (vybrané novinové články, fotografie z archivu příslušníků 9. rotě chemické ochrany) a kombinuje popisný styl kapitol s výkladem některých událostí s pasážemi se vzpomínkami pamětníků, kterými jsou kapitoly zpestřeny o autentická svědectví, čímž je doplňován rozsah předkládaných informací o postřehy, které v jiných publikacích absentují.

⁵ LUŇÁK, Petr: *Plánování nemyslitelného: československé válečné plány 1950-1990*. 2. vyd. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2008. ISBN 978-80-7363-222-9.

⁶ POLČÁK, Zdeněk: *"Neupadneme v zapomnění": 20 let 9. rotě chemické ochrany*. Praha, Ministerstvo obrany České republiky - VHÚ Praha, 2018. ISBN 978-80-7278-753-1.

Kniha Vladimíra Kubánka⁷ *Historie chemického vojska: (1919-2009)* byla při čerpání informací ke zkoumanému tématu také velmi přínosná. Autor ve své knize uvádí přehledný výčet událostí, jež zapříčinily vznik chemického vojska od roku 1919, dále se detailně věnuje celému rozvoji tohoto typu armády na našem území a nevynechává ani zmínky o důležitosti zakládání škol pro zájemce o službu u chemických útvarů.

Dalším tištěným zdrojem jsou brožury, které vydalo Ministerstvo obrany České republiky – Vojenský historický ústav Praha a přímo 31. brigáda radiální, chemické a biologické ochrany. Jedná se o brožuru *90 let plynové služby a chemického vojska 1919 - 2009*⁸ z roku 2009 a *Chemické vojsko AČR*⁹ z roku 2014. Obě brožury jsou si obsahově podobné. Předkládají stručnou historii vzniku chemického vojska v Československu v meziválečném období a jeho následný rozvoj po roce 1945. V brožurách jsou obsaženy informace o toho času historické i aktuální organizaci útvarů s akcentem na jejich začlenění do spojeneckých svazků v rámci organizace NATO. Okrajově je zmíněna i školní činnost - organizace příslušných kateder v rámci vysokých škol a následnou transformaci vojenského vysokého školství do současně platného modelu zaštitěného Univerzitou obrany v Brně. Právě o publikace Ministerstva obrany České republiky jsem opřela kapitoly věnované organizaci a historii chemického vojska a to zejména na historii jeho působení po roce 1989.

Při studiu pramenů jsem podrobila rešerši také novinové články a to zejména v regionálním periodiku: *Liberecký den*¹⁰ a *Jablonecký měsíčník*. Článcům s tematikou místních vojenských posádek a jejich aktivit doma i na zahraničních cvičeních a bojových operacích se věnoval především žurnalista Adam Pluhař. Ten psal i v letech okolo roku 2002 buď reportáže, nebo přímo rozhovory s příslušníky libereckého vojenského útvaru. Ačkoli novinové články zpravidla obsahují nepřesnou odbornou terminologii, někdy dokonce „novinářské zkratky“, přesto přináší cenné svědectví. Že

⁷ KUBÁNEK, Vladimír: *Historie chemického vojska: (1919-2009)*, Brno, Tribun EU 2010. ISBN 978-80-7399-908-7.

⁸ *90 let plynové služby a chemického vojska 1919 – 2009*, Liberec, Centrum zabezpečení 104. Zabezpečovacího praporu 2009.

⁹ *Chemické vojsko AČR*, Praha, Ministerstvo obrany České republiky – Vojenský historický ústav Praha 2009.

¹⁰ *Liberecký den*, ISSN 1210-6291.

se články o libereckém chemickém vojsku v regionálním periodiku objevují pravidelně a to s poměrně vysokou četností (v některých obdobích, zvláště při zahraničních misích dosahovala četnost téměř 1 článek za měsíc) a na titulních stranách, dokazuje to, jakou váhu a důležitost prisuzují lokální média zdejší posádce a jejímu působení doma i v zahraničí. Proto pro mne bylo mimo jiné zajímavé i studium těchto pramenů a bylo by chybou je nezahrnout do možných zdrojů, byť je třeba k informacím z denního tisku přistupovat s vyšší mírou kritičnosti a to právě kvůli možným nepřesnostem v jejich obsahu.

Při psaní jsem se snažila pátrat i ve starším dobovém tisku. Tato cesta však při mém bádání nepřinesla mnoho relevantních informací. Novinové články z doby před rokem 1989 trpí tím, že vznikaly v době poplatné režimu a straně a jsou značně tendenční. Extrémně potom v 50. letech 20. století. Zářným příkladem je uvedení článku z libereckého týdeníku *Cesta míru*¹¹. Toto zvláštní svědectví přináší *Cesta míru* v sedmém čísle prvního ročníku z roku 1952, kde je otištěn článek o spolupráci amerických výzkumníků s japonskými generály, kteří měli figurovat jako organizátoři bakteriologické války proti Sovětskému svazu. Článek má být krátkým výtahem výsledku obviněného, jistého Nisi, který podává informace o testování na lidech, konkrétně popisuje neurčité pokusy se zmrazováním. Říká, že ve 20 stupňovém mrazu vyvedli „vězně“, jež nechali oblečené v teplém oděvu bez rukávů. Pomocí ventilátorů a „umělého větru“ jim byly ruce zmrazovány, dokud se po poklepání na zmrzlé ruce hůlkou nezval zvuk připomínající zvuk klepání na prkénko. Dále uvádí, že se tyto testy prováděly v souvislosti s budoucí válkou vedenou proti SSSR. Článek byl v týdeníku uveden bez jakýchkoliv informací o zdroji nebo bližších informací o osobách, jež v článku figurovaly.

Za informačně nejzajímavější pramen, který se mi podařilo při zpracování předkládané bakalářské práce vyhledat, považuji soubor s rozhovorů s pamětníky z vybraných misí, které jsem především jako zdroj čerpala z internetových periodik nebo sama provedla.

¹¹ *Cesta míru: týdeník krajského výboru Komunistické strany Československa v Liberci*, roč. 1, 1952, č. 7, Liberec, KV KSČ, ISSN: 0411-6364.

Jednalo se o rozhovory učiněné v průběhu let, některá svědectví hovoří o úžasu nad technikou koaličních partnerů, o níž se naší armádě v té době mohlo jen zdát, jiná zmiňují s obdivem logistické zázemí a možnosti kulturního vyžití v rámci mise. Je tedy zřejmé, že většina dotazovaných s odstupem času vzpomínala především na události pozitivního charakteru. Výjimku představují krátké rozhovory s příslušníky vojenského útvaru, které v rámci reportáže zachytil redaktor Jan Gazdík¹². Redaktorovi se příslušníci dokázali rozmluvit i o negativních situacích, mající na mužstvo dopad. Dalším otevřeně kritickým, ale přínosným rozhovorem je interview zpracované též Janem Gazdíkem a to s Janem Való¹³, velitelem jednotky chemické ochrany nasazené při první válce v Perském zálivu.

Při tvorbě bakalářské práce jsem provedla i vlastní rozhovory a to i se třemi pamětníky, kteří sloužili u libereckých chemiků a sami se účastnili vojenských misí v zahraničí. Rozhovor s panem Ivo Bartlem, jenž prošel nejen libereckým útvarem, ale i jeho „menší verzí“ v Týně nad Vltavou, s nímž absolvoval i misi v rámci operace Trvalá svoboda, a ke které se podrobněji vyjádřil právě v rozhovoru. Pan Bartl tak v našem rozhovoru podal ucelený obraz chemického vojska v době operace Trvalá svoboda, svým pohledem dále zhodnotil rozdíly u velkého chemického útvaru v Liberci a u menšího v Týně nad Vltavou. V neposlední řadě nastínil, jaký je běžný život vojáka v kasárnách, čímž si troufám říci, že nabourává u části společnosti zažitý stereotyp vnímání vojáka, který mimo nasazení v zahraničních misích nebo pomoc při povodních na území České republiky pouze „sedí v kasárnách a pije kávu.“

Také rozhovor s panem Martinem Maralíkem byl velmi přínosný. Jedná se o mladého muže (30 let), chemika, absolventa několika vysokých škol. Z našeho rozhovoru jsem byla schopná získat zcela odlišný pohled na fungování vojáků a útvaru, než který jsem získala rozhovorem s panem Bartlem. Rozhovor s panem Maralíkem na mě působil velmi pozitivně a ambiciózně. Na rozdíl od pana Bartla, který měl možnost absolvovat základní vojenskou službu, u pana Maralíka už tomu tak nebylo a k armádě

¹² GAZDÍK, Jan: *V Kuvajtské poušti pláčou i drsní muži*, [online], [vid. 2018-01-07], dostupné z: <http://www.czsk.net/svet/clanky/svet/chemiciplacou.html>

¹³ GAZDÍK, Jan: *Při operaci Pouštní bouře nás dostihla bolševická tupost. Vyhrožovali nám, vzpomíná velitel*, [online], [vid. 2019-02-01], dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/operace-poustni-boure-i-tam-nas-dostihla-bolsevicka-tupost-r/r~412d8ce4bc9011e5a6b7002590604f2e/?redirected=1554113140>

ho přilákalo právě studium, díky kterému má, co se kariéry týče, slibný start. V našem rozhovoru mě velmi zaujala pasáž o jeho účasti na důstojnickém kurzu v USA, kde jednoznačně označuje českou chemickou odbornost jako mnohem vyspělejší než odbornost v USA.¹⁴

Třetí rozhovor jsem provedla s panem Tomášem Tesařem. I tento rozhovor přinesl zcela jiný pohled na liberecký útvar i zkušenost s působením v misích i v rámci spojeneckých struktur. Tomáš Tesař se k odbornosti amerických vojáků vyjádřil v opačném duchu než pan Maralík. Možná to bylo způsobeno tím, že služebně pracoval u libereckého útvaru mnohem dříve, než k němu nastoupil pan Maralík a tak zažil situaci, kdy v USA viděl vybavenost vojenských útvarů o nejmodernější techniku, počítače a špičkové zázemí, kdežto v Liberci pracoval doslova s tužkou a papírem. Velmi zajímavé a přínosné bylo též vyjádření pana Tesaře k důvodům, proč opustil armádu a odešel do civilního sektoru.

Chápu, že rozsah provedených rozhovorů je velmi úzký a nelze jej využít ke komparaci, rozhodně se též nedá hovořit o statisticky významném počtu provedených rozhovorů. Nejedná se ani o účastníky stejných zahraničních misí a jednotliví vojáci nesloužili u útvaru ani ve stejných časových úsecích. Možná ale právě proto jsou rozhovory, které se mi podařilo získat, přínosné v rozdílných pohledech na službu u chemického vojska i zahraniční zkušenosti a rozšiřují tak poznání o službě u zkoumaného útvaru jinak, než by se dalo zjistit z 10 standardizovaných rozhovorů s příslušníky, kteří prošli jedinou zahraniční misí.

¹⁴ Zaznamenáno z rozhovoru s Martinem Maralíkem, 10. 08. 2018, Liberec.

3 HISTORIE VEDENÍ BOJE ZBRANĚMI HROMADNÉHO NIČENÍ A STRUČNÝ PŘEHLED VÝVOJE JADERNÝCH, CHEMICKÝCH A BIOLOGICKÝCH ZBRANÍ

V povědomí laické veřejnosti jsou chemické zbraně spojovány především s takzvanou „západní frontou“ během první světové války, o což se podstatnou měrou postarala evropská poválečná kultura, v jejíchž literárních dílech témata válečných hrůz rezonovala ještě mnoho let poté, co dozněly poslední výstřely velké války. Z významných děl uveďme alespoň *Na západní frontě klid* a *Povídky*, které napsal Erich Maria Remarque a které byly několikrát adaptovány do filmového prostředí. Co se týče jaderných zbraní, jejich vývoj v projektu „Manhattan“ a svržení jaderných pum na japonská města Hirošima a Nagasaki jsou všeobecně známější. Méně je pro laickou veřejnost známa historie biologických zbraní, u kterých dochází často k záměně se skupinou chemických zbraní.

Nezpopchybnitelnou pravdou je skutečnost, že k prvnímu používání chemických a biologických zbraní docházelo již ve starověku. Zmínky o použití chemických zbraní, jako byl řecký oheň, nalezneme v díle řeckého historika Thúkydida¹⁵, strategická doporučení pro vedení války za užití ohně najdeme v díle čínského mistra Sun-c¹⁶, pozdější středověké kroniky jsou plné podrobného líčení válečných krutostí, mezi kterými nechybí i zprávy o otravě vodních zdrojů při obléhání, vrhání mršin za hradby obležených sídel ve snaze vyvolat u nepřátel nákazu, z druhé strany můžeme nalézt též informace o opatřeních proti šíření epidemií ve vojenských táborech.¹⁷ Z novověké historie lze namátkou upozornit na lstivé praktiky užití za sedmileté války v Americe, kde obránci britské pevnosti Fort Pitt darovali domorodým indiánům (francouzským spojencům) příkrývky infikované virem pravých neštovic.¹⁸ Opravdový rozmach

¹⁵ THÚKYDIDÉS: *Dějiny peloponnéské války*. 1. vyd. Praha, Odeon 1977

¹⁶ SUNZI: *Umění války: The art of war*. 2. vyd. Přeložil Radim PEKÁREK. Brno, B4U, 2014. ISBN 978-80-87222-35-5.

¹⁷ CONTAMINE, Philippe: *Válka ve středověku*. Praha, Argo, 2004. Každodenní život. s. 126. ISBN 80-7203-615-7.

¹⁸ ANDERSON, Fred: *Crucible of War: The Seven Years' War and the Fate of Empire in British North America, 1754–1766*. New York, Knopf, 2000. ISBN 0-375-40642-5.

chemických zbraní však přišel skutečně až s rozvojem moderní chemie a s vypuknutím první světové války.

Popsat zde vyčerpávající a ucelený výklad k vývoji a historii chemických zbraní a vedení chemického boje by bylo nad rámec rozsahu této bakalářské práce a vymykalo by se to i jejímu zadání. Samo o sobě se jedná o téma, které je skutečně obsáhlé. Proto se ve stručnosti zaměřím jen na vývoj moderních chemických zbraní, začnu tedy jen stručným shrnutím a přehledem, počínaje první světovou válkou. Přijde mi totiž důležité, aby si čtenář uvědomil, jak dalece do historie lze vysledovat tento druh vedení boje (i obrany proti němu) a aby v následující podkapitole získal alespoň základní znalostní bázi o druzích a účincích moderních chemických zbraní.

3.1 Objevování chemických zbraní

Panuje všeobecná shoda, že první využití primitivních chemických zbraní je datováno již do doby pravěku s využitím otrávených šípů a osvojením si dovedností rozdělávání ohně.¹⁹ S rozvojem prvních civilizací a se vznikem prvních početnějších a organizovaných armád vyvstala i otázka možnosti získání vojenské výhody k poražení silnějších nepřátel. Mezi první zmínky o využití chemických zbraní v minulosti patří například písemné prameny popisující vojenské tažení Athéňanů. Konkrétně hovoří o událostech z počátku šestého století před naším letopočtem, kdy athénský státník Solón nechal do řeky Pleistos vhodit kořeny čemeřice,²⁰ která měla vysoce projímavé účinky, s úmyslem ochromit občany Kirrze, zmocnit se města a potrestat je za bezbožnost.²¹

Peloponéské války položily základy pro vznik moderních vlnových chemických útoků, především z hlediska shromažďování a dopravy toxického materiálu pomocí větru. Bylo zde také poprvé použito dalekonosných válečných strojů, které do značné míry změnily taktiku vedení válek, neboť umožnily dopravu zápalných a otravných látek ve větším množství na větší vzdálenost. Mezi nejznámější válečné stroje té doby

¹⁹ *Chemické vojsko AČR*, Praha, Ministerstvo obrany České republiky – Vojenský historický ústav Praha 2009. s. 5.

²⁰ MATOUŠEK, Jiří: Devadesáté výročí zrodu chemických zbraní, In: *112 Odborný časopis požární ochrany, IZS a ochrany obyvatelstva*, Roč. 4, 2005, č. 4, Praha, s. 24-25, ISSN 1213-7057

²¹ PITSCHMANN, Vladimír, et al.: *Boj ohněm, dýmem a jedy: nejstarší historie vojenského použití chemických a zápalných látek a vznik moderní chemické války*, Kounice, Military System Line, 2001. s. 55-56. ISBN 80-902669-2-4.

se řadí na příklad katapult a balista. Jeden ze způsobů dopravy pomocí obléhacího stroje popisuje ve svých pamětech na peloponéské války historik Thukydides. Konkrétně hovoří o stroji, jenž se skládal z vydlabaného trámu, který sloužil jako roura, na jehož konci byl zavěšený kotel plněný řevavým uhlím, sírou a smůlou. Když stroj Boioťané dopravili při obléhání Délionu v roce 424 před naším letopočtem k hradbám, na druhý konec trámu připevnili měchy, kterými foukali do roury, kdy se vzduch pod tlakem dostával do kotle s vysoce hořlavou směsí. Způsobovali velký požár, který obránci nevydrželi a prchali z opevnění.²²

Síla zápalného efektu se používala v rámci pevninských sporů, ale i v námořních bitvách. Příkladem je popis bitvy syrakuských a athénských vojsk v roce 413 před naším letopočtem.

S rozmachem antického válečného umění docházelo ke zlepšování využívaných taktik a k zavádění sofistikovanějších válečných strojů i chemických směsí. Používání řeckého ohně bylo známé i z případů obležení Konstantinopole ze strany arabské flotily z roku 678 našeho letopočtu, kdy „*to byl Kaliinikus (...) jenž vynalezl námořní oheň, zapálil arabské lodě a dočista je spálil, společně s jejich posádkami.*“²³ Ačkoli byla výroba „řeckého ohně“ strategickým vojenským tajemstvím, znalost jeho přípravy se v různé kvalitě dostala i mezi další mocnosti tehdejšího světa. Zápalné směsi se začaly v bitvách objevovat stále častěji. Zmínky o jejich použití najdeme i z roku 1565, kdy řecký oheň využili rytíři řádu sv. Jana Jeruzalémského při obraně pevnosti San Elmo na Maltě.²⁴

Ze středověkých událostí můžeme najít i případy z našeho území, konkrétně je znám případ, ke kterému se odhodlali husité, když jako oblehatelé Karlštejna v roce 1422 vrhali za hradby hradu sudy naplněné fekáliemi z pražských žump. Toto mělo prý za následek velmi silný zápach, z kterého obráncům padaly vlasy a zuby.²⁵

²² THÚKYDIDÉS: *Dějiny peloponéské války*. 1. vyd. Praha, Odeon 1977, s. 281.

²³ PITSCHMANN, Vladimír, et al.: *Boj ohněm, dýmem a jedy: nejstarší historie vojenského použití chemických a zápalných látek a vznik moderní chemické války*, Kounice, Military System Line, 2001. s. 82. ISBN 80-902669-2-4.

²⁴ TARABA, Luboš: *Ta zatracená skála: obléhání Malty 1565*. Praha, Epoque, 2016. Polozapomenuté války. s. 128 – 129. ISBN 978-80-7557-031-4.

²⁵ VRCHOVECKÝ, Karel: *Záhadné zbraně hrozí*, 1. Vyd. Praha, Albatros 1975, s. 24.

Kromě již zmíněného užívání chemických otravných látek a jedů (získaných chemickými reakcemi za užití ohně) nebo extrakcí z jedovatých rostlin a tvorů, známe z minulosti i užívání biologických zbraní. Jak už bylo zmíněno, jedná se o případy úmyslného šíření nákazy (ať již virové nebo bakteriální povahy). Kromě již uvedeného příkladu při obraně pevnosti Fort Pitt můžeme uvést i vojenské akce jiného britského důstojníka, kapitána Ecuyera, který v rámci bojů během indiánských válek (1763 – 1767) v Severní Americe také mezi domorodou populaci rozšiřoval příkrývky infikované virem neštovic.²⁶ Je tedy zřejmé, že tato taktika nebyla zdaleka ojedinělá.

Cílem této práce není podat vyčerpávající přehled historického vývoje chemických zbraní, proto nepředkládám podrobný výčet jejich nasazení ve všech historických konfliktech, ani nepředkládám chronologický seznam objevů jednotlivých jedů, nebo zbraňových technologií. Na tomto místě bych však ráda zmínila ještě dvě skutečnosti, které pomohou lépe pochopit a vnímat principy války vedené za využití chemických zbraní. Podstatným mezníkem v historii válek je vynález střelného prachu. Do Evropy tento objev pronikl ve dvou vlnách, jednak prostřednictvím arabských učenců, kteří jej převzali z Číny, a jednak při mongolských vpádech do Evropy. Jako jeden z prvních učenců, který popsal výrobu střelného prachu, byl františkán Robert Bacon.²⁷ S rozvojem výroby střelného prachu v Evropě došlo i k rozvoji palných a raketových zbraní. Tyto zbraňové systémy, které byly postupně zdokonalovány, jednak využívaly poznatků z chemie v rámci samotné výroby zápalných složek, jednak později začaly sloužit jako efektivní způsob dopravy chemických látek na cíl.²⁸

Dále stojí za povšimnutí, že ve zmíněných případech lze konstatovat, že úroveň vývoje chemických zbraní (jakož i kultury, nebo vědy obecně) nebyl ve stejný čas na různých místech světa srovnatelný. V některých obdobích, zejména v antice, je možné uvažovat nad dominancí evropského válečného umění a vědy, kdežto v období

²⁶ PRYMULA, Roman: *Biologický a chemický terorismus: informace pro každého*, 1. vyd. Praha, Grada 2002, s. 20. ISBN 80-247-0288-6.

²⁷ PITSCHMANN, Vladimír, et al.: *Boj ohněm, dýmem a jedy: nejstarší historie vojenského použití chemických a zápalných látek a vznik moderní chemické války*, Kounice, Military System Line, 2001. s. 94-109. ISBN 80-902669-2-4.

²⁸ Tamtéž

středověku se do prostoru Evropy dostávaly nejnovější vynálezy z východu, buď vlivem arabské, nebo čínské vzdělanosti.

I v novověkém období a v období průmyslové revoluce však docházelo k vzájemnému ovlivňování forem, kterými se ubírala vojenská technika. Tak se například britský dělostřelecký důstojník William Congreve kolem roku 1799 nechal inspirovat indickými raketovými zbraněmi, které vycházely z původních čínských a mongolských zbraní a které Indové nasazovali ve velkých specializovaných sborech, čímž získával tento Evropou opomíjený druh zbraně na efektivitě. Tyto raketové sbory byly proti britským expedičním sborům nasazeny v letech 1792 a 1799 při bojích o Singapur. Poznatky, které William Congreve získal, využil při vylepšení britských raket, které na rozdíl od těch indických obohatil o nesenou výbušnou slož. Cesta k využití raketových systémů pro dopravu chemických bojových látek se otevřela, zprvu však byla využívána pouze pro prosté výbušné směsi. Nejdříve se tyto modernizované zbraně osvědčily na moři, poté i na souši, poprvé v bitvě u Waterloo.²⁹

Nejdůležitější zlom nastal v době průmyslové revoluce s rozvojem moderních věd, především moderní chemie, která začala získávat industriální charakter. Tento rozmach zrychlil též vývoj chemických zbraní a nejvíce se projevil během bojů v první světové válce.

Mezi významné objevy na poli chemie v rámci devatenáctého a počátku dvacátého století lze mimo jiné zařadit výzkum chloru, objev fosgenu, sarinu, tabunu, též první konstrukce prototypu moderních ochranných masek a také velmi významný objev sloučeniny bis (2chlorethyl) sulfid,³⁰ později nazývaný podle svého nejnáměššího užití v bitvě první světové války yperit.³¹

S rozvojem chemie a vývojem otravných látek a jedů lze sledovat i první významné snahy o omezení jejich používání. Za zajímavý mezník lze v tomto ohledu

²⁹ PITSCHMANN, Vladimír, et al.: *Boj ohněm, dýmem a jedy: nejstarší historie vojenského použití chemických a zápalných látek a vznik moderní chemické války*, Kounice, Military System Line, 2001. s. 123. ISBN 80-902669-2-4.

³⁰ PRYMULA, Roman: *Biologický a chemický terorismus: informace pro každého*, 1. vyd. Praha, Grada 2002, s. 123. ISBN 80-247-0288-6.

³¹ PITSCHMANN, Vladimír, et al.: *Boj ohněm, dýmem a jedy: nejstarší historie vojenského použití chemických a zápalných látek a vznik moderní chemické války*, Kounice, Military System Line 2001, s. 119. ISBN 80-902669-2-4.

považovat americkou občanskou válku. Právě během této války byl vydán předpis³² pro polní armádu Unie, který se dá považovat jako první světový moderní vojenský předpis týkající se použití toxických látek ve válce. Mimo jiné bylo předpisem zakázáno využívat jedu k zamoření studní, potravin nebo zbraní.

Na přelomu devatenáctého a dvacátého století se uskutečnily Haagské konference, kde byla řešena problematika použití chemických bojových prostředků v bitvách. Výsledkem byla deklarace, jež zakazovala použití střel, které měly za úkol pouze šířit jedovaté plyny. Spojené státy deklaraci nepodepsaly.³³ Je tedy zřejmé, že jednotlivé státy se snažily o zakotvení mantinelů pro vedení války humánními prostředky a to na poli mezinárodního práva.

3.2 První světová válka

V době vypuknutí první světové války v létě roku 1914 byla deklarace přijatá na Haagské konferenci stále platná, používání chemických zbraní bylo tedy zakázáno. Přesto však k nasazení chemických zbraní během bojů – a to již za prvního roku války – došlo. Lví podíl na rozhodnutí nasadit chemické zbraně do bojů měla jistě situace na frontě, která se po zázraku na řece Marne vyvinula ve statickou zákopovou válku. Ani trojdohoda ani trojspolek si nedokázali vynutit převahu a cestu k získání operační iniciativy tak museli stratégové hledat jinde.

Francie je považována za první mocnost, která zakázanou bojovou látkou zaútočila. Jako první sáhla po bojových chemických látkách, když v srpnu 1914 použila proti německým vojákům ethylbromacetat. Tato látka má rovněž velmi smrtící účinek, ovšem jen ve velkých koncentracích a dávkách. Francouzská armáda tento bojový prostředek plnila do puškových nábojů o ráži 26 mm. Každý náboj obsahoval celkem 19 ml ethylbromacetat. Toto množství nepředstavovalo smrtící hrozbu. Nedošlo ani k výraznému ochromení nepřítele. Francouzská armáda proto od tohoto způsobu použití

³² LIEBER, Francis: *Instructions for the government of armies of the United States in the field: originally issued as General Orders no. 100, Adjutant General's Office, 1863: Guerrilla parties considered with reference to the laws and usages of war : written at the request of Major-General Henry W. Halleck.* Online, [vid. 2018-06-02], dostupné z <https://archive.org/stream/governarmies00unitrich#page/18/mode/2up>

³³ PITSCHMANN, Vladimír, et al.: *Boj ohněm, dýmem a jedy: nejstarší historie vojenského použití chemických a zápalných látek a vznik moderní chemické války*, Kounice, Military System Line 2001, s. 126. ISBN 80-902669-2-4.

ethylbromacetat upustila.³⁴ Později své prvenství v rozhodnutí využít zakázané chemické látky v době německého postupu alibisticky odůvodňovala tím, že se jednalo pouze o odvetu.³⁵

Německá armáda ovšem s nasazením bojových chemických látek také příliš neotálela. V říjnu 1914 použila o-dianisidin, kterému se přezdívá „kýchací prášek“. O-dianisidin dráždí dýchací cesty. Jedná se o prášek, který byl přidáván zejména do dělostřelecké munice. V okamžiku exploze dělostřeleckého granátu byla látka rozprášena po bojišti.³⁶

V počátečních fázích první světové války připomínaly chemické útoky spíše metodu „pokus - omyl“, než sofistikovanou taktiku. Vojenští odborníci se totiž snažili přijít na vhodnou formu, konzistenci, odolnost chemických látek, aby byl útok bojovým plynem na nepřítele co nejefektivnější. Výsledkem těchto pokusů bylo též zavedení prvního plamenometného oddílu.³⁷

Z touhy upustit od pouhých neúčinných pokusů se německá armáda inspirovala ze starověku a začala s testováním vlnových útoků. K útoku bylo použito ocelových lahví, které byly naplněny chlórem a opatřeny vypouštěcím ventilem. Za příznivého větru byl pak chlór vypouštěn na nepřátelské postavení. Díky momentu překvapení a vysoké koncentraci bojové látky měl tento postup až 90% účinek.³⁸

Nejznámější užití tohoto útoku zaznamenalo v první světové válce belgické území u města Ypres (podle kterého byla následně pojmenována další bojová látka: hořčičný plyn, který vešel ve známost jako nechvalně proslulý Yperit a použita byla v roce 1917 též Němci). Německá armáda měla na místě k dispozici třicet tisíc

³⁴ DURDIÁK, Jaroslav, et al.: *Zbrane hromadného ničenia – aktuálna bezpečnostná hrozba*, 1. vyd. Bratislava, Ministerstvo obrany SR 2005, s. 139. ISBN 80-88842-76-X.

³⁵ PITSCHMANN, Vladimír, et al.: *Boj ohněm, dýmem a jedy: nejstarší historie vojenského použití chemických a zápalných látek a vznik moderní chemické války*, Kounice, Military System Line 2001, s. 133-135. ISBN 80-902669-2-4.

³⁶ VIRGLEROVÁ, Kateřina: *Historie a současnost chemických zbraní*, Brno, Bakalářská práce. Vysoké učení technické v Brně 2011, Vedoucí práce Ing. Otakar Jiří Mika, CSc. s. 13.

³⁷ PITSCHMANN, Vladimír, et al.: *Boj ohněm, dýmem a jedy: nejstarší historie vojenského použití chemických a zápalných látek a vznik moderní chemické války*, Kounice, Military System Line 2001, s. 137-140. ISBN 80-902669-2-4.

³⁸ Tamtéž, s. 142.

ocelových lahví plněných chlórem. Během čekání na příznivý vítr se stávalo, že při útocích bývaly některé lahve poškozeny a došlo k uvolnění plynu, kterým byli otráveni němečtí vojáci. V reakci na tyto události se jim začalo dostávat ochranných prostředků dýchacích cest. Dne 22. dubna 1915 nastaly příhodné povětrnostní podmínky a na nepřátelskou armádu bylo vypuštěno celkem 180 tun chloru. Útok trval zhruba 35 minut. Němci donutili nepřátelskou armádu k ústupu až o 4 km do týlu. Útok byl sice silný, ale ne natolik, aby byl schopný ovlivnit směřování války. Měl spíše symbolickou hodnotu a přispěl k dalšímu rozvoji chemického boje a dalšímu výzkumu.³⁹

Co se týče statistiky účinku útoku chlórem, nikdy nebyla plně stanovena. Existuje více údajů, které nejsou jednotné. Různé zdroje hovoří o 7000 zasažených a 350 mrtvých, ale také třeba o 15 000 zasažených a 5000 mrtvých.⁴⁰

K největšímu použití plynu pak došlo ve dnech 19. a 20. října 1915, kdy německá armáda použila těžko představitelných 550 tun chlóru, který byl napuštěn do 25 000 lahví. Snažila se tak zvrátit bitvu u Remeše.⁴¹

Německá armáda nebyla v používání chemických látek v boji ovšem osamocena. Již 23. září 1915 použila anglická vojska rovněž chlór, a to na západní frontě u Loos. Lze konstatovat, že všechny strany válečného konfliktu používaly či zkoušely použít chemické zbraně. Někteří častěji a jiní, jako Rusové, pouze jednou.

Vlnové útoky nebyly jediný způsob, jak dopravit bojové chemické látky na určený cíl. Dalšími způsoby bylo dělostřelectvo či letectvo. V případě dělostřelectva byly používány zejména granáty naplněné fosgenem a difosgenem.⁴²

První světová válka znamenala skutečně první masové nasazení bojových otravných látek v historii. Americký plukovník A. M. Prentiss uvádí v knize *Chemicals*

³⁹ PITSCHMANN, Vladimír, et al.: *Boj ohněm, dýmem a jedy: nejstarší historie vojenského použití chemických a zápalných látek a vznik moderní chemické války*, Kounice, Military System Line 2001, s. 143 – 146. ISBN 80-902669-2-4.

⁴⁰ Tamtéž, s. 146.

⁴¹ CVACHOVÁ, Aneta: Podíl bojových otravných látek na zdravotnických ztrátách v první světové válce, in: *Vojenské zdravotnické listy*, roč. LXXIV, 2005 č. 2, s.72. ISSN 0372-7025.

⁴² PITSCHMANN, Vladimír, et al.: *Boj ohněm, dýmem a jedy: nejstarší historie vojenského použití chemických a zápalných látek a vznik moderní chemické války*, Kounice, Military System Line 2001, s. 140. ISBN 80-902669-2-4.

in War,⁴³ že během velké války bylo chemickými zbraněmi zasaženo celkem 1 203 655 osob, z toho 91 198 na následky použití těchto zbraní zemřelo. V souvislosti se zasaženými je nutné brát v potaz i velké množství vojáků, kteří následkem chemických zbraní měli trvalé následky na svém zdraví – zohyzdění, slepota a jiné.

3.3 Protichemická ochrana

V důsledku chemického útoku u Ypres se stal chemický boj všeobecně respektovaným bojovým prostředkem nasazovaným v masovém měřítku. Vystala tak akutní potřeba zavedení adekvátní protichemické ochrany. Začaly vznikat celé organizace, úřady, instituce a školy, které se zabývaly útočným a obranným výzkumem chemických bojových prostředků a chemií vůbec.⁴⁴ Samozřejmě i v rámci vojenských struktur vznikaly speciální útvary pro chemický boj, jako byla na příklad britská plynová služba.⁴⁵

Jak jsem již zmínila v předchozím odstavci, jedním z důsledků použití chlóru a dalších bojových plynů bylo zavedení protichemické ochrany. Taková ochrana spočívala v používání ochranných masek, prostředků ochrany těla, prostředků kolektivní ochrany na bázi protichemických úkrytů, včasné detekci bojových otravných látek, vyhlášení chemického poplachu a odmoření zasažených vojáků, techniky nebo terénu. Na těchto základních principech ochrany jsou postaveny všechny moderní armády na konci dvacátého století.⁴⁶

Co se týče osobní ochrany, výzkum byl zaměřen především na ochranné masky a dále pak na ochranné pláště. Ve výzkumu kolektivní ochrany probíhaly pokusy o zastavení vlnových útoků pomocí vlastních ohňů, jejichž dým měl strhnout vlnu bojového plynu. Ty však nebyly dostatečně účinné během dlouhotrvajícího útoku, docházel podpalový materiál a vlivem žáru vznikaly i závady na ochranných maskách,

⁴³ PRENTISS, Augustin Mitchell: *Chemicals in War; A Treatise on Chemical Warfare*, 1. vyd. New York and London, McGraw-Hill Book Company Inc. 1937, s. 268.

⁴⁴ PITSCHMANN, Vladimír, et al.: *Boj ohněm, dýmem a jedy: nejstarší historie vojenského použití chemických a zápalných látek a vznik moderní chemické války*, Kounice, Military System Line 2001, s. 150. ISBN 80-902669-2-4.

⁴⁵ Tamtéž, s. 150-152.

⁴⁶ Tamtéž, s. 165.

které tím byly znehodnoceny a neplnily svůj účelu. Vedle ohňů též vznikaly speciální hermeticky uzavřené kryty.⁴⁷

Důležitá také byla včasná identifikace chemického útoku a správné určení nasazené bojové látky. K tomu sloužil především zrak a čich, dále pak použití technických prostředků a detektorů. Formy detekce nevyužíval pouze protivník, ale i útočník. Němci lahve s yperitem natírali tzv. detekčním nátěrem, ten při styku s kapalným hořčičným plynem měnil barvu. Mohli si tak být jisti neporušeností obalu.⁴⁸

V neposlední řadě měli pro detekci bojových látek nezastupitelnou roli různí živočichové. Například známí kanárci, kteří byli využíváni na zjištění přítomnosti oxidu uhelnatého, dále pak kočky, jež jsou citlivé na fosgen, nebo třeba slimáci a šneci reagující na yperit.⁴⁹

Na závěr této podkapitoly stojí za zmínku snahy o znovuzavedení a dodržování zákazu vojenského užívání chemických a biologických zbraní. Poprvé od první světové války k tomu došlo v roce 1925 v Ženevském protokolu. Ten však i přes svou existenci nezabránil dalším výzkumům a následnému použití chemických zbraní pro masové vyvražďování v rámci říšských koncentračních táborů za druhé světové války Cyklonem B, který plnil svou funkci v plynových komorách.

3.4 Vývoj chemických zbraní po roce 1945

Profesor Fritz Haber, německý profesor a držitel Nobelovy ceny za chemii z roku 1918 uvedl na adresu „otravného plynu“, že „v příští válce je nebude moci ignorovat žádná armáda, protože jsou vyšší formou zabíjení.“⁵⁰ Na to Pitschmann navazuje: „Ani ne o generaci později pak jaderný pokus v Alamogordo a především bombardování Hirošimy a Nagasaki v závěru druhé světové války ohlásily příchod nového a ještě mohutnějšího druhu zbraní hromadného ničení, který lze nazvat

⁴⁷PITSCHMANN, Vladimír, et al.: *Boj ohněm, dýmem a jedy: nejstarší historie vojenského použití chemických a zápalných látek a vznik moderní chemické války*, Kounice, Military System Line 2001, s. 166 - 168. ISBN 80-902669-2-4.

⁴⁸ Tamtéž, s. 169 – 170.

⁴⁹ Tamtéž, s. 170.

⁵⁰ PITSCHMANN, Vladimír: *Chemická válka ve věku atomu a DNA: kapitoly z dějin chemických, toxinových a zápalných zbraní: období od roku 1945 do roku 2015*. Praha, Naše vojsko, 2016. s. 16 – 21. ISBN 978-80-206-1632-6.

*analogicky nejvyšší formou zabíjení.*⁵¹ Po druhé světové válce došlo k odzbrojení Německa a Japonska a to včetně jejich chemických arsenálů. Byť v období druhé světové války nedošlo k jejich nasazení (až na drobné výjimky na vedlejších frontách) tak jako za první světové války, německá třetí říše byla ve vývoji chemických zbraní aktivní. Když došlo k odzbrojení poražených států Osy, vítězné mocnosti zdokonalily své vlastní chemické arsenály. Ačkoli vývoj jaderných zbraní měl přednost, vývoj chemických zbraní nezůstal pozadu. Především z důvodů toho, že si supervelmoci v nadcházející studené válce uvědomovaly povahu možného jaderného střetnutí, vývoj levnějších a „méně zhoubných“ chemických zbraní byl široce podporován.⁵² Mezi vojenské chemické zbraně se v průběhu studené války dostaly dokonce herbicidy, například ve válce ve Vietnamu byly využívány armádou Spojených států amerických k vyvolání opadání obrovských ploch pralesa k získání taktické výhody lepší viditelnosti. Spolu s chemickými zbraněmi byly vyvíjeny i zbraně biologické. Syntéza účinných látek, prolínání teoretických poznatků a praktických kroků při výrobě nakonec vedly k tomu, že vojenský chemický a vojenský biologický výzkum směřoval ke konvergenci.⁵³

Již zmíněný nástup závodů supervelmocí v jaderném zbrojení v praxi znamenal i to, že se k chemickým zbraním dostaly i menší státy, neboť supervelmoci studené války měly na prvním místě právě jaderné zbraně a jejich vývoj – nákladný jak z hlediska ekonomických, tak vědeckých kapacit, a tak se k chemickému arsenálu mohly dostat nově i některé státy satelitní či vazalské.⁵⁴

Co se týče poválečných snah o regulaci chemických zbraní zatím poslední snaha o korigování vývoje, výroby, hromadění, použití a ničení chemických a biologických

⁵¹ PITSCHMANN, Vladimír: *Chemická válka ve věku atomu a DNA: kapitoly z dějin chemických, toxinových a zápalných zbraní: období od roku 1945 do roku 2015*. Praha, Naše vojsko, 2016. s. 16 – 21. ISBN 978-80-206-1632-6.

⁵² Tamtéž, s. 16 – 21.

⁵³ Tamtéž, s. 16 – 21.

⁵⁴ PITSCHMANN, Vladimír, et al.: *Boj ohněm, dýmem a jedy: nejstarší historie vojenského použití chemických a zápalných látek a vznik moderní chemické války*, Kounice, Military System Line 2001, s. 175-176. ISBN 80-902669-2-4.

zbraní pochází z roku 1997, kdy vstoupila v platnost Smlouva o zákazu chemických zbraní.⁵⁵

3.5 Definice chemických zbraní

Poté, co jsem čtenáři přiblížila stručně historický vývoj chemických zbraní a historii vedení chemického boje, je na místě alespoň stručně definovat, co to chemické zbraně jsou. Chemické zbraně se řadí stejně jako ty jaderné či biologické do skupiny zbraní hromadného ničení. Definici chemických zbraní pak uvádí *Úmluva o zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob a použití chemických zbraní a jejich zničení* z roku 1994. V tomto dokumentu je uvedeno, že za chemické zbraně považujeme takové, které splňují alespoň jeden z níže uvedených bodů:⁵⁶

- munice a prostředky zvláště navržené k usmrcení nebo způsobení jiné újmy na zdraví prostřednictvím toxických chemických látek,
- jakékoli zařízení určené k využití v návaznosti na použití munice uvedené v prvním bodě,
- toxické a chemické látky a jejich prekurzory.

Úmluva pak dále definuje toxickou chemickou látku jako každou chemickou látku, která může u lidí či zvířat způsobit dočasnou paralýzu, poškodit zdraví, či způsobit smrt. V praxi se pro tyto chemické látky používá označení bojová chemická látka. Tyto bojové chemické látky se plní do munice. Ta může být velmi různorodá. Může se jednat o granáty, miny, rakety, dělostřelecké náboje, pumy atd. Tato munice je pak následně dopravována ke svému cíli pomocí celé řady prostředků, což mohou být děla, letadla, řízené raketové systémy atd. Souhrnně se pak munice naplněná bojovou

⁵⁵ PITSCHMANN, Vladimír, et al.: *Boj ohněm, dýmem a jedy: nejstarší historie vojenského použití chemických a zápalných látek a vznik moderní chemické války*, Kounice, Military System Line 2001, s. 175-176. ISBN 80-902669-2-4.

⁵⁶ *Úmluva o zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob a použití chemických zbraní a jejich zničení: článek II. odstavec 1*. In: 1993. [online] [cit. 2018-05-26] Dostupné z: https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/zakaz-zbrani/Umluva_CW.pdf

chemickou látkou a zařízením, kterým tato munice bude dopravena k cíli, nazývá chemická zbraň.⁵⁷

Chemické zbraně se vyznačují několika charakteristikami. Tou první je relativně nízká cena, respektive nízká cena jejich výroby a poměrně vysoká efektivita. Další výhodou je schopnost chemických zbraní účinně zasáhnout na rozsáhlém území poměrně vysoký počet osob. Účinky chemických zbraní jsou rovněž velmi rychlé, lépe řečeno velmi rychle se projevuje jejich patofyziologický efekt, v neposlední řadě se chemické zbraně vyznačují dlouhým působením v místě použití a zejména silným dopadem na morálku jak civilního obyvatelstva, tak bojových jednotek.

Klasifikovat chemické bojové látky není pro jejich velkou různorodost nikterak jednoduché. Nejčastěji se bojové chemické látky klasifikují a třídí podle svého bojového použití a důsledků, jež mají na lidský organismus.

Bojové chemické látky se podle bojového určení dělí v první řadě na smrtící, které svojí koncentrací, složením a svými otravnými vlastnostmi způsobují smrt, případně vážné poškození zdraví. Dále na paralyzující a oslabující, u kterých není prioritou usmrtit nepřítele, ale jejich účel je zaměřen na zneschopnění protivníka a zamezení tak dalšímu vedení boje. Za poslední jsou v rámci bojového určení děleny bojové chemické látky i na prostředky určené k poškození rostlin a půdy.

Mimo bojového určení se tedy bojové chemické látky dělí dle účinku na lidský organismus. Mezi takové patří nervově paralytické, jejichž úkolem je narušovat přenos nervových vzruchů. Dále zpuchýřující, které vyvolávají cytostatické účinky a následnou nekrózu a vazivovou degeneraci. Látky všeobecně jedovaté, jež narušují dýchání a mají na svědomí oxidativní procesy v buňce. Jsou zde i psychicky a fyzicky paralyzující, které narušují nervové funkce a nervosvalové koordinace. Patří sem také látky dusivé vyvolávající otok plic a poškození membrán plicních alveolů, a dráždivé, jež způsobují dráždění nervových receptorů a vyvolávají značné bolesti.

V neposlední řadě se bojové chemické látky dělí podle stálosti v bojových podmínkách. Tyto jsou děleny na nestálé, které zasažené území zamoří krátkodobě, a na

⁵⁷ Úmluva o zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob a použití chemických zbraní a jejich zničení: článek II. odstavec 2. In: 1993. [online] [cit. 2018-05-26] Dostupné z: https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/zakaz-zbrani/Umluva_CW.pdf

stálé, jejichž působení je dlouhodobější.⁵⁸ U moderních chemických zbraní můžeme sledovat dva hlavní trendy vývoje chemických zbraní: snahu o zvýšení toxicity bojových látek, tedy snahu o hledání nových sloučenin, které by byly jednak stabilní a jednak by dosahovaly vyšší toxicity, a též snahu o zajištění vlastností chemických látek k překonání protichemické ochrany, tedy získání vlastností chemických zbraní tak, aby bojové látky byly schopny pronikat a působit jak skrze ochranou membránu (kůže, nebo izolační materiál) a to buď mechanicky (střepinový efekt) nebo skrze dráždidla, která mohou proniknout přes uhlíkové filtry a tím donutit vojáky sejmout ochranné masky, čímž se voják vystaví zhoubnému efektu hlavní složky chemické zbraně (tyto snahy byly realizovány Německem za první světové války, protiopatřením bylo zavedení nových filtrů proti dýmu).⁵⁹

Mezi chemické zbraně se rovněž řadí i tzv. neletální chemické zbraně. Ty se někdy rovněž označují jako chemické zbraně budoucnosti. Tyto neletální chemické zbraně totiž nezpůsobují smrt, ale přitom jsou dostatečně účinné na to, aby lidskou sílu vyřadily z boje.

⁵⁸ PATOČKA, Jiří: *Vojenská toxikologie*, 1. vyd. Praha, Grada 2004, s. 27-28. ISBN 80-247-0608-3.

⁵⁹ PITSCHMANN, Vladimír: *Chemická válka ve věku atomu a DNA: kapitoly z dějin chemických, toxinových a zápalných zbraní: období od roku 1945 do roku 2015*. Praha, Naše vojsko, 2016. s. 508 – 520. ISBN 978-80-206-1632-6.

4 HISTORIE CHEMICKÉHO VOJSKA NA NAŠEM ÚZEMÍ

V této kapitole se budu věnovat historii chemického vojska na našem území, čímž myslím území tzv. „první“ Československé republiky a dalších nástupnických států až do roku 1989, kdy došlo ke změně režimu a k uvolnění poměrů ve společnosti. Pro lepší přehled kapitolu rozdělím do několika podkapitol. První z nich se bude zabývat vznikem chemického vojska a jeho historií v meziválečném období, druhá podkapitola rozebere obnovení chemického vojska po roce 1945 a následné podkapitoly jeho formování s akcentem na požadavky Sovětského svazu a vojenského paktu Varšavské smlouvy. Právě v třetí podkapitole se dozvíme o zformování libereckého útvaru. Historii chemického vojska na Liberecku po roce 1989, včetně účasti na zahraničních misích a jeho začlenění do struktur NATO bude probírat až celá kapitola následující.

4.1 Vznik chemického vojska v meziválečné době

Frontové zkušenosti důstojnického sboru armády nově vzniklé Československé republiky musely zákonitě vést k potřebě reagovat na hrůzné metody vedení války – především na západní frontě, kde k nasazení bojových plynů docházelo nejčastěji. Představitelé Československé armády dlouho neváhali a 15. září 1919 rozhodl Hlavní štáb československé armády o založení Referátu pro plynovou službu.⁶⁰ V roce 1919 rovněž došlo k vytvoření zkušební, skladové a opravárenské jednotky, která byla pověřena shromáždit dostatek ochranných materiálů.⁶¹

Úkolem tohoto úřadu bylo zajistit vybavenost armády patřičnými prostředky pro boj a ochranu proti chemickým zbraním. Je nutné podotknout, že z počátku se nejednalo o lehkou práci. Vybavenost Československé armády například ochrannými plynovými maskami byla velmi špatná. Československá armáda používala zejména plynové masky a další ochranné pomůcky po armádě rakousko-uherské, ale také pomůcky francouzské

⁶⁰ KUBÁNEK, Vladimír: *Historie chemického vojska: (1919-2009)*, Brno, Tribun EU 2010, s. 12. ISBN 978-80-7399-908-7.

⁶¹ *Historie chemického vojska*, [online], [vid. 2018-01-03], dostupné z: <http://cbrn-liberec.army.cz/historie-chemickeho-vojska>

či německé.⁶² Často se ovšem jednalo už o zastaralé či poškozené věci. Až později začala Československá armáda používat ochranné masky, které byly vyráběny v Československu. Konkrétně již v roce 1921 schválil Ústav pro plynovou službu prototyp československé ochranné masky vycházející konstrukčně z francouzského typu ARS. Tato maska byla do výzbroje Československé armády zaváděna od roku 1923, a to pod označením ochranná maska vz. 23.⁶³

Ústav pro plynovou službu, který byl roku 1919 zřízen v Olomouci, byl roku 1925 přejmenován na Vojenský chemický ústav a zastával úlohu výcvikového a školicího střediska.⁶⁴

Chemické vojsko vyžadovalo speciální přípravu a dokonalou znalost používaných látek a techniky. I toto se v československé armádě velmi intenzivně řešilo a armáda dbala na velmi precizní přípravu celého mužstva. V první řadě byla příprava vojáků na situace použití chemických zbraní svěřena Ústavu plynové služby, později tedy Vojenskému chemickému ústavu. Školení probíhalo v kurzech o délce 14 až 28 dnů a jejich účastníci se učili nejen používat ochranných pomůcek a další techniky, ale i o vlastnostech chemických látek v různém prostředí a o jejich účincích na člověka. Absolventi těchto kurzů byli přiřazováni k plukům a praporům jako plynoví důstojníci a instruktoři.⁶⁵ V roce 1937 pak bylo zřízeno Chemické učiliště v Olomouci. Výuka protichemické přípravy a patřičný výcvik vojáků samozřejmě probíhal přímo u jednotlivých útvarů.

První skutečná chemická jednotka určená pro boj s chemickými zbraněmi byla zřízena roku 1935 a šlo o 401. dělostřelecký oddíl v Olomouci, jehož úkolem bylo odmořování, zamořování, zadýmování a používání otravných látek pomocí plynometů.

⁶² KUBÁNEK, Vladimír: *Historie chemického vojska: (1919-2009)*, Brno, Tribun EU 2010, s.12. ISBN 978-80-7399-908-7.

⁶³ *Historie chemického vojska*, [online], [vid. 2018-01-03], dostupné z: <http://cbrn-liberec.army.cz/historie-chemickeho-vojska>

⁶⁴ KUBÁNEK, Vladimír: *Historie chemického vojska: (1919-2009)*, Brno, Tribun EU 2010, s.16. ISBN 978-80-7399-908-7.

⁶⁵ Tamtéž, s. 17.

Pojmenování útvaru jako „dělostřeleckého“ sledovalo konspirační důvody utajení skutečného zaměření oddílu.⁶⁶

Československá armáda si plně uvědomovala potenciál chemických zbraní, a tak patřilo Československo spolu s Francií, Itálií, USA, Polskem, Sovětským svazem a Německem ve třicátých letech dvacátého století ke státům, které nejen řešily ochranu proti případnému útoku pomocí chemických zbraní, ale připravovaly se i na provedení útoku z jejich strany.⁶⁷

Představitelé Československé armády a její nejvyšší velení dobře znalo potřebu organizovat nejen obranu před útokem chemických zbraní, ale i připravovat útok odvetný. Tento názor nakonec příslušní představitelé prezentovali i v roce 1925 v Ženevě, kde se jednalo o odzbrojování. O tom, že Československo použití chemických zbraní v případném konfliktu nepodceňovalo, svědčí i průmyslové zázemí pro výrobu chemických zbraní a velké muniční sklady pro jejich uložení. V roce 1939 tak bohužel kromě kořistní techniky tanků bojové vozby, pěchotních zbraní, jakož i přístupu k průmyslové kapacitě československých zbrojíren, získala německá okupační armáda v Československu 112 tun otravných látek právě z těchto skladů.⁶⁸

Během druhé světové války byla chemická ochrana svěřena pod jednotlivé frontové jednotky zahraničního československého vojska, které bojovalo proti nacistům jak na západě, tak na východě. Organizačně však podléhalo buď západnímu, nebo východnímu, sovětskému velení a organizaci.

4.2 Chemické vojsko po roce 1945

Po druhé světové válce bylo obnoveno Chemické učiliště v Olomouci. Osnovu učiliště pro rok 1948/1949 zahrnovaly tyto předměty: Atomové zbraně, Biologické prostředky, Použití látek otravných, Zpravodajství a asanace, Udržování a skladování

⁶⁶ *Historie chemického vojska*, [online], [vid. 2018-01-03], dostupné z: <http://cbrn-liberec.army.cz/historie-chemickeho-vojska>

⁶⁷ KUBÁNEK, Vladimír: *Historie chemického vojska: (1919-2009)*, Brno, Tribun EU 2010, s. 38, ISBN 978-80-7399-908-7.

⁶⁸ Tamtéž, s. 37 - 45,

materiálu ZBP, Obranné zpravodajství, Použití látek dýmotvorných a zápalných, Ochrana proti ZBP, Tělesná výchova, Aplikační cvičení a Mravně politická výchova.⁶⁹

Z výše uvedeného je patrné, že vojenské školství v oboru použití nekonvenčních zbraní rozhodně nezahálelo, když už tři roky po válce byla do učebních osnov zavedena i kapitola o atomových zbraních. Je rovněž zjevné, že předmětem nebyly už jen chemické látky, ale obecně zvláštní bojové prostředky (ZBP).

Místo výuky a přípravy specialistů pro použití chemických i jiných nekonvenčních zbraní se pak několikrát ještě měnilo a přesouvalo po celém Československu, stejně tak se měnily názvy institucí tuto výuku zaštiťujících. Co se však neměnilo, byla vysoká kvalita absolventů na všech úrovních vzdělávání, a proto chemické vojsko, ať už Československé lidové armády (v návaznosti na to i Armády České republiky) vždy patřilo k velmi dobře připraveným.

Po roce 1945 byly poznatky o používání chemických látek pro boj stále hlubší. S tím rostly nároky kladené na vojáky, kteří by zbraně měli používat nebo jim čelit. To nakonec vedlo až k založení samostatného chemického vojska v rámci Československé lidové armády, které vzniklo nařízením k 1. listopadu 1949 jako Vojsko zvláštních bojových prostředků a k 1. lednu 1950 bylo přejmenováno na Chemické vojsko.⁷⁰

Prvním náčelníkem chemického vojska byl jmenován generálmajor František Jarolím. Mezi základní úkoly nově vzniklého chemického vojska bylo stanoven provedení chemického průzkumu, odmořování terénu, výstroje, výzbroje a osob, použití dýmu k zastírání činnosti vojsk, použití lehkých a těžkých plamenometů k podpoře vojsk, zabezpečení celé armády chemickým materiálem.⁷¹ Co se týče úkolů protiatomové ochrany, ty byly začleněny do struktur činnosti až v roce 1952.

4.3 Organizace chemického vojska v Liberci v letech 1952 - 1989

Historie chemického vojska v Liberci začala v roce 1952, kdy byl k 1. listopadu zřízen 105. plamenometný prapor. Tento prapor vznikl reorganizací třetích rot 101. a

⁶⁹ KUBÁNEK, Vladimír: *Historie chemického vojska: (1919-2009)*, Brno, Tribun EU 2010, s. 73 - 75. ISBN 978-80-7399-908-7.

⁷⁰ Tamtéž, s. 80.

⁷¹ Tamtéž, s. 82.

103. chemického praporu, kdy byly tyto roty přesunuty do Liberce a již výše zmíněný 105. plamenometný prapor zahájil svou činnost k 26. listopadu 1952. V roce 1954 byl 105. plamenometný prapor přejmenován na 105. ohňometný prapor.⁷² V roce 1958 pak došlo k další reorganizaci praporu, byl změněn název na prapor chemické ochrany. V roce 1960 byl v Liberci zřízen 98. prapor pro odmořování terénu.⁷³

V roce 1962 došlo k reorganizaci celé armády a změny prováděné v rámci této reorganizace se dotkly i vojenských útvarů v Liberci. Byly zde zrušeny chemické prapory a prapor pro odmořování terénu a místo nich vznikl 105. pluk chemické ochrany. Tento pluk se členil na rotu speciální očišty, rotu speciální očišty výstroje, rotu odmořování terénu a rotu radiačního a chemického průzkumu.⁷⁴

Nebyly to však poslední změny, které na chemiky v Liberci čekaly. V roce 1977 došlo ke zrušení 105. pluku chemické ochrany, společně s ním byl zrušen i 102. pluk chemické ochrany v Jaroměři. Místo těchto pluků byla nově založena 102. brigáda chemické ochrany v Liberci. Tato brigáda pak měla členění na 51. prapor chemické ochrany v Liberci, 61. prapor odmořování v Liberci a 77. prapor radiačního a chemického průzkumu v Jaroměři, který pak od roku 1989 přesídlil rovněž do Liberce. Dále k brigádě náležela rota radiačního a chemického průzkumu, velitelská rota, rota technického zabezpečení a rovněž i poddůstojnická škola.⁷⁵

4.4 Role chemického vojska ČSLA v rámci Varšavské smlouvy

Vznik Varšavské smlouvy jako vojenské aliance východního bloku, ke kterému došlo podpisem stejnojmenné smlouvy v polské Varšavě roku 1955, byl východním blokem a jeho sympatizanty vždy vykládán výhradně jako reakce socialistických zemí

⁷² *Historie vojsk v Liberci*, [online], [cit. 2018-01-03], dostupné z: <http://cbrn-liberec.army.cz/historie-vojsk-v-liberci>

⁷³ KUBÁNEK, Vladimír: *Historie chemického vojska: (1919-2009)*, Brno, Tribun EU 2010, s. 215, ISBN 978-80-7399-908-7.

⁷⁴ TRTÍLEK, Ladislav: *Chemické vojsko v letech 1989-1999*, Praha, Ministerstvo obrany České republiky - AVIS 1999, s. 35, ISBN 80-727-8001-8.

⁷⁵ KUBÁNEK, Vladimír: *Historie chemického vojska: (1919-2009)*, Brno, Tribun EU 2010, s. 218-219, ISBN 978-80-7399-908-7.

na vstup Spolkové republiky Německo do aliance NATO.⁷⁶ Reálně je ale třeba chápat vznik tohoto „východního“ vojenského paktu pohledem širších souvislostí Chruščovova politického úsilí o destabilizaci NATO a západní politické pospolitosti v protikomunistickém postoji. Existence Varšavské smlouvy dávala Sovětskému svazu do rukou páku při vyjednávání se západem ve věcech možné deeskalace napětí ve smyslu: „pokud dojde k oslabení NATO, dojde k oslabení Varšavské smlouvy“. Vzhledem k povaze politické podřízenosti jednotlivých členských států Varšavské smlouvy na Moskvě a existenci bilaterálních dohod včetně formování armád Varšavské smlouvy podle sovětského vzoru (nejdříve prostřednictvím poradců) a přítomnosti sovětských vojsk ve všech členských zemích s výjimkou Československa, zánik východního vojenského paktu by mocensky znamenal pouhé gesto, kdežto zánik nebo oslabení Severoatlantické aliance by znamenal citelné oslabení vlivu Spojených států Amerických v Evropě.⁷⁷

Kromě vojensko - politického aspektu vojenského paktu jako nástroje nátlaku při vyjednávání se západem posloužilo uzavření Varšavské smlouvy Sovětskému svazu k zajištění nárazníkového pásma vojenských (případně i odvetných jaderných nebo chemických) operací, které byly tvořeny právě členskými státy Varšavské smlouvy. Sovětský svaz pro případnou válku se západem pomyslně posunul své hranice přibližně o tisíc kilometrů na západ, získal výhodnější nástupový prostor pro zahájení vojenských operací směrem na západ a vojensky začlenil armády členských států paktu do vlastní vojenské organizace tak, jak tomu bylo během druhé světové války v případě zahraničních vojsk v Sovětském svazu.⁷⁸

Ačkoli při podpisu Varšavské smlouvy se jednalo o dokumenty, které byly velmi podobné Washingtonské smlouvě, a článek pět o kolektivní obraně Washingtonskou smlouvou prakticky kopíroval, nejednalo se nakonec v případě Varšavské smlouvy o rovnocenné partnerství, ale o pakt poplatný Sovětskému svazu, kterým si formálně zajistil kontrolu nad armádami svých socialistických spojenců. To bylo reálně

⁷⁶ LUŇÁK, Petr, ed: *Plánování nemyslitelného: československé válečné plány 1950-1990*. 2. vyd. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2008, s. 45. ISBN 978-80-7363-222-9.

⁷⁷ Tamtéž, s. 45 - 56.

⁷⁸ ŠTĚPÁNEK, Karel - MINAŘÍK, Pavel: *Československá lidová armáda na Rýnu*. Praha, Naše vojsko, 2007, Historie a vojenství, s. 25 – 31. ISBN 978-80-206-0832-1.

provedeno v září 1955, tedy pouhé čtyři měsíce po vzniku východní aliance, a to návrhem o zřízení Spojených ozbrojených sil, který byl přijat v lednu následujícího roku.⁷⁹

Hlavní velitel Spojených ozbrojených sil armád států Varšavské smlouvy byl současně náměstek ministra obrany SSSR a náčelník štábu Spojených ozbrojených sil byl zástupcem náčelníka Generálního štábu ozbrojených sil SSSR. Nejednalo se tedy v žádném případě o společné velení. Každý ministr obrany členského státu byl tak nepřímo podřízen ministrovi obrany SSSR a náčelník generálního štábu státu byl nepřímo podřízen náčelníkovi Generálního štábu SSSR.⁸⁰

Ačkoli se tento stav pokoušeli změnit někteří představitelé členských zemí Varšavské smlouvy tím, že navrhovali její reorganizaci, především politici a generalita Polska a Rumunska, nesetkali se s pochopením. „*Na polské návrhy odpověděl rozezlený vrchní velitel Varšavské smlouvy Ivan Koněv v lednu 1957: „To si představujete, že z toho tady uděláme nějaké NATO?“*“⁸¹

Vzhledem k tomu, že v druhé polovině 50. let 20. století bylo východním blokem upuštěno od válečných plánů obranného charakteru, které změnily svou povahu na útočné operace, bylo třeba tyto plány v rámci Varšavské smlouvy unifikovat. S již nastíněnou podřízeností Československa vůči Sovětskému svazu je nutno konstatovat, že i válečné plány a budování československé armády plně podléhalo vlivu Sovětského svazu. Pro budování (od r. 1954 již) Československé lidové armády a pro její strategický vývoj byly podstatné tři dokumenty: Plán použití ČSLA ve válce, Perspektivní plán výstavby ČSLA, který byl zpracován na základě Protokolů o výstavbě ČSLA. Plán použití ČSLA ve válce byl vypracován pouze v jednom výtisku, do mapy bylo zapisováno tužkou, popisy byly psány výhradně rusky a v azbuce a plán byl jako

⁷⁹ LUŇÁK, Petr, ed: *Plánování nemyslitelného: československé válečné plány 1950-1990*. 2. vyd. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2008, s. 45 - 56. ISBN 978-80-7363-222-9.

⁸⁰ ŠTĚPÁNEK, Karel - MINAŘÍK, Pavel: *Československá lidová armáda na Rýnu*. Praha, Naše vojsko, 2007, Historie a vojenství, s. 25 – 31. ISBN 978-80-206-0832-1.

⁸¹ LUŇÁK, Petr, ed: *Plánování nemyslitelného: československé válečné plány 1950-1990*. 2. vyd. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2008, s. 48. ISBN 978-80-7363-222-9.

takový projednán a schválen Generálním štábem ozbrojených sil SSSR. Tedy byl plně v souladu se strategickými záměry Sovětského svazu.⁸²

Chceme-li tedy poznat, jakým způsobem bylo formováno mimo jiné i československé chemické vojsko, musíme jej poznat v odraze válečných plánů doby, ve které vznikalo a které byly plně poplatné sovětské vojenské doktríně.

Válečné plány východního bloku z 60. let 20. století budí hrůzu, neboť počítaly s předstižným jaderným úderem proti zemím NATO (zde je nutno uvést, že ačkoli Francie ze struktur NATO vystoupila, ani to ji neuchránilo, aby se ve válečných plánech strategií Varšavské smlouvy nestala cílem konvenčních i jaderných úderů). Na válečných hrách v polské Legnici nebyla nikdy nacvičována obranná varianta. Vždy se počítalo buď s předstižným úderem, nebo se zastavením prvotního náporu vojsk NATO a následným přechodem k ofenzivě na západ, vždy za užití taktických jaderných zbraní a to v počtu stovek úderů v jednotlivých úsecích fronty.⁸³

Od výše uvedeného by se odvíjelo i nasazení chemického vojska, jehož úkolem by v případě vypuknutí konfliktu bylo zejména monitorování situace a v případě použití zbraní hromadného ničení následné odmořovací práce.

Od šedesátých let však došlo ke změně koncepce a Československá lidová armáda se měla připravovat na válku útočnou. Rovněž se počítalo s nasazením jaderných zbraní.⁸⁴

Není tedy s podivem, že i mimo cvičení Československé lidové armády v rámci Varšavské smlouvy, ale i v dílčích cvičeních, hrála příprava na boj za pomoci zbraní hromadného ničení, především tedy jaderných zbraní, svou úlohu. Zmínka o jednom z „malých cvičení“ pochází z dobového časopisu *Lidová armáda*. Kapitán Němeček se ve svém článku věnuje jednomu z nočních cvičení Československé lidové armády, kde byl mimo jiné kladen důraz na ochranu proti atomovým zbraním. Vojákům byly promítány snímky účinků takové zbraně na člověka. Dle autora článku bylo taktické cvičení v noci

⁸² ŠTĚPÁNEK, Karel - MINAŘÍK, Pavel: *Československá lidová armáda na Rýnu*. Praha, Naše vojsko, 2007, Historie a vojenství, s. 25 – 31. ISBN 978-80-206-0832-1.

⁸³ Tamtéž, s. 35 – 80.

⁸⁴ Tamtéž, s. 23.

zaměřeno především na přesun za zhoršených světelných podmínek s nutností využití noci k nepozorovaným manévřům pod hrozbou jaderného útoku.⁸⁵

V roce 1966 pak proběhlo velké mezinárodní cvičení. Šlo o cvičení Vltava, v jehož rámci bylo uskutečněno i několik cvičných „jaderných“ výbuchů.⁸⁶

Za takových vyhlídek a při zmíněných nárocích na Československou lidovou armádu, která měla tvořit samostatný front jednotek prvního sledu útoku, je zřejmé, že dopady jaderných úderů by byly citelné. Prakticky by vedly k obětování celé generace Čechů a Slováků a decimaci národa. To měla být daň za internacionální charakter Varšavské smlouvy.⁸⁷ Z toho vyplývá mimo jiné i to, že toho času bylo chemické vojsko koncipováno tak, aby zvládlo odmořovat a dekontaminovat vševojskovou armádu v poli a mohlo plnit veškeré podpůrné funkce, což se mělo osvědčit mimo jiné i po roce 1989 uznáním ze strany nových západních spojenců, kam se Československo po změně režimu hrdě zařadilo. O tom se však zmíním v další kapitole.

4.5 Konec plánů na jadernou válku

Po dobu studené války plánovali stratégové obou znepřátelených supervelmocí a jejich spojenců válečné plány pro případ, že by se ze studené války stala válka „horká“. Přístup západu a východu se značně lišil, neboť zatímco západ se od prvotních plánů užít jaderného arsenálu odchýlil, když si uvědomil, že vítězství v jaderné válce není možné, východní stratégové, především po nástupu Leonida Brežněva k moci, viděli v jaderném arsenálu cestu k vítězství socialismu nad kapitalismem.⁸⁸

„V epilogu k desetiletím plánování nepředstavitelného připojil svůj podpis pod operační plán v roce 1990 nově zvolený prezident Václav Havel, poté co nechal začernit veškeré odkazy k možnosti protiútoku, a rukou připojil dovětek, že jde o plán pro případ (stěží představitelného) útoku NATO proti Varšavské smlouvě. Zároveň byly vymazány

⁸⁵ *Lidová armáda: teoretický a politický časopis hlavní politické správy*. Praha, MNO 1956, 7 sešitů, s. 301- 306, ISSN 0323-1097.

⁸⁶ ŠACH, Jan: *Monstrózní cvičení s imitací jaderných výbuchů: „VLTAVA“ 1966*, [online], [vid. 2018-01-07], dostupné z: <http://www.vhu.cz/monstrozni-cviceni-s-imitaci-jadernych-vybuchu-vltava-1966/>

⁸⁷ ŠTĚPÁNEK, Karel - MINAŘÍK, Pavel: *Československá lidová armáda na Rýnu*. Praha, Naše vojsko, 2007, Historie a vojenství, s. 15. ISBN 978-80-206-0832-1.

⁸⁸ LUŇÁK, Petr, ed: *Plánování nemyslitelného: československé válečné plány 1950-1990*. 2. vyd. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2008, s. 86. ISBN 978-80-7363-222-9.

veškeré odkazy k operacím mimo československé území. Hororový scénář příštího vojenského konfliktu byl s konečnou platností uložen ad acta.“⁸⁹

A byl to právě prezident Václav Havel, který se zasloužil o nasazení libereckých chemiků v první válce v Perském zálivu, kterým získalo Československo první uznání u svých nových západních spojenců a otevřela se tak naší zemi stát se v budoucnu plnohodnotným členem NATO. O tom ale již pojednává kapitola pátá.

⁸⁹ LUŇÁK, Petr, ed: *Plánování nemyslitelného: československé válečné plány 1950-1990*. 2. vyd. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2008, s. 80. ISBN 978-80-7363-222-9.

5 CHEMICKÉ VOJSKO V LIBERCI PO ROCE 1989

V této kapitole předkládám historii chemického vojska v Liberci po změně totalitního režimu v současný demokratický, přičemž kapitola pokrývá období vstupu České republiky do NATO a přerod z odvedenecké k profesionální armádě a popisuje současnou organizaci útvaru a jeho začlenění do struktur Severoatlantické aliance.

5.1 Reorganizace chemického vojska po roce 1989

V roce 1990, kdy bylo změněno označení 103. a 105. praporu chemické ochrany na 103. a 105. sklad chemického materiálu.⁹⁰

O dva roky později byla zrušena 102. brigáda chemické ochrany, kterou nahradila 1. brigáda chemické ochrany a pod tímto názvem existovala až do roku 1997. Tato brigáda měla následující strukturu: velitelská rota, ochrana objektů, prapor chemické ochrany, prapor radiačního a chemického průzkumu, výcvikový prapor, rota výcvikové techniky, rota výcviku záloh a rota zabezpečení.⁹¹

V roce 1997 pak došlo ke změně 102. brigády chemické ochrany na 1. výcvikovou a mobilizační základnu chemického vojska a jejím úkolem byla hlavně příprava vojenských odborníků pro chemické vojsko.⁹²

Rok 2000 přinesl další změnu v názvu, a to na 1. výcvikovou základnu chemického vojska. O tři roky později se opět změnil název na 51. základnu chemického vojska, jejíž součástí byl 511. prapor chemické ochrany a 512. prapor zabezpečení. Ke dni 1. července roku 2005 vznikla 31. brigáda radiační, chemické a biologické ochrany. Jako její první velitel byl jmenován plk. gšt. Jiří Gajdoš.⁹³

⁹⁰ KUBÁNEK, Vladimír: *Historie zbraní hromadného ničení a chemického vojska*, Brno, Tribun EU 2008, s. 292 – 293, ISBN 978-80-7399-539-3.

⁹¹ Tamtéž, s. 292 – 293.

⁹² TRTÍLEK, Ladislav: *Chemické vojsko v letech 1989-1999*, Praha, Ministerstvo obrany České republiky - AVIS 1999, s. 36, ISBN 80-727-8001-8.

⁹³ Tamtéž, s. 223 – 224.

Konečně k 1. prosinci roku 2013 vznikl 31. pluk radiační, chemické a biologické ochrany, který zde sídlí do dnešního dne. Jeho velitelem je v současnosti plukovník Ing. Karel Navrátil.⁹⁴

5.2 Počátek fungování v NATO a cesta k profesionální armádě

Česká republika vstoupila do NATO 12. března 1999. Krátce po dvou letech členství v alianci došlo k teroristickým útokům 11. září 2001, které vedly k válce v Afghánistánu a druhé válce v Perském zálivu, kterých se tak zúčastnila i Česká republika, mimo jiné vysláním libereckých chemiků. Již předtím se však liberecký útvar účastnil zahraničních misí. První z nich byla účast v první válce v Perském zálivu, jednalo se o operaci Pouštní štít a Pouštní bouře a v další kapitole jim věnuji větší prostor. Samotná účast v operaci Pouštní bouře přinesla velmi pozitivní renomé československým vojenským chemikům ve světě. Již před vstupem do NATO měla Armáda České republiky zkušenosti z mise SFOR na území Bosny, která probíhala na základě rezoluce OSN č. 1088 z 12. prosince 1996.⁹⁵ V roce 1999 pak došlo k vyslání 9. roty chemické ochrany na území Bosny a Hercegoviny v rámci mise SFOR II. Na základě rezoluce OSN č. 1244 ze dne 10. června 1999 byla v roce 2001 od června do listopadu vyslána 9. rota chemické ochrany na hranice Srbska a autonomního území Kosova. Ke stažení libereckých chemiků došlo v listopadu v souvislosti s mezinárodními událostmi, které vyvolaly útoky z již zmíněného 11. září.⁹⁶

„Na třítydenní cvičení do Turecka odjelo pětadvacet vojáků 9. roty chemické ochrany z Liberce. Velitel roty Jiří Gajdoš včera těsně před odjezdem připustil, že zkouška letního přežití, jak se cvičení jmenuje, nemusí trvat tak dlouho,“⁹⁷ stálo v úvodu článku v *Mladé frontě*, kde se dále spekulovalo, že ze cvičení v Turecku se možná chemici přesunou rovnou do Afghánistánu. Právě cvičení v Turecku mělo poprvé od

⁹⁴ 31. pluk radiační, chemické a biologické ochrany, [online], [vid. 2018-06-02], Dostupné z: <http://www.cbrn-liberec.army.cz/o-nas>

⁹⁵ POLČÁK, Zdeněk, ed: *"Neupadneme v zapomnění": 20 let 9. roty chemické ochrany*. Praha, Ministerstvo obrany České republiky - VHÚ Praha. s. 21 – 22. ISBN 978-80-7278-753-1.

⁹⁶ Tamtéž, s. 47.

⁹⁷ Tamtéž, s. 58.

operace Pouštní bouře přinést další světové uznání libereckých chemiků v očích svých aliančních spojenců.

Na konci aliančního cvičení v Turecku propukla v Evropě nákaza slintavky a kulhavky. Velení NATO na cvičení v Turecku řešilo otázku, jak efektivně dekontaminovat vojenskou techniku, přičemž se jednalo o 880 kusů těžké vojenské techniky. Příslušníci 9. roty chemické ochrany, kteří se cvičení účastnili, navrhli řešení. Využít dekontaminační linku, improvizovat se zdrojem slané vody z moře v přístavu a techniku dekontaminovat v krátkém čase. Alianční velení bylo ohromeno a libereckým chemikům se skutečně podařilo splnit náročný úkol a na závěr cvičení byli vyhlášeni nejlepší jednotkou. Mnoho důstojníků NATO bylo pozitivně „šokováno“, jak vzpomíná plukovník Gajdoš.⁹⁸

A tak zatímco na titulní straně Libereckého dne z 23. října 2001 bylo možno najít článek o stupňování bombardování Afghánistánu ze strany amerických leteckých sil⁹⁹, na stejné straně se píše o úspěchu libereckých chemiků v Turecku pod titulem: „*Liberečtí chemici šokovali kolegy*.“¹⁰⁰ V článku je obsaženo i několik výroků majora Jiřího Gajdoše, který reportérovi přibližuje činnost chemiků na cvičení. V závěru se dozvídáme, že rota čítá 158 příslušníků a na aliančním cvičení bylo přítomno 27 z nich. Následuje zmínka, že v minulosti se cvičení účastnili kvůli nízkému rozpočtu pouze 2 příslušníci. Můžeme tedy sledovat, že v návaznosti na situaci po 11. září se rozpočet chemiků věnovaný jejich přípravě, výcviku a účasti na zahraničních cvičeních zřejmě stabilizoval. To, že v předchozím období měl útvar problém s podfinancováním je zřejmý například z článku ze dne 10. března 2001, kde se dozvídáme, že i přes svou prestiž se útvar neubráníl rozpočtovým škrtům a tak se v článku „*Jak dlouho bude liberecká rota opravdu elitní?*“¹⁰¹ dozvídáme, že kvůli snížení rozpočtu na pozemní síly na počátku roku 2001 není schopen liberecký útvar vyslat dvakrát do roka své příslušníky na koaliční cvičení ve větším počtu než ve dvou. Mezinárodní bezpečnostní

⁹⁸ POLČÁK, Zdeněk, ed: *"Neupadneme v zapomnění": 20 let 9. roty chemické ochrany*. Praha, Ministerstvo obrany České republiky - VHÚ Praha. s. 58 – 65. ISBN 978-80-7278-753-1.

⁹⁹ Amerika stupňuje nálety. In: *Liberecký den*, roč. 9. 2001. č. 247. Liberec. s. 1. ISSN 1210-9261.

¹⁰⁰ TAMPIER, Libor: Liberečtí chemici šokovali kolegy. In: *Liberecký den*, roč. 9. 2001. č. 247. Liberec, s. 1. ISSN 1210-9261.

¹⁰¹ Jak dlouho bude liberecká elitní rota opravdu elitní?. In: *Liberecký den*, roč. 9. 2001. č. 59. Liberec, s. 1- 3. ISSN 1210-9261.

situace však toto změnila, což se jistě muselo promítnout i do probíhající profesionalizace armády.

A jak probíhala profesionalizace armády? Po organizační stránce byla nastíněna v předešlé podkapitole. Reorganizace útvaru se opět dostala i na stránky regionálních periodik. V dalším článku ze dne 12. října 2002 s názvem „*Liberec bude bašta vojáků profesionálů*“, ¹⁰² se dozvídáme některé další důvody, proč by armáda uvítala zrychlení procesu profesionalizace. Náborová politika místního rekrutačního střediska byla v té době taková, že se armáda snažila do profesionální jednotky obsadit co nejvíce Liberečanů, čímž by odpadly kapacitní důvody s ubytováním. Také s vyhlídkou plné profesionalizace byl dán předpoklad získání nové kvalitní techniky, což je popsáno v dalším článku ze dne 5. dubna 2003. Tam se dále píše, že: „*Poslední byl včerejší den pro první výcvikovou základnu chemického vojska, devátou rotu chemické ochrany a jedenáctý prapor chemické ochrany v Liberci. Česká armáda začlenila jejich vojáky do jediného útvaru, tedy 51. základny chemického vojska.*“ ¹⁰³ Novinový článek dále oznamuje, že do budoucna v Liberci budou působit pouze profesionálové, vojáci z povolání a seznamuje širokou veřejnost s přesunem chemických jednotek Armády České republiky na jedno místo, na libereckou základnu. Dalším důvodem zrychlení profesionalizace armády, který se v článcích objevoval, byla snaha o zvýšení bojové hodnoty liberecké jednotky tím, že by v ní sloužili pouze vojáci se zájmem o službu, což se předpokládalo právě u vojáků profesionálů, kteří by svou odbornost mohli dále prohlubovat v rámci služby na vojenských misích v zahraničí (toho času v Kuvajtu). ¹⁰⁴

Úspěch procesu profesionalizace armády můžeme sledovat i v informacích, které poskytovala armáda navenek opět cestou regionálních médií. Z článku ze dne 7. května 2003 s názvem „*Chemici musí zájemce odmítat*“ ¹⁰⁵, se dozvídáme, že „*zájem je*

¹⁰² PLUHAŘ, Adam: Liberec bude bašta vojáků profesionálů. In: *Liberecký den*, roč. 10. 2002. č. 238. Liberec, s. 1. ISSN 1210-9261.

¹⁰³ ŠRŮTKOVÁ, Jana: V Liberci zůstanou jen profesionálové. In: *Liberecký den*, roč. 11. 2003. č. 81. Liberec, s. 1 – 2. ISSN 1210-9261.

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ PLUHAŘ, Adam: Chemici musí zájemce odmítat. In: *Liberecký den*, roč. 11. 2003. č. 106. Liberec, s. 3. ISSN 1210-9261.

*opravdu obrovský*¹⁰⁶ a liberecký útvar má v rámci profesionalizace armády prioritu a z přihlášek si může vybírat. A již 5. srpna 2003 se v *Libereckém dni* objevuje článek o tom, že „51. základnu chemického vojska v Liberci navštívil americký generál Peter Pace,¹⁰⁷ který ve třiceti stupňových vedrech sledoval více než hodinovou ukázkou práce chemiků simulující odmořování prostoru. Svou návštěvou tak vysoce postavený armádní činitel armády Spojených států amerických mimo jiné potvrdil perspektivu liberecké posádky.¹⁰⁸

Je však zřejmé, že i přes škrtý v rozpočtu na přelomu tisíciletí se úroveň liberecké jednotky udržela na vysoké úrovni. Stalo se tak i díky následné válce proti terorismu, která zajistila, že chemická jednotka v Liberci prošla profesionalizací s dostatečnou prioritou. Za současné účasti příslušníků jednotky v bojových operacích i na aliančních cvičeních bylo cestou bojových zkušeností zajištěno zvýšení vlastní odbornosti. Jednotka byla v době profesionalizace vybavena novou vojenskou technikou. V neposlední řadě možnost zahraničních misí stimulovala poptávku po libereckém útvaru, což vedlo i k personální stabilizaci útvaru. Logistické problémy s ubytováním vojáků bylo vyřešeno tím, že většina zrekrutovaných vojáků pocházela a nebo přesídlila do Liberce a okolí.

Liberečtí chemici si tak již od počátku působení v NATO dokázali získat respekt a uznání, což jim v konečném důsledku stále umožňuje počítat s kvalitním mužstvem, které je ke službě u útvaru motivováno mimo jiné vysokou prestiží a možnostmi zahraničních misí.

Z knihy vydané k příležitosti výročí působení 9. roty chemické ochrany se dozvídáme též zajímavou informací, a sice že spojenecké velení NATO si v misích velmi cenilo kvalit českých chemiků z toho důvodu, že organizace jejich jednotky byla v bojových jednotkách soběstačná. S možnostmi vlastní první pomoci, logistiky, chemického průzkumu a dalších měla jednotka vždy vyšší bojovou hodnotu, než

¹⁰⁶ PLUHAŘ, Adam: Chemici musí zájemce odmítat. In: *Liberecký den*, roč. 11. 2003. č. 106. Liberec, s. 3. ISSN 1210-9261.

¹⁰⁷ PLUHAŘ, Adam: Generála z USA zajímali chemici. In: *Liberecký den*, roč. 11. 2003. č. 181. Liberec, s. 1 - 2. ISSN 1210-9261.

¹⁰⁸ Tamtéž

obdobné útvary zahraničních spojenců, kteří takové možnosti neměli.¹⁰⁹ Můžeme se právem domnívat, že toto je pozůstatek koncipování jednotky jako vševojskové součásti vojsk Varšavské smlouvy z doby, kdy se počítalo ještě s masivním použitím zbraní hromadného ničení.

5.3 Současná struktura útvaru

V současné době se 31. pluk radiační, chemické a biologické ochrany skládá z těchto součástí: 311. prapor radiační, chemické a biologické ochrany, 312. prapor radiační, chemické a biologické ochrany a 314. centrum výstrahy zbraní hromadného ničení. Velitelem je plukovník Ing. Karel Navrátil.

Mezi hlavní úkoly 31. pluku radiační, chemické a biologické ochrany patří plnění úkolů chemického zabezpečení a nejsložitějších úkolů ochrany proti zbraním hromadného ničení. Zabezpečuje radiační a chemický průzkum a nespecifický biologický průzkum, dekontaminaci techniky, materiálu, terénu, terénních objektů, dekontaminaci a hygienickou očistu osob, laboratorní analýzu radioaktivních a toxických látek. Dále zabezpečuje mobilní prostředky kolektivní ochrany ve prospěch štábu nasazených vojsk a hlášení a varování o napadení zbraněmi hromadného ničení. Vyčleňuje síly a prostředky ve prospěch integrovaného záchranného systému v případě jaderných havárií a provozních havárií spojených s únikem toxických látek.¹¹⁰

Aktivně se podílí i na pomoci postiženým při záplavách. V roce 1997 zasahovali v rámci pomoci při povodních i v ostravském Ostramu, kde nastala ekologická havárie. Tehdejší velitel Gajdoš označil pomoc civilnímu obyvatelstvu při živelných nebo průmyslových katastrofách jako jeden z hlavních úkolů chemického vojska.¹¹¹

31. pluk radiační, chemické a biologické ochrany nebo její části mohou plnit úkoly v sestavě úkolových uskupení na území i mimo území České republiky. Rota

¹⁰⁹ POLČÁK, Zdeněk, ed: *"Neupadneme v zapomnění": 20 let 9. roty chemické ochrany*. Praha, Ministerstvo obrany České republiky - VHÚ Praha. s. 30 – 45. ISBN 978-80-7278-753-1.

¹¹⁰ 31. pluk radiační, chemické a biologické ochrany, [online], [cit. 2018-06-02], Dostupné z: <http://www.cbrn-liberec.army.cz/o-nas>

¹¹¹ PLUHAR, Adam: Chemici chrání svět už 55 let. In: *Mladá fronta DNES, [Kraj] Liberecký*, 2007, 18(210), ISSN 1210-1168.

chemické ochrany může plnit úkoly i mimo toto uskupení jako samostatný prvek na území České republiky.

5.4 Role libereckých chemiků v rámci NATO

Pluk je díky svým schopnostem a profesionalitě nepostradatelnou součástí bezpečnostních struktur jak NATO, tak i Evropské Unie. Severoatlantická aliance projevila zájem o spolupráci s chemiky z Liberce ještě před připojením se České republiky k této alianci. Chemici z Liberce se tak stali prvním vojenským uskupením z ČR, které se do struktur NATO zařadilo. Pro tento účel byla zřízena 9. rota chemické ochrany, jež byla součástí 1. výcvikové a mobilizační základny chemického vojska.¹¹² Tato rota měla v rámci NATO zabezpečovat zejména monitoring radiační a chemické situace, případně provádět dekontaminaci techniky a osob zasažených bojovými otravnými látkami, případně biologickými či jadernými zbraněmi, a to kdekoli na světě podle potřeby NATO.

Struktura roty byla následující: četa radiačního a chemického průzkumu, četa dozimetrické a chemické kontroly, dekontaminační četa, četa velení a bojového zabezpečení, četa logistické podpory, obvaziště a vojenská policie, týlové zázemí, lékař a sestra, autoopravna a opravna další techniky.¹¹³

V silách rychlé reakce jsou liberečtí chemici pevně ukotveni do dnešních dnů. Je potřeba zdůraznit, že v roce 2017 chemici z Liberce dokonce veleli mnohonárodnostní protichemické jednotce zařazené do sil velmi rychlé reakce. Proto, aby bylo prověřeno, že jednotka je připravena v krátkém časovém intervalu (maximálně několik málo dnů) vyrazit k plnění bojových úkolů, proběhlo 11. března 2017 v Liberci cvičení, jehož úkolem bylo právě prověřit schopnost rychlého přesunu.¹¹⁴ Jednotka byla připravena za 5 dní od vydání rozkazu.

¹¹² KUBÁNEK, Vladimír: *Historie chemického vojska: (1919-2009)*, Brno, Tribun EU 2010, s. 226, ISBN 978-80-7399-908-7.

¹¹³ Tamtéž, s. 225.

¹¹⁴ ŠIMÍČEK, Jakub: *Protichemická jednotka Sil velmi rychlé reakce NATO v akci*, [online], [vid. 2018-01-07], dostupné z: <https://www.genusplus.cz/liberecko1/protichemicka-jednotka-sil-velmi-rychle-reakce-nato-v-akci>

6 BOJOVÉ OPERACE A KAŽDODENNOST

Tato kapitola je věnována vybraným misím, kterých se účastnili příslušníci útvarů chemického vojska z Liberce. Jedná se o mise, které jsem vybrala podle toho, že se jich účastnili pamětníci, se kterými jsem prováděla rozhovory. Ve stručnosti jsou také nastíněny další mise libereckého útvaru. K jednotlivým misím jsem věnovala podkapitolu s celkovým popisem historie vojenské operace a následující podkapitolu jsem věnovala pohledu pamětníků na tu kterou misi. Na konci kapitoly jsem věnovala jednu podkapitolu zaměřenou na každodennost příslušníka libereckého vojenského útvaru.

6.1 Zahraniční mise Pouštní bouře

První zahraniční bojovou operací, která pro mnohé možná byla překvapením, byla účast československých vojáků, zejména tedy chemiků, v operaci Pouštní bouře v roce 1991.

Pouštní bouře byla reakce mezinárodního společenství na invazi irácké armády do Kuvajtu. Irák finančně oslabený iránsko-iráckou válkou viděl v Kuvajtu, zejména v jeho ropných polích, snadný cíl, a proto 2. srpna 1990 překročilo přibližně 100 000 iráckých vojáků hranice s Kuvajtem.¹¹⁵

Ještě téhož dne zasedla Rada bezpečnosti OSN a schválila rezoluci č. 660, která odsoudila iráckou invazi do Kuvajtu a požadovala okamžité stažení iráckých vojsk na pozice, kde byly 1. srpna 1990.¹¹⁶ Následovala další rezoluce zakazující obchodování s Irákem. Ani jedné však Irák nedbal.

Situace se stále více vyostřovala. Po rozhovorech mezi USA a Saudskou Arábií proto rozhodl tehdejší prezident USA George Bush o vyslání amerických vojáků do Perského zálivu. Tento přesun byl označen jako Pouštní štít a započal 7. srpna 1990.

¹¹⁵ *Saddámův vpád do Kuvajtu předznamenal válku v Perském zálivu*, [online], [vid. 2018-01-05]. dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1446088-saddamuv-vpad-do-kuvajtu-predznamenal-valku-v-perskem-zalivu>

¹¹⁶ Tamtéž

Američtí vojáci zamířili do Saudské Arábie a postupně se k nim přidávali vojáci dalších států.¹¹⁷

Rada bezpečnosti vydala rezolucí k situaci ještě několik. V poslední z 29. listopadu 1990 pak stanovila datum 15. ledna 1991. Do té doby měl Irák čas na stáhnutí svých vojsk na pozice z 1. srpna 1990. Bylo však stále jasnější, že Irák se rezolucím nepodrobí. Formovala se tedy široká mezinárodní koalice, která měla Kuvajt osvobodit. Pro některé se překvapivě k této koalici připojilo i Československo. Dne 23. září 1990 schválilo, již jako Federální shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky, účast československé protichemické jednotky v řešení krize v Perském zálivu.¹¹⁸ Ihned po schválení účasti začaly přípravy na nasazení v Perském zálivu. Velitelem byl jmenován plukovník Ing. Ján Való. Příprava spočívala zejména ve výběru vojáků, kteří se budou mise účastnit, přípravě techniky a koordinační činnosti skupin. Na konci listopadu oznámil plukovník Való, že jednotka je připravená k účasti na zahraniční misi. Mezi 11. a 14. prosincem 1990 tak vyrazilo do Saudské Arábie 169 vojáků a řada techniky. Na přesun muselo být použito 13 letounů C-5 Galaxy.¹¹⁹

Dne 15. ledna 1991 vypršelo ultimátum, které Rada bezpečnosti OSN Iráku dala. Ten stejný den vydal americký prezident George Bush rozkaz k zahájení operace Pouštní bouře. Ta započala v noci z 16. na 17. ledna 1991. Pozemní operace započaly však mnohem později, až 24. února 1991. Z politických důvodů bylo rozhodnuto, že hranici s Kuvajtem jako první překročí síly Saudské Arábie. To bylo důležité i z pohledu československých vojáků, neboť právě československá protichemická jednotka měla zabezpečovat ochranu těchto sil. Jednotka během mise plnila úkoly, činnosti a situace, ke kterým v rámci bojových úkolů došlo. Pro saúdsko-arabské síly prováděla chemický a radiační průzkum. V případě nepřátelského použití chemických zbraní podporovala jejich síly při likvidaci následků v rozsahu, jenž byl stanoven kapacitními možnostmi jednotky, varovala obyvatelstvo před chemickým a radiačním

¹¹⁷ TOMÁŠ, Josef: *Irák – Kuvajt „neoficiálně“*, Agres 1991, s. 19, ISBN 80-85406-00-4.

¹¹⁸ *Pouštní štít a pouštní bouře - osvobozovací operace*, [online], [vid. 2018-01-05], dostupné z: <http://www.mise.army.cz/historie-misi/poustni-stit-a-poustni-boure---osvobozovaci-operace--1990---1991--kuvajt--200-prislusniku-3691/>

¹¹⁹ Tamtéž

nebezpečím a školila saúdsko-arabský personál v oblasti protichemické ochrany včetně poskytnutí technické pomoci.

V první polovině ledna obdržela jednotka chemický, zdravotnický, technický a týlový materiál. Dne 15. ledna vypršelo ultimátum OSN Iráku, byl očekáván konflikt mezi Irákem a mezinárodní koalicí. Československá jednotka byla okamžitě připravena na plnění úkolů.

Dne 18. ledna přišel o život četař Petr Šimonka při nešťastné manipulaci se zbraní v době vyhlášení poplachu. Počátkem února byla jednotka doplněna o 37 dalších vojáků, potřebnou výstroj, výzbroj, potraviny a zdravotní materiál. Zpět do ČSFR se z osobních důvodů vrátilo 7 příslušníků. Koncem února saúdsko-arabský letoun C-130 Hercules dopravil pro jednotku novou vojenskou techniku z ČSFR. Jednalo se o obrněný transportér pro chemický průzkum, spojovací a další materiál. Dva protichemické oddíly přidělené k brigádám saúdsko-arabské armády překročily hranice Kuvajtu. Postupovaly s 20. tankovou brigádou v jejich týlu ve směru Rukví, Chauní, Džahru a Kuvajt City. Zneškodnily chemickou munici v bývalých kasárnách kuvajtské armády.

Dne 28. února po 1 014 hodinách od vypuknutí válečného konfliktu byl v 03.00 hodiny SEČ vyhlášen klid zbraní. Začátkem března v souvislosti s ukončením války dochází ke změnám v rozmístění některých částí československé jednotky v regionu. Štáb a velení československé samostatné protichemické jednotky zůstávají na základně u města krále Chálida, kde jsou rovněž dislokovány části dalších jednotek a štáby vojsk spojenecké koalice, především USA, Francie, Velké Británie, Egypta, Sýrie. Část československé jednotky se přemísťuje severním směrem ke kuvajtské hranici od Hafar-Al-Batinu. Základní tábor je 40 km jihovýchodně od Kuvajt City. Dvě skupiny zůstávají u brigád saúdsko-arabské armády a nacházejí se zhruba 30-40 km jihovýchodně od hranic Kuvajtu.

Dne 7. března velitel československé protichemické jednotky nařizuje od tohoto data střežení objektů československého velvyslanectví v Kuvajt City. Počasí na severovýchodě negativně ovlivňuje hustý kouř z hořících naftových polí v Kuvajtu. Často je nutné i ve dne používat umělé osvětlení.

Dne 21. března na základě ujednání ke smlouvě dochází k inventarizaci materiálu, který bude předán saúdsko-arabské armádě. Podle upřesnění zanechá československá jednotka na místě celkem 70 vozidel, včetně detekční techniky a odmořovacích souprav, dále lehká terénní vozidla vybavená pro chemický průzkum, speciální techniku pro odmořování osob, zařízení a terénu, ale i nákladní vozidla zn. Tatra a pojízdnou lékařskou ošetrovnu a obrněný transportér pro chemický průzkum.

Koncem března jsou nařízena zvýšená bezpečnostní opatření, protože se vojáci pohybují v místech rozsáhlých minových polí. Po dvou dnech jsou již zahájeny přípravy na stahování jednotky a návrat do vlasti.¹²⁰

Dne 6. dubna v odpoledních hodinách byli v prostoru základního tábora v Kuvajtu, asi 45 km od Kuvajt City, lehce zraněni dva příslušníci jednotky výbuchem neznámé trhaviny.

Dne 22. dubna bylo rozhodnuto o návratu větší části jednotky do ČSFR s tím, že zde zůstane část příslušníků zabezpečujících školení specialistů saúdsko-arabských ozbrojených sil. Dne 24. dubna velitel československé společné protichemické jednotky zahájil stahování jednotlivých částí z Kuvajtu zpět do Saúdské Arábie. Začátkem května se vrací prvních šedesát příslušníků jednotky do ČSFR.

Jednotka plnila své úkoly svědomitě a velmi dobře. O tom svědčí i řada vyznamenání. Například velitel Ján Való dostal vyznamenání Král Abdul Asis 3. stupně. Spojence překvapila i použitá technika, která byla spolehlivá a schopna detekovat i minimální množství otravných bojových látek. Proto Saudská Arábie odkoupila veškerou výstroj a techniku jednotky.¹²¹

6.2 Pohled pamětníků pouštní bouře

Zajímavé je, jak na tuto misi vzpomínají po letech pamětníci. 9. prosince v roce 2015 vyšel na portálu idnes.cz rozhovor s několika účastníky tehdejší operace Pouštní bouře. Například generál Ondřej Páleník uvádí, že i přes přípravu, kterou vykonávali

¹²⁰ *Pouštní štít a pouštní bouře - osvobozovací operace*, [online], [vid. 2018-01-05], dostupné z: <http://www.mise.army.cz/historie-misi/poustni-stit-a-poustni-boure---osvobozovaci-operace--1990---1991--kuvajt--200-prislusniku-3691/>

¹²¹ Tamtéž

doma, panovaly velké obavy o to, jestli bojové nasazení zvládnou. Konkrétně říká: „*Připravovali jsme se doma na nějaké bojové nasazení, ale nevěděli jsme, jestli úplně správně.*“¹²² Plukovník Braun k tomu pak dodává, že největší obavy měly z toho, jak nasazení zvládnou kluci, kteří plnili základní vojenskou službu. Většina mužů totiž nebyla profesionálními vojáky, ale byli to kluci, kteří v době vypuknutí krize vykonávali povinnou vojenskou službu a do Perského zálivu chtěli vyrazit dobrovolně. Proto z nich byli dočasně vytvořeni příslušníci přechodové služby.¹²³ Petr Poledník, který v misi velel strážní rotě, uvádí, že šlo o první porovnání výcviku s dalšími zahraničními jednotkami. Konkrétně vyzdvihuje výcvik a připravenost našich vojáků základní služby, kteří v misi sloužili: „*Naše armáda byla v té době velice dobře vycvičená. Zjistili jsme to, když jsme se připravovali společně před samotnými bojovými operacemi s americkými či francouzskými speciálními jednotkami. Naši vojáci, i ti základáci, na tom byli kolikrát lépe, než profesionálové.*“¹²⁴

Braun také vzpomíná na smutnou záležitost, kdy už výše zmiňovaný četař Petr Šimonka zemřel na následky střelného poranění, které si způsobil špatnou manipulací se zbraní. Jak udává, šlo o stresovou situaci při vyhlášení poplachu. Braun popisuje, jak tato záležitost na všechny dolehla. Byla to připomínka toho, že jsou ve skutečné válce. Někteří vojáci pak požádali o návrat domů.¹²⁵

Další úhel pohledu na působení československé protichemické jednotky podává v rozhovoru s Tomášem Tománkem velitel chemiků Ján Való. Ten třeba uvádí, že československá armáda se připravovala na působení v mezinárodních jednotkách již od roku 1988. Nejzajímavější je informace o podpoře, nebo spíše nepodpoře, které se mu dostávalo ze strany generality československé armády. Podle Való většina generálů předpokládala nezdar mise a velké ztráty na životech. To dle něj vypovídá o skutečné

¹²² SVĚTNIČKA, Lubomír: *Nevěděli jsme, do čeho jdeme, vzpomínají čeští veteráni na Pouštní bouři*, [online], [vid. 2018-01-05], dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/25-vyroci-operace-poustni-bource-dn6-/zpr_nato.aspx?c=A151208_061816_zpr_nato_inc

¹²³ *Pouštní štít a pouštní bouře - osvobozovací operace*, [online], [vid. 2018-01-05], dostupné z: <http://www.mise.army.cz/historie-misi/poustni-stit-a-poustni-boure---osvobozovaci-operace--1990---1991--kuvajt--200-prislusniku-3691/>

¹²⁴ SVĚTNIČKA, Lubomír: *Nevěděli jsme, do čeho jdeme, vzpomínají čeští veteráni na Pouštní bouři*, [online], [vid. 2018-01-05], dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/25-vyroci-operace-poustni-bource-dn6-/zpr_nato.aspx?c=A151208_061816_zpr_nato_inc

¹²⁵ Tamtéž

schopnosti bývalé komunistické armády vést válku, pokud ani sami nejvyšší představitelé nevěřili výcviku a zdatnosti vlastní armády.

Zajímavý je i popis očekávání „západních“ kolegů. Ti podle Vala většinou věřili v nezdar komunistické armády, a proto byli velmi mile překvapeni z působení československých vojáků. Való odpovídá na otázku „*Jak na vás, bývalé nepřátele z Varšavské smlouvy, pohlíželi západní spojenci?*“. V odpovědi zmínil, jak mu jeho americký přítel říká: „*Nikdo nemůže uvěřit tomu, že komunistická armáda dokáže to, co vy tady denně předvádíte. Pořád čekají, kdy dojde k nějakému maléru. A ono to pořád běží dobře!*“¹²⁶

Zde je nutno dodat, že v předmětné době docházelo doma v tehdejší ČSFR stále k politickým transformacím a zvolňováním režimu. Například plukovník Jan Való se v dalším rozhovoru vyjádřil přesněji, jak se dostal do konfliktu s důstojníky generálního štábu poté, co mu měli důstojníci generálního štábu nevybíravým způsobem zakázat postup na území Iráku, což by znamenalo přerušení chemického krytí saudsko-arabských sil. V této souvislosti vyzdvihl roli tehdejšího prezidenta Václava Havla, který jednotku podpořil a za politické rozhodnutí pokračovat v bojové operaci převzal spolu s ministry politickou odpovědnost. Jan Való se též kriticky vyjádřil k nekompetentnosti československých úředníků a odpovědných důstojníků, stejně jako některých politiků, kteří nejen nebyli schopni využít nabízeného potenciálu, který skýtala nabídka na odminování a sanaci rozsáhlého území na blízkém východě, anebo obchodní nabídka na odkup vojenského materiálu ze strany poptávající Saudské Arábie.¹²⁷

6.3 Zahraniční mise Trvalá svoboda

Chemici se však do oblasti ještě vrátili. Bylo to mezi roky 2002 a 2003 v rámci mise Trvalá svoboda. Cílem mise byl boj s teroristy, zejména pak v Afghánistánu, ale i

¹²⁶ TOMÁNEK, Tomáš: *Proti vůli generálů, s posvěcením Havla. Velitel chemiků vzpomíná na boj se Saddámem*, [online], [vid. 2018-01-05]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/plnil-ukoly-proti-vuli-generalu-s-posvecenim-havla-velitel-vzpomina-na-boj-se-saddamem-gl6-lide.aspx?c=A171116_150115_lide_pev

¹²⁷ GAZDÍK, Jan: *Při operaci Pouštní bouře nás dostihla bolševická tupost. Vyhrožovali nám, vzpomíná velitel*, [online], [vid. 2019-02-01], dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/operace-poustni-boure-i-tam-nas-dostihla-bolseevicka-tupost-r/r~412d8ce4bc9011e5a6b7002590604f2e/?redirected=1554113140>

dalších státech. Česká účast na misi spočívala ve vyslání speciálních sil, vojenské nemocnice, odborníků na rekonstrukci infrastruktury a chemiků. Společná československá jednotka chemiků, jejíž jádro tvořila 9. rota chemické ochrany z Liberce o počtu 400 mužů z České republiky a 69 ze Slovenska, vyrazila do Kuvajtu a Iráku. Zde bylo jejím úkolem monitorovat výskyt chemických zbraní v ovzduší a řešit použití chemických zbraní. 9. rota chemické ochrany z Liberce byla dne 12. září 2002 vystřídána 4. rotou chemické ochrany z Českých Budějovic. Tato rota však náležela k 4. brigádě rychlého nasazení.¹²⁸

Druhá rotace, která proběhla začátkem září, čítala více než dvě stě padesát vojáků. Jádrem byla stále rota chemické ochrany, dále zdravotníci a logistika. Paradoxně předešlá rotace se trápila v až šedesáti stupňových vedrech, tato jela připravena na teploty kolem nuly až třinácti stupňů celsia.¹²⁹

6.4 Mise Trvalá svoboda očima pamětníků

Že se jednalo o nasazení v náročných podmínkách, dokládají i rozhovory s účastníky. Například tehdejší velitel Josef Prokš v rozhovoru pro Mladou frontu DNES 23. března 2002 uvádí, že nejhorší bylo vůbec se naučit fungovat v tamních vysokých teplotách a samozřejmě zvyknout si na vysokou vlhkost a všudypřítomný písek.

Další rozhovor byl zveřejněn 18. prosince 2017 na serveru Lidovky.cz. Rozhovor vedl Tomáš Tománek s Davidem Masopustem. Ten se mu například svěřuje, že během svého nasazení v Kuvajtu a Iráku v letech 2002-2003 vyjížděli do terénu i kvůli chemickému poplachu. Nicméně nejednalo se o bojovou akci. Nakonec se ukázalo, že v jedné staré tovární hale byly objeveny sudy s neznámou chemickou látkou. Šlo však pouze o kerosin. Masopust však uvádí, že bylo velmi obtížné se v místních vedrech pohybovat ve speciálním chemickém obleku a po ukončení akce museli z obleků vylévat pot. Konkrétně odpovídá na otázku, jak se jim pracovalo v protichemickém obleku v horku následovně: „*Jo, to bylo bezvadné. Museli jsme v*

¹²⁸ *Operace Trvalá svoboda*, [online], [vid. 2018-01-07], dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/operace-trvala-svoboda-operation-enduring-freedom/18454>

¹²⁹ MARTÍNKOVÁ, Miloslava: Do Kuvajtu odletí druhá mise chemiků, *Mladá fronta DNES*, 2002, 13(195), ISSN 1210-1168.

*nich cvičit, abychom se brzy aklimatizovali. Takže jsme na okruhu, který měl asi dvě míle, chodili pořád dokola. Bylo tam přes den 53 stupňů ve stínu, v noci 44, vážně skvělé. Potili jsme se tak, že jsme v obleku měli minimálně do půlky lýtek pot. Po každém cvičení jsme to vylívali. Ale pak si člověk zvykne. Najednou zjistí, že ze začátku pil 10 litrů vody denně a teď mu stačí jen 1,5 litru až tři litry. A už vám ani není vedro.*¹³⁰

Stejně zážitky má i pamětník Ivo Bartl. K teplotám v Kuvajtu nebyli vycvičeni. Doma sice trénovali pochody v gumových oblecích, ale v našich podmínkách bylo běžné, že je měli přes maskáče a cítili se teplotně pohodlně. Zde si na sebe vzali maximálně lehké termo. Dále uvádí, že přes gumový oblek si při nácviku na mílovém okruhu dávali ještě chladicí převlek. V rámci mílového okruhu byl postavený postřikový rám, který stříkal chladnou vodu. Když se pak chladicí převlek pod rámem namočil, byl schopný uživatele na chvíli ochladit.¹³¹

Rovněž to byla podle Masopusta skvělá příležitost, jak vidět jiné armády při své práci a vidět jejich specifika. Například vyjadřuje úžas nad americkou vojenskou základnou: *„Musím říct, že bylo úžasné vidět ty obrovské americké základny pro několik desítek tisíc lidí. Jen z ubikace do autoparku to byly čtyři kilometry. To nikdo z nás předtím neviděl. Koukali jsme na to všichni jak blázni.“*, případně: *„Bylo úžasné pozorovat, jak spojenci na místo dopravovali svoji bojovou techniku. To jsem také ještě předtím v životě neviděl a už to asi ani podruhé neuvidím. Ohromné kolony letadel na letištích, všechny ty gigantické Globemastery. A to trvalo nepřetržitě dva měsíce v kuse! Základna se ze čtyř až pěti tisíc lidí rozrostla na 40 tisíc. Fakt bomba!*¹³²

Během rozhovoru došlo i na nepříjemné situace, které jsou s každou válečnou akcí spojeny. Jedná se o střelbu a strach. Z rozhovoru tak víme, že se naši chemici, tedy alespoň mezi lety 2002-2003, nedostali pod palbu, ale občas schytali spršku kamení od

¹³⁰ TOMÁNEK, Tomáš: *Pot jsme museli z obleku vylévat, říká armádní chemik o práci v iráckých vedrech*, [online], [vid. 2018-01-07] dostupné z: https://www.lidovky.cz/pot-jsme-museli-z-obleku-vylevat-rika-armadni-chemik-o-praci-v-irackych-vedrech-1ym-/lide.aspx?c=A171213_121523_lide_pev

¹³¹ Zaznamenáno z rozhovoru s Ivo Bartlem, 13. 07. 2018, Praha

¹³² TOMÁNEK, Tomáš: *Pot jsme museli z obleku vylévat, říká armádní chemik o práci v iráckých vedrech*, [online], [vid. 2018-01-07] dostupné z: https://www.lidovky.cz/pot-jsme-museli-z-obleku-vylevat-rika-armadni-chemik-o-praci-v-irackych-vedrech-1ym-/lide.aspx?c=A171213_121523_lide_pev

místního obyvatelstva. Jak Masopust uvádí: „*Legrace na podobných misích je, že vás lidé nejprve vítají a za měsíc po vás házejí kameny.*“¹³³

To jistě byla zajímavá skutečnost, zejména rychlost, s jakou civilní obyvatelstvo získalo averzi vůči spojeneckým vojskům. Pro samotné vojáky to dozajista nebylo jednoduché. Byli tam tisíce kilometrů daleko od svých rodin s tím, že přijeli těmto lidem pomoci a oni tu pomoc příliš nevítili.

Až trochu humorně pak vyznívá vzpomínka na pravidelné ostřelování spojenecké základny raketami za strany Iráčanů. Masopust uvádí, že to bylo nepříjemné, ale k tomu dodává, že nejvíce ho štkalo, že tyto útoky probíhaly vždy během oběda či večere, konkrétně pak: „*Já nevím, jak to zjistili, ale přesně věděli, kdy máme oběd a kdy večeri. Takže byl vždycky poplach na oběd a na večeri. To už mě pak pěkně štkalo, protože jsem se ani pořádně nenajedl!*“¹³⁴

Dle slov pamětníka nebyl pobyt jen čekáním na válečný konflikt. Před propuknutím války byla na denním pořádku různá cvičení, která prezentovala liberecké chemiky před koaličními partnery. Tato cvičení měla vždy podobný scénář. Jednalo se o namodelovaný incident, kdy došlo k zasažení otravnou látkou. Tyto modelové situace se odehrávaly v ženské věznici poblíž základny. Byli zde figuranti, kteří hráli zasažené otravnou látkou. Chemici pak předvedli ukázkový průzkum, vyhodnocení situace, evakuaci osob a dekontaminaci osob a techniky.

Mimo základnu se vojáci dostali i do centra města Kuvajt. Měli možnost navštívit místní tržnice. I přes zákaz konzumovat místní potraviny nebylo výjimkou, že si parta vojáků zašla do města a nechala si připravit rýži, maso a zeleninu. Vzhledem k tomu, že se v těchto zemích nepodává alkohol, ochutnali i místní čaj. Samozřejmě takové vycházky byly možné pouze v předválečném období. Jakmile propukl konflikt, tak už se zdržovali pouze na určených místech.

Po propuknutí konfliktu se část vojska přesunula ze základny Doha blíže k městu z důvodu rychlejší reakce na možný útok otravnými bojovými látkami. Ti, kteří

¹³³ TOMÁNEK, Tomáš: *Pot jsme museli z obleku vylévat, říká armádní chemik o práci v iráckých vedrech*, [online], [vid. 2018-01-07] dostupné z: https://www.lidovky.cz/pot-jsme-museli-z-obleku-vylevat-rika-armadni-chemik-o-praci-v-irackych-vedrech-1ym-/lide.aspx?c=A171213_121523_lide_pev

¹³⁴ Tamtéž

zůstali na základně Doha, nosili po celou dobu konfliktu filtrační ochranný převlek. Předsunutá část prováděla po každém raketovém útoku průzkum a monitoring ovzduší.¹³⁵

I zde došlo na méně či více závažná zranění. Při rozhovoru s panem Bartlem jsem se dozvěděla, jak moc působí či nepůsobí podobné stresové situace na morálku mužstva. Pan Bartl se zmínil o dvou událostech. První, když o život přišel člen speciálních jednotek. Dle jeho slov se jednalo o autonehodu jako každou jinou. Nepřisuzuje ji větší váhu, než mají nehody na našich dálnicích. Na morálku celého družstva prý neměl incident žádné výraznější účinky, pouze hovoří o kruhu jeho blízkých kolegů ze speciálních jednotek, kteří byli událostí zasaženi.

Druhý incident, který zmínil, se stal při střelbě z ručního reaktivního protitankového granátu, kdy byla zraněna dvojice mužů. Jeden si následky vyléčil přímo na základně. Druhý ale musel být se zlomenou klíční kostí dopraven do vlasti. Ani v tomto případě neshledává jakékoliv mimořádné morální následky na psychice mužstva.

6.5 Odvrácená strana zahraničních misí

Jak je vidět i z tohoto rozhovoru, snaží se většina účastníků zahraničních misí vzpomínat pouze na ty hezké zážitky, které je potkaly. V naprosté většině podobných rozhovorů se příliš nedozvíte o nepříjemných až děsivých věcech, kterých vojáci museli zažít velmi mnoho. To je ovšem asi lidskou povahou, že se snaží vzpomínat pouze na hezké nebo alespoň ti méně škaredé věci. Tak například z rozhovoru s Masopustem může člověk získat dojem, že nasazení našich vojáků v druhé válce v Iráku byla vlastně velmi příjemná záležitost. Masopust například uvádí: *„Americká základna byla vlastně celé město. Byla tam dvě kina, McDonald's, KFC, prodejny hot dogů, zmrzliny. Také ale třeba ohromná knihovna, kam jsme si chodili půjčovat knížky. Sice byly v angličtině, ale nějak jsem s ní zápasil. Byly tam i bazény nebo kulečnické herny. Spojenci to měli velmi dobře vymyšlené a my jsme prakticky všechno využili.“* Dále pak popisuje: *„Ano, v Kuwait City jsme dokonce byli bruslit. Je tam totiž ovál, na kterém se dokonce*

¹³⁵ Zaznamenáno z rozhovoru s Ivo Bartlem, 13. 07. 2018, Praha

*připravovala reprezentace. Ve městě jsme si zašli i do muzea nebo se byli vykoupat v moři. Na plážích tam půjčovali vodní skútry, tak jsme si na nich zalítali“.*¹³⁶

Z výše uvedeného by se tedy mohlo zdát, že se jednalo spíš o dovolenou než bojovou misi, ale rozhodně tomu tak nebylo. Podmínky byly tvrdé a mnoho mužů potřebovalo pomoc, alespoň se někomu vypovídat. Jan Gazdík přinesl na stránkách www.czsk.net zajímavý článek o pobytu našich vojáků v Kuvajtu mezi rokem 2002 - 2003. Ve své reportáži například Gazdík zmiňuje náročnost výcviku v poušti a místních vedrech. Gazdík přináší vyjádření zástupce velitele jednotky Gajdoše, který říká: *„Hodina je podle Gajdoše pečlivě vyzkoušené maximum a ještě při něm vždy asistují lékaři. Jakmile jde někdo vyčerpáním do kolen, zdravotníci ho okamžitě položí na lehátko, vysvléknou ze skafandru, obloží ledem a dávají mu pít. Vlastně do něho vodu spíše pumpují. Výcvik je až nepředstavitelně drsný, ale nesmí jít o zabijárnu.“*¹³⁷

Jeden z vojáků se Gazdíkovi svěřil s tím, co asi trápí všechny přítomné vojáky. Není to strach o ně samotné, ale strach o blízké doma. *"Ta bezmoc, že se doma něco nepříjemného děje, a já to z té dálky v roli statisty nemohu jakkoliv ovlivnit, je stravující. Někdy mne to až ochromuje, takže se nemohu na nic soustředit,"* přiznává jeden z chemiků Gazdíkovi. *„ Tato slova potvrzuje i kaplan sloužící u jednotky: "To, co se děje doma, bývá často i pro otrlé vojenské veterány, kteří mají na účtu nejednu riskantní misi na Balkáně, mnohem větším traumatem než rizika souvisící s válkou. Nejistota je strašná věc a rozleptává i ty nejtvrdší chlapy, o nichž byste jinak řekli, že jsou ze žuly."*

Gazdík dále popisuje, že mnohokrát došlo i na slzy i u silných chlapů. Nejčastěji se jedná o problémy doma a cituje kaplana: *“Sesypal se mi tu třeba chlap jako vystřižený z akčního filmu kvůli tomu, že se mu hroutí vztah s ženou, kterou miluje. Mé rozhřešení je v podobných případech vždy jednoduché: okamžitě volat domů a s dívkou*

¹³⁶ TOMÁNEK, Tomáš: *Pot jsme museli z obleku vylévat, říká armádní chemik o práci v iráckých vedrech*, [online], [vid. 2018-01-07] dostupné z: https://www.lidovky.cz/pot-jsme-museli-z-obleku-vylevat-rika-armadni-chemik-o-praci-v-irackych-vedrech-1ym-/lide.aspx?c=A171213_121523_lide_pev

¹³⁷GAZDÍK, Jan: *V Kuvajtské poušti pláčou i drsní muži*, [online], [vid. 2018-01-07], dostupné z: <http://www.czsk.net/svet/clanky/svet/chemiciplacou.html>

*mluvit, mluvit a zase mluvit. A zadruhé: nečekat, až přijdu na řadu a budu moci odjet na dovolenou. A odjet okamžitě, pokud je to jen trochu možné."*¹³⁸

Zdá se, že Gazdík přinesl přece jen o něco reálnější pohled na pobyt vojáků v zahraniční misi, než vojáci sami po jejich návratu uvádí. To je však přirozené. Jako nezúčastněná osoba mohl mnohem více sledovat právě tyto zjištěné emoce.

Výpovědi pamětníků však nemusí být ovlivněné jen emocemi, ale mohou být ovlivněny i povinnostmi mlčenlivosti. V rámci právě probíhající mise mají zakázáno se prostřednictvím médií vyjadřovat k čemukoliv a jen odkazují na tiskového mluvčího. Co se týče již uplynulých událostí, tak k těm se mohou vyjadřovat. Avšak nemusí tomu tak být vždy. Jak uvedl v rozhovoru pamětník, je zde i možnost, že se stane něco, co nadřazení označí jako tajnou informaci, a o tom se pak nikdo nesmí ani zmínit.¹³⁹

6.6 Další mise chemického vojska na Liberecku

Liberečtí chemici se však účastnili mnoha dalších zahraničních misí. Například působili rovněž na území bývalé Jugoslávie, kde byl i pamětník Ivo Bartl. Při srovnání mise v Kosovu s operací Trvalá svoboda hovoří o dvou naprosto odlišných zkušenostech. Co se týkalo materiálního zázemí, které v Kuvajtu bylo obrovské, tak zde se jednalo pouze o malou československou základnu, jež čítala zhruba 300 osob. K dispozici zde byl malý obchůdek, místní obyvatel, který připravoval čerstvou pizzu, ale i menší sportovní vyžití v podobě haly na florbal a volejbal. Celkově hodnotí misi v Kosovu jako klidnou patrolovací činnost s menším množstvím cvičení, která se uskutečňovala v přilehlé vodárně, kde byl simulovaný únik chloru do ovzduší.¹⁴⁰

Od roku 2006 až do roku 2013 působili rovněž v Afghánistánu. Na portálu idnes.cz vyšel k tomuto tématu rozhovor s kapitánem Hanušem Ortem. Ten shrnuje, že pro české vojáky se jednalo o obrovskou zkušenost a dále že tato mise vedla k prohloubení dobrého jména českých vojáků mezi spojenci. Konkrétně říká Ort: *"Čeští vojáci obecně, ať již působili v Lógaru, Wardaku či Kábulu, mají mezi spojenci velké*

¹³⁸ GAZDÍK, Jan: *V Kuvajtské poušti pláčou i drsní muži*, [online], [vid. 2018-01-07], dostupné z: <http://www.czsk.net/svet/clanky/svet/chemiciplacou.html>

¹³⁹ Zaznamenáno z rozhovoru s Ivo Bartlem, 13. 07. 2018, Praha

¹⁴⁰ Zaznamenáno z rozhovoru s Ivo Bartlem, 13. 07. 2018, Praha

renomé. To se týká i českých chemiků." Ort dále na otázku, zdali si myslí, že byli v místě platní, shrnuje činnost a úspěchy českých chemiků v Afghánistánu. „Platní jsme v Afghánistánu byli nepochybně a hovoří o tom nejen hodnocení našich koaličních partnerů, ale i samotných Afghánců, které jsme cvičili. Dále je to také vědomí toho, jak širokou škálu odborných úkolů jsme byli schopni plnit, a to od preventivních odběrů vzorků, přes analýzy, výcvik afghánských partnerů, až po chemické a biologické zabezpečení našich i koaličních jednotek v rámci celého Afghánistánu.“¹⁴¹

Můj druhý pamětník pan Maralík se osobně účastnil mise ISAF v roce 2012 v Afghánistánu. Se svou jednotkou byli dislokováni na letišti u hlavního města. Jelikož pan Maralík byl v té době chemik, tak jeho práce na misi spočívala v odebrání vzorků a jejich následnému testování. Pro odběry se dopravoval především vrtulníkem. Dle jeho slov byl nejčastější odběr a zkoumání vody, kdy testovali, zda je pitná. Nepravidelně si do své laboratoře přivezl i vzorky, u kterých zjišťoval výbušná rezidua, ale byly i případy, kdy za ním někdo sám vzorek přinesl s podezřením, že měl být otráven jídlem. Pan Maralík si pochvaloval, že díky velkému vytížení a značnému množství vzorků mu půl rok, který zde strávil, krásně utekl.¹⁴²

Stejně jako pan Maralík, se operace ISAF účastnil i můj poslední pamětník pan Tomáš Tesař. Pan Tesař oproti mým předchozím pamětníkům udává zcela jiný úhel pohledu na práci u armády. K armádě se dostal stejným způsobem jako pan Bartl, a to přes základní vojenskou službu. Vzhledem k tomu, že před vojenskou službou zkoušel studovat vysokou školu, což po roce studia přehodnotil, nevěděl, co by mohl dělat dál a forma práce u armády ho oslovila, rozhodl se vejít v profesionální armádu, a ještě v rámci základní vojenské služby na libereckém útvaru požádal o začlenění do profesionální armády. Paradoxně právě účast na operaci ISAF byla pomyslným posledním hřebíčkem do armádní kariéry, protože poté z armády odešel.¹⁴³

Pan Tesař byl též v rámci operace ISAF vyslán na půl roku do Kábulu, kde měl za úkol prověřovat vytipovaná zařízení, kde by se mohly vyskytovat chemické látky

¹⁴¹ *Liberečtí chemici v Afghánistánu končí. Respektovali nás, říká velitel*, [online], [vid. 2018-01-07], dostupné z: https://liberec.idnes.cz/armada-cr-afghanistan-chemici-vojak-jednotka-fmg-liberec-zpravy.aspx?c=A131213_125829_liberec-zpravy_ddt

¹⁴² Zaznamenáno z rozhovoru s Martinem Maralíkem, 10. 08. 2018, Liberec

¹⁴³ Zaznamenáno z rozhovoru s Tomášem Tesařem, 13. 02. 2019, Liberec

určené k výrobě drog nebo výbušnin. Během celé mise zajistil zhruba 10 výjezdů, kdy jim při každém z nich asistovala doprovodná jednotka tvořená různými koaličními partnery, která jim zajišťovala ochranu. Pan Tesař v našem rozhovoru zmínil, že byl rozdíl, když jim podporu zajišťovala turecká jednotka nebo třeba britská. Turecká jednotka se opírala o skutečnost, že jsou muslimové, a že na ně nikdo útočit nebude, tak ke své práci přistupovala poněkud lehkovážně, kdy zastavovala konvoj uprostřed místního tržiště, a vojáci si šli nakoupit, kdy nechali své zbraně ve voze. Oproti tomu vyzdvihoval britskou jednotku, na které byl znát profesionální výcvik a disciplína

Během mise pana Tesaře v Kábulu proběhly celkem 2 nepřátelské útoky na vojenskou základnu, kdy nebyl nikdo zraněn. Obyvatelé základny se schovali do krytu a jen čekali, co se bude dít. Na konvoj pana Tesaře po celou dobu nikdo nezaútočil, tak se cítil relativně bezpečně. I přes to, že na jiné útoky probíhaly. Sám se dále rozmluvil o polní nemocnici, která byla součástí základny, a která právě přijímala raněné z různých nepřátelských útoků. Zmínil službu v polní nemocnici, kterou sám nikdy nedržel. V případě, že bylo větší množství raněných, pomáhali i vojáci, kteří nepatřili k polní nemocnici, s jejich transportem z vozidel právě do nemocnice. Jelikož tuto službu neměl, tak ji znal jen z vyprávění svých kolegů, kteří se zmiňovali na příklad o francouzské patrole, která byla napadena, kde byly desítky zraněných a někteří i útok nepřežili. Díky čemu, sám přiznává, že na jeho osobu doléhal určitý stres.

Jak jsem již zmínila, tak po ukončení mise se pan Tesař rozhodl i k ukončení vojenské kariéry. Stalo se tak díky události, kterou detailně popisuje v našem rozhovoru. *„Ta úplně nejkonkrétnější situace byla taková v podstatě nevinná, ale mne to vnitřně úplně rozložilo. Když jsme byli na civilní klinice, což byla údajně největší klinika v Kábulu. Byla to větší vila, vybavení tak z čtyřicátých let minulého století, opravdu na tom byli dost špatně. Ti lidé tam byli fajn. Doktoři chtěli pomáhat, ale neměli vybavení, takže z toho byli takoví nešťastní. Velitel se šéfem kliniky hovořili uvnitř a my s chlapci stáli na dvorku, co byl oplocený. Bavily se tam nějaké místní ženy, seděla tam jedna paní s klukem na kole, přišel tam nějaký stařík, dal si vodu z fontánky. Seděla tam ještě jedna pěkná Afghánka, která měla malé miminko a zhruba rok a půl staré dítě. Já na ní tak koukal a uvědomil si, že tam jen sedí, nejspíše chce ošetřit dítě nebo sebe. Pokud by se tam na nás začalo střílet, tak je možné, že ona nebo ty děti by mohly být zasaženy.*

*Aniž bych já cokoliv dělal, na někoho útočil nebo něco, už jen to, že mám na sobě uniformu, samopal, neprůstřelnou vestu a prostě jsem tam a jsem jasný viditelný cíl, tak to může způsobit újmu nebo smrt lidí, kterých se to vlastně vůbec netýká. To mě rozbilo a už jsem nechtěl dál být v roli vojáka, už jsem v tom neviděl smysl. Nechtěl jsem jen svou přítomností ohrožovat někoho dalšího.*¹⁴⁴ Po této události se vrátil z mise a zhruba do půl roku z armády odešel.

Liberečtí chemici také například hlídali několik summitů NATO nebo olympijské hry, také zasedání vrcholných představitelů členských států NATO v Praze v roce 2002, v Istanbulu roku 2004, v Rize roku 2006 a Tallinu v roce 2010. V roce 2008 pak střežili setkání představitelů Latinské Ameriky a EU a v roce 2004 střežili bezpečný průběh Olympijských her v Aténách.

6.7 Každodennost vojáka z povolání

Každodenní činnost vojáka se příliš neliší od každodenních činností civilistů, samozřejmě s přihlédnutím k vojákovu zaměstnání.

Pracovní doba vojáka je stejná jako u každého jiného. Voják z povolání odpracuje týdně 42,5 hodiny, a to ve směnách v délce trvání 7 až 16 hodin. Pouze v případech, že má voják službu, slouží nepřetržitě 24 hodin. Samozřejmě rovněž je potřeba počítat s odjezdem na cvičení, které může trvat několik dnů, ale i několik týdnů a může se opakovat několikrát do roka.

V době, kdy je voják v zaměstnání, vykonává činnosti podle toho, u jakého je útvaru a jakou má hodnost. Obecně lze říci, že jsou to činnosti směřující ke zdokonalení vojákových schopností, činnosti nutné pro údržbu techniky, dozorčí činnosti, administrativní činnosti a činnosti zaměřené na vojákovu odbornost. V případě spojařů to bývá trénování morseovky, navazování spojení, cvičná síť. Liberečtí chemici se ve svých odbornostech zdokonalují, jezdí do výcvikového prostoru nad Libercem, kde cvičí stavění ráků, průzkum a tak dále.¹⁴⁵

¹⁴⁴ Zaznamenáno z rozhovoru s Tomášem Tesařem, 13. 02. 2019, Liberec

¹⁴⁵ Zaznamenáno z rozhovoru s Ivo Bartlem, 13. 07. 2018, Praha

V případě, že voják bude vyslán na zahraniční mise, mění se trochu i jeho každodenní činnost. Zejména v tom, že výcvik vojáka se zintenzivní a voják se po technické, fyzické a psychické stránce intenzivně připravuje na plnění úkolů.

Své o tom říká pan Maralík. Služba u armády ho naplňuje především díky možnostem a rozmanitostí, kterou mu každodenní způsob života v kasárnách i mimo ně přináší. Sám se momentálně připravuje na novou misi, kde bude jako vojenský pozorovatel OSN působit v Kongu. Díky přípravě na misi se intenzivně učí nový jazyk a přemýšlí o budoucí kariéře u armády v rámci organizace NATO v zahraničním státě.

Pan Maralík s oblibou vysvětluje, že díky svému zaměstnání nezažil stereotyp. Když po první misi vystřídal laboratoř za reprezentativní funkci, má každý den jiný ráz. Jednou jede na pár dní na cvičení cizích útvarů, kde reprezentuje liberecké chemické vojsko, jindy se účastní akcí pro veřejnosti. V rámci kasáren funguje i jako zástupce velitele, takže chodí na důležité porady, mimo to stále a rád, jelikož je soutěživý člověk, se zdokonaluje ve fyzické a střelecké přípravě.¹⁴⁶

V podobném duchu hovoří i pan Tesař, pro kterého práce u armády nebyla každodenní šedí. Během své aktivní služby se mimo klasický výcvik prováděný v rámci liberecké kasárna, nebo v přilehlých vojenských oblastech, účastnil různých zahraničních aktivit, mezi které lze zařadit i již v kritice pramenů uvedený půl roční kurz v USA. Uvedený kurz se skládal ze dvou částí. První tři měsíce probíhalo školení v oblasti anglického jazyka na odborné úrovni pro výkon zaměstnání, z kterého se pak skládala druhá půlka kurzu. Americký kurz co se odbornosti týče, si pan Tesař velmi pochvaloval, a je přesvědčený o tom, že ho profesně posunul. Po ukončení kurzu se snažil jeho poznatky praktikovat i v rámci libereckého útvaru, kdy se mu podařilo zavést pár zlepšení.¹⁴⁷

Amerika však nebyla jediná cizí destinace, kam se v rámci aktivní služby, mimo válečný konflikt, ještě dostal. Mezi dalšími zahraničními úkoly zmínil pobyt v Peru, kde byl členem jednotky provádějící chemické zabezpečení v rámci konání summitu Evropské unie a Karibských zemí. Mimo jiné se zde věnoval výcviku tamního IZS, kdy

¹⁴⁶ Zaznamenáno z rozhovoru s Martinem Maralíkem, 10. 08. 2018, Liberec

¹⁴⁷ Zaznamenáno z rozhovoru s Tomášem Tesařem, 13. 02. 2019, Liberec

se pozastavil nad profesionalitou policie, armády a hasičů, která dle jeho mínění byla nevalného charakteru, ale na rozdíl od profesionálních sborů vyzdvihl dobrovolné hasiče, které si pro jejich přístup velmi pochvaloval.¹⁴⁸

V závěru této podkapitoly lze podotknout, že každodennost každého vojáka může mít lehce různý až výrazně odlišný charakter. Nelze tedy jednoduše a přímo srovnávat prožitky všech dotazovaných vojáků. To by šlo pouze v případě, jednalo by se o příslušníky na stejné pozici a ve stejných hodnostech, kteří by sloužili ve stejné době na stejném místě, v jedné misi. Jak je již zřejmé u armády a to byť jen v rámci jednoho vojenského útvaru, je mnoho různých pozic s různým zaměřením. Jediné co spojuje všechny je tvrdý výcvik, disciplína a vědomí, že daná práce má smysl.

¹⁴⁸ Zaznamenáno z rozhovoru s Tomášem Tesařem 13. 02. 2019, Liberec

7 ZÁVĚR

V bakalářské práci jsem se snažila zmapovat historii chemického vojska na Liberecku. Cílem této práce bylo popsat postavení libereckých vojenských chemiků v rámci NATO, stručně popsat historii chemického vojska na Liberecku a přiblížit též roli československého chemického vojska v rámci struktur vojsk Varšavské smlouvy.

V první části práce (kapitola 2) jsem se zaměřila na popis a věcnou kritiku zdrojů a pramenů, ze kterých jsem při práci vycházela. Svou práci, povahou spíše deskriptivní, jsem opřela převážně o vydané odborné publikace, novinové články a rozhovory s pamětníky. Sama jsem provedla tři vlastní rozhovory s pamětníky a poznatky z nich získané jsem zakomponovala do této bakalářské práce, přičemž rozhovory samotné se staly součástí přílohové části práce.

V další části práce jsem se zaměřila na historii vývoje chemických zbraní a vedení boje za užití chemických zbraní (kapitola 3), a to s cílem přiblížit čtenáři základní poznatky důležité pro pochopení vzniku a zformování prvních chemických útvarů na našem území, což bylo prakticky následkem zkušeností vojska z front první světové války.

Následující dvě kapitoly byly věnovány historii chemického vojska s akcentem na útvary dislokované v Liberci. Tuto část práce, která mapovala historii útvarů, jsem rozdělila do dvou kapitol, jedna (kapitola 4) pojednává o historii od roku 1919 do roku 1989 včetně meziválečného období a následného budování armády jako součásti vojsk Varšavské smlouvy, další (kapitola 5) pojednává o historii útvarů po sametové revoluci, tedy období po roce 1989 včetně prvních zahraničních bojových misí, vstup do NATO a přerod v profesionální vojsko.

Poslední část práce (kapitola 6) je věnována bojovým operacím útvaru a každodennosti příslušníka tohoto útvaru. Právě v této části bylo využito nejvíce poznatků získaných z uskutečněných rozhovorů.

K cílům práce mohu uvést, že se mi podařilo základním způsobem popsat úlohu českých vojenských chemiků v rámci struktur NATO. Podařilo se mi vyhledat a popsat několik důležitých momentů – úspěchů, které zajistily libereckým chemikům renomé a

prestiž v očích svých spojenců z NATO. Za prvé, první pozitivní zkušeností západních armád NATO s československými chemiky byla za první války v Perském zálivu, která je u veřejnosti poměrně známým faktem. Druhým důležitým obratem byl úspěch českých chemiků na aliančním cvičení NATO v Turecku z roku 2001, kde v době, kdy se v Evropě a Turecku vyskytla epidemie slintavky a kulhavky, dokázali neplánovaně a za notné dávky improvizace dekontaminovat 880 kusů těžké vojenské techniky a byli vyhlášeni nejlepší alianční jednotkou cvičení. V neposlední řadě se příslušníci libereckých chemiků zapsali do povědomí spojenců i celého světa plněním bojových i mírových úkolů při zahraničních operacích OSN a NATO, které plnily vždy řádně a na vysoké úrovni, přičemž přidanou hodnotou libereckých chemiků bylo to, že na rozdíl od jiných chemických útvarů spojenců z NATO jednotka libereckých chemiků byla již z dob Varšavské smlouvy organizována tak, aby mohla úkoly plnit samostatně a tak je její bojová hodnota vyšší, než u stejně specializovaných jednotek spojenců.

Liberečtí chemici jsou proto považováni za jeden z nejelitnějších útvarů Armády České republiky, který byl prvním plně profesionálním útvarem v její historii, a v rámci NATO se těší vysoké prestiži.

Vážme si těch, kteří nasazují své životy proto, abychom my ostatní mohli žít v míru a prosperitě. Na příslušníky našeho chemického vojska můžeme být hrdí.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Prameny

Cesta míru: týdeník krajského výboru Komunistické strany Československa v Liberci, roč. 1, 1952, č. 7, Liberec, KV KSČ, ISSN: 0411-6364.

Lidová armáda: theoretický a politický časopis hlavní politické správy. Praha, MNO 1956, 7 sešitů. ISSN 0323-1097

LIEBER, Francis: *Instructions for the government of armies of the United States in the field: originally issued as General Orders no. 100, Adjutant General's Office, 1863: Guerrilla parties considered with reference to the laws and usages of war* : written at the request of Major-General Henry W. Halleck. Online, [cit. 2018-06-02], dostupné z: <https://archive.org/stream/governarmies00unitrich#page/18/mode/2up>.

SUNZI: *Umění války: The art of war*. 2. vyd. Přeložil Radim PEKÁREK. Brno, B4U, 2014. ISBN 978-80-87222-35-5.

THÚKYDIDÉS: *Dějiny peloponnéské války*. 1. vyd. Praha, Odeon 1977.

Úmluva o zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob a použití chemických zbraní a jejich zničení: článek II. odstavec 1. In: 1993. [online] [cit. 2018-05-26] Dostupné z: https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/zakaz-zbrani/Umluva_CW.pdf

Periodika

CVACHOVÁ, Aneta: *Podíl bojových otravných látek na zdravotnických ztrátách v první světové válce*, in: *Vojenské zdravotnické listy*, roč. LXXIV, 2005 č. 2, ISSN 0372-7025

MARTÍNKOVÁ, Miloslava: *Do Kuvajtu odletí druhá mise chemiků*, *Mladá fronta DNES*, 2002, 13(195), ISSN 1210-1168.

MATOUŠEK, Jiří: *Devadesáté výročí zrodu chemických zbraní*, In: *112 Odborný časopis požární ochrany, IZS a ochrany obyvatelstva*, Roč. 4, 2005, č. 4, Praha, ISSN 1213-7057

PLUHAŘ, Adam: *Chemici chrání svět už 55 let*. In: *Mladá fronta DNES, [Kraj] Liberecký*, 2007, 18(210), ISSN 1210-1168.

PLUHAŘ, Adam: Liberec bude bašta vojáků profesionálů. In: *Liberecký den*. roč. 10. 2002. č. 238. Liberec. s. 1. ISSN 1210-9261.

PLUHAŘ, Adam: Chemici musí zájemce odmítat. In: *Liberecký den*. roč. 11. 2003. č. 106. Liberec. s. 3. ISSN 1210-9261.

PLUHAŘ, Adam: Generála z USA zajímali chemici. In: *Liberecký den*. roč. 11. 2003. č. 181. Liberec. s. 1 - 2. ISSN 1210-9261.

ŠRŮTKOVÁ, Jana: V Liberci zůstanou jen profesionálové. In: *Liberecký den*. roč. 11. 2003. č. 81. Liberec. s. 1 – 2. ISSN 1210-9261.

TAMPIER, Libor: Liberečtí chemici šokovali kolegy. In: *Liberecký den*, roč. 9. 2001. č. 247. Liberec, s. 1. ISSN 1210-9261.

Amerika stupňuje nálety. In: *Liberecký den*, roč. 9. 2001. č. 247. Liberec, s. 1. ISSN 1210-9261.

Jak dlouho bude liberecká elitní rota opravdu elitní?. In: *Liberecký den*, roč. 9. 2001. č. 59. Liberec, s. 1- 3. ISSN 1210-9261

Literatura

ANDERSON, Fred: *Crucible of War: The Seven Years' War and the Fate of Empire in British North America, 1754–1766*. New York, Knopf, 2000. ISBN 0-375-40642-5.

CONTAMINE, Philippe: *Válka ve středověku*. Praha, Argo, 2004. Každodenní život. ISBN 80-7203-615-7.

DURDIÁK, J., GÁFRIK, A., PULIŠ, P., SUŠKO: *Zbrane hromadného ničenia – aktuálna bezpečnostná hrozba*, 1. vyd. Bratislava, Ministerstvo obrany SR 2005, ISBN 80-88842-76-X

FUČÍK, Josef: *Stín jaderné války nad Evropou: ke strategii vojenských bloků, operačním plánům a úloze Československé lidové armády na střeoevropském válčišti v letech 1945-1968*. Praha, Mladá fronta, 2010. ISBN 978-80-204-2199-9.

KUBÁNEK, Vladimír: *Historie zbraní hromadného ničení a chemického vojska*, Brno, Tribun EU 2008, ISBN 978-80-7399-539-3.

KUBÁNEK, Vladimír: *Historie chemického vojska: (1919-2009)* Brno, Tribun EU 2010. ISBN 978-80-7399-908-7.

LUŇÁK, Petr: *Plánování nemyslitelného: československé válečné plány 1950-1990*. 2. vyd. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2008. ISBN 978-80-7363-222-9.

PATOČKA, Jiří: *Vojenská toxikologie*, 1. vyd. Praha, Grada 2004, ISBN 80-247-0608-3.

PITSCHMANN, Vladimír, Emil HALÁMEK a Zbyněk KOBLIHA: *Boj ohněm, dýmem a jedy: nejstarší historie vojenského použití chemických a zápalných látek a vznik moderní chemické války*. Kounice: Military System Line, 2001. ISBN 80-902-6692-4.

PITSCHMANN, Vladimír: *Chemická válka ve věku atomu a DNA: kapitoly z dějin chemických, toxinových a zápalných zbraní: období od roku 1945 do roku 2015*. Praha, Naše vojsko, 2016. ISBN 978-80-206-1632-6.

POLČÁK, Zdeněk: *"Neupadneme v zapomnění": 20 let 9. roty chemické ochrany*. Praha, Ministerstvo obrany České republiky - VHÚ Praha, 2018. ISBN 978-80-7278-753-1.

PRENTISS, Augustin Mitchell: *Chemicals in War; A Treatise on Chemical Warfare*, 1. vyd. New York and London, McGraw-Hill Book Company Inc. 1937.

PRYMULA, Roman: *Biologický a chemický terorismus: informace pro každého*, 1. vyd. Praha, Grada 2002, ISBN 80-247-0288-6

ŠTĚPÁNEK, Karel – MINAŘÍK, Pavel: *Československá lidová armáda na Rýnu*. Praha, Naše vojsko, 2007. ISBN 978-80-206-0832-1.

TARABA, Luboš: *Ta zatracená skála: obléhání Malty 1565*. Praha, Epoque, 2016. Polozapomenuté války. ISBN 978-80-7557-031-4.

TOMÁŠ, Josef: *Irák – Kuvajt „neoficiálně“*, Agres 1991. ISBN 80-85406-00-4.

TRTÍLEK, Ladislav: *Chemické vojsko v letech 1989-1999*, Praha, Ministerstvo obrany České republiky - AVIS 1999, ISBN 80-727-8001-8.

VIRGLEROVÁ, Kateřina: *Historie a současnost chemických zbraní*, Brno, Bakalářská práce. Vysoké učení technické v Brně 2011, Vedoucí práce Ing. Otakar Jiří Mika, CSc

VRCHOVECKÝ, Karel: *Záhadné zbraně hrozí*, 1. Vyd. Praha, Albatros 1975.

Jiné tištěné materiály

90 let plynové služby a chemického vojska 1919 – 2009, Liberec, Centrum zabezpečení 104. Zabezpečovacího praporu 2009

Chemické vojsko AČR, Praha, Ministerstvo obrany České republiky – Vojenský historický ústav Praha 2009.

Internetové zdroje

31. pluk radiační, chemické a biologické ochrany, [online], [vid. 2018-06-02], Dostupné z: <http://www.cbrn-liberec.army.cz/o-nas>

Historie chemického vojska, [online], [vid. 2018-01-03], dostupné z: <http://cbrn-liberec.army.cz/historie-chemickeho-vojska>

Historie vojsk v Liberci, [online], [cit. 2018-01-03], dostupné z: <http://cbrn-liberec.army.cz/historie-vojsk-v-liberci>

Liberečtí chemici v Afghánistánu končí. Respektovali nás, říká velitel, [online], [vid. 2018-01-07], dostupné z: https://liberec.idnes.cz/armada-cr-afghanistan-chemici-vojak-jednotka-fmg-/liberec-zpravy.aspx?c=A131213_125829_liberec-zpravy_ddt

Operace Trvalá svoboda, [online], [vid. 2018-01-07], dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/operace-trvala-svoboda-operation-enduring-freedom/18454>

Pouštní štít a pouštní bouře - osvobozovací operace, [online], [vid. 2018-01-05], dostupné z: <http://www.mise.army.cz/historie-misi/poustni-stit-a-poustni-boure---osvobozovaci-operace--1990---1991--kuvajt--200-prislusniku-3691/>

SVĚTNIČKA, Lubomír: *Nevěděli jsme, do čeho jdeme, vzpomínají čeští veteráni na Pouštní bouři*, [online], [vid. 2018-01-05], dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/25-vyroci-operace-poustni-bource-dn6-/zpr_nato.aspx?c=A151208_061816_zpr_nato_inc

Saddámův vpád do Kuvajtu předznamenal válku v Perském zálivu, [online], [vid. 2018-01-05]. dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1446088-saddamuv-vpad-do-kuvajtu-predznamenal-valku-v-perskem-zalivu>

ŠACH, Jan: *Monstrózní cvičení s imitací jaderných výbuchů: „VLTAVA“ 1966*, [online], [vid. 2018-01-07], dostupné z: <http://www.vhu.cz/monstrozni-cviceni-s-imitaci-jadernych-vybuchu-vltava-1966/>

ŠIMÍČEK, Jakub: *Protichemická jednotka Sil velmi rychlé reakce NATO v akci*, [online], [vid. 2018-01-07], dostupné z: <https://www.genusplus.cz/liberecko1/protichemicka-jednotka-sil-velmi-rychle-reakce-nato-v-akci>

TOMÁNEK, Tomáš: *Pot jsme museli z obleku vylévat, říká armádní chemik o práci v iráckých vedrech*, [online], [vid. 2018-01-07] dostupné z: https://www.lidovky.cz/pot-jsume-museli-z-obleku-vylevat-rika-armadni-chemik-o-praci-v-irackych-vedrech-1ym-/lide.aspx?c=A171213_121523_lide_pev

TOMÁNEK, Tomáš: *Proti vůli generálů, s posvěcením Havla. Velitel chemiků vzpomíná na boj se Saddámem*, [online], [vid. 2018-01-05]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/plnil-ukoly-proti-vuli-generalu-s-posvecenim-havla-velitel-vzpomina-na-boj-se-saddamem-gl6-/lide.aspx?c=A171116_150115_lide_pev

GAZDÍK, Jan: *V Kuvajtské poušti pláčou i drsní muži*, [online], [vid. 2018-01-07], dostupné z: <http://www.czsk.net/svet/clanky/svet/chemiciplacou.html>

GAZDÍK, Jan: *Při operaci Pouštní bouře nás dostihla bolševická tupost. Vyhrožovali nám, vzpomíná velitel*, [online], [vid. 2019-02-01], dostupné z:

<https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/operace-poustni-boure-i-tam-nas-dostihla-bolsevicka-tupost-r/r~412d8ce4bc9011e5a6b7002590604f2e/?redirected=1554113140>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Obrázek - Použití řeckého ohně v boji.

Příloha č. 2: Obrázek – Katapult vrhající ohnivý hrnec

Příloha č. 3: Přehled objevu bojových chemických látek, které byly učiněny před 1. světovou válkou a během ní následně zavedeny do výzbroje

Příloha č. 4: Přehled prvního použití bojových chemických látek během 1. světové války

Příloha č. 5: Organizační struktura 31. brigády radiační, chemické a biologické ochrany

Příloha č. 6: Znak 31. brigády radiační, chemické a biologické ochrany

Příloha č. 7: Obrázek - Bulózní dermatitida – následek zasažení yperitem

Příloha č. 8: Přepis vybraných pasáží rozhovoru s pamětníkem Ivo Bartlem 13. 07. 2018, Praha

Příloha č. 9 – Přepis vybraných pasáží rozhovoru s pamětníkem Martinem Maralíkem 10. 8. 2018, Liberec

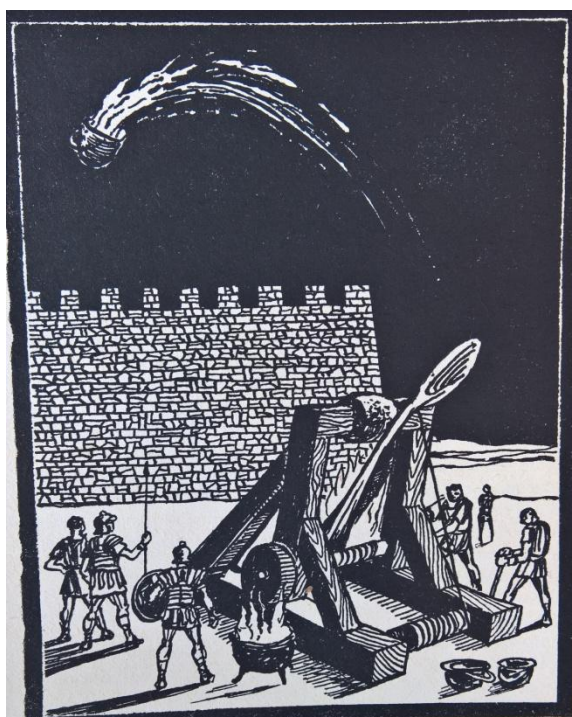
Příloha č. 10 – Přepis vybraných pasáží rozhovoru s pamětníkem Tomášem Tesařem 13. 02. 2019, Liberec

Příloha č. 1 – Použití řeckého ohně v boji.

Zdroj: Public domain

Příloha č. 2 – Katapult vrhající Ohnivý hrnec

Příloha č. 3 – Přehled objevu bojových chemických látek, které byly učiněny před 1. světovou válkou a během ní následně zavedeny do výzbroje:¹⁴⁹

- 1774 a 1775 – Carl Wilhelm Scheele objevil chlór a následně arzenovodík,
- 1782 – Carl Wilhelm Scheele objevuje kyanovodík,
- 1802 – Claude Louis von Berthollet objevuje chlornan,
- 1812 – objeven fosgen, autorem objevu Humphry Davy,
- 1822 – objevuje César Mansuète Despretz bis (2-chlorethyl)sulfid
- 1848 – John Stenhouse objevuje chlorpikrin
- 1858 – Adolf von Baeyer objevuje methyldichlorazin
- 1881 – objeven ethyldichlorarzin Wilhelmem La Coste
- 1863 – Eduard Linnemann objevil bromaceton
- 1871 – Carl Graebe objevuje chloracetofenon
- 1873 – Heinrich Bernhard Rathke objevil perchlormethylmerkaptan
- 1880 - Karl Arnold Michaelis objevil difenylarzinchlorid
- 1887 – objeven disfogen Willibaldem Hentchelem

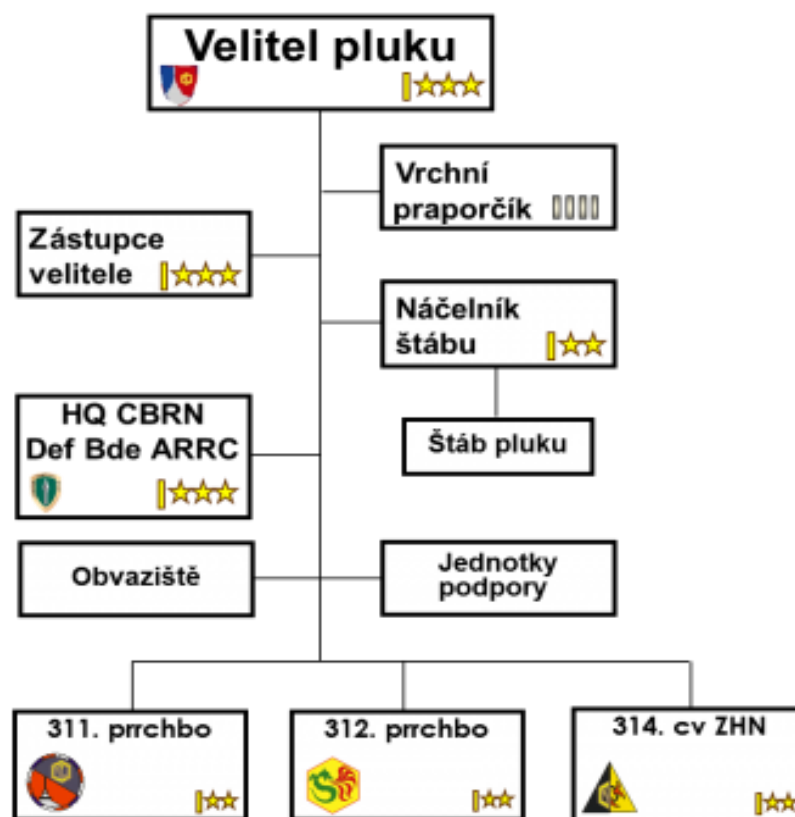
¹⁴⁹ PITSCHMANN, Vladimír, Emil HALÁMEK a Zbyněk KOBLIHA: *Boj ohněm, dýmem a jedy: nejstarší historie vojenského použití chemických a zápalných látek a vznik moderní chemické války*. Kounice: Military System Line, 2001, 1. vyd., s. 111

Příloha č. 4 – Přehled prvního použití bojových chemických látek během 1. světové války¹⁵⁰

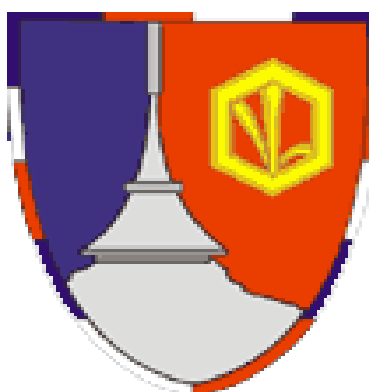
Otravná látka	Datum použití	Stát, který OL prvně použil
Chlor	4/1915	Německo
Bromaceton	7/1915	Německo
Fosgen	11/1915	Německo
difosgen	5/1916	Německo
Chlorpikrin	6/1916	Německo
Kyanovodík	7/1916	Francie
Bromkyan	9/1916	Rakousko-Uhersko
Chlorkyan	10/1916	Rakousko-Uhersko
Difenylchlorarazin	7/1917	Německo
Yperit	7/1917	Německo
Etyldichlorarazin	3/1918	Německo
Metyldichlorarazin	3/1918	Německo
Difenylkyanarazin	5/1918	Německo
Brombenzylkyanid	7/1918	Francie

¹⁵⁰ MIKA, Otakar. J, Ivan MAŠEK a Dušan VIČAR. *Historie chemických zbraní*. Časopis 112 - Odborný časopis požární ochrany, integrovaného záchranného systému a ochrany obyvatelstva. 2015, XIV(4), s. 17

Příloha č. 5 – Organizační struktura 31. pluk, radiační chemické a biologické ochrany¹⁵¹

Příloha č. 6 – Znak 31. pluk, radiační chemické a biologické ochrany¹⁵²

¹⁵¹ O nás. In: [Http://www.cbrn-liberec.army.cz](http://www.cbrn-liberec.army.cz) [online]. [cit. 2018-01-03]. Dostupné z: <http://www.cbrn-liberec.army.cz/o-nas>

¹⁵² 31. brigáda radiační, chemické a biologické ochrany Liberec. In: [Http://www.army.cz](http://www.army.cz) [online]. [cit. 2018-01-03]. Dostupné z: <http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=8066>

Příloha č. 7 – Bulózní dermatitida – následek zasažení yperitem¹⁵³

¹⁵³ KLEMENT, Cyril, Roman MEZENECV a Jiří BAJGAR: *Biologické a chemické zbrane: pripravenosť a odpoveď*. Banská Bystrica: PRO, 2013, 781 s. ISBN 978-80-89057-43-6. s. 573.

Příloha č. 8 – Přepis vybraných pasáží rozhovoru s pamětníkem Ivo Bartlem 13. 07. 2018, Praha

V roce 1996 jste byl povolán na základní vojenskou službu. Jak to vypadalo?

Byl to roční kurz v Havlíčkově Brodě.

Přišli jsme tam, měsíc jsme byli zavření v kasárnách, kde nás učili pochodovat, střílet, nasazovat si masku. Pak jsme měli přísahu, pak nás dali na roty a tam jsme dělali takové ty běžné úkoly od zametání listí, postarání se o techniku, výcvik na spojovací technice, nějaký tělocvik, Musado, pozemní výsadková příprava, kdy jsme si nakonec ani neskočili. Asi 2x jsme byli na cvičení.

Tato cvičení jak říkáte, byly i s profesionální armádou, nebo jen v rámci základní vojenské služby?

Ne, tam byli vojáci z povolání, kteří nás měli za ten rok něco naučit, tak jsme se něco naučili.

Už tedy v rámci této ZVS jste se rozhodl, že byste byl vojákem z povolání?

To jsem chtěl původně, ale jelikož mi vše dlouho trvá, tak jsem šel do civilu. Tam jsem byl tři roky. Pracoval jsem jako ozbrojený přepravce peněz. Pak jsem se bavil s kamarádem, že jde na výběrovky, tak jsem šel s ním.

Kam jste šli dělat výběrové řízení a jak takové „výběrko“ vypadá?

Šli jsme do Bechyně k brigádě rychlého nasazení. Bylo to na jaře roku 2000. V Bechyni se dělaly jen výběrovky, protože to bylo takové velké letiště. První den výběrovky vypadal tak, že bylo klasické přezkoušení, dělal se běh na 12 minut, kliky, sed leh. Druhý den byl zátěžový test, což bylo, že jsme ráno vypadli z ubytovny, běhali jsme po letištní ploše, dělali jsme různé úkoly jako třeba přenášení metrové hranice dřeva tam a zase zpátky, běhali jsme na úly nahoru a dolů, a stále takhle až do večere nebo skoro do noci pak jsme padli někde, vyspali se a třetí den přijeli personalisté z různých útvarů té brigády a člověk si řekl, kde chce sloužit a tam ho buď vzali, nebo ne. Já jsem chtěl do Havlíčkova Brodu, tam zrovna nikdo od nich nebyl. Sháněli v Týně nad Vltavou

velitele spojovacího družstva, tak když už tam šel potřetí ten chlap, řekl jsem, že jsem spojař, a tak jsem skončil v Týně nad Vltavou.

V říjnu 2000 jste se tedy stal velitelem družstva spojařů v Týnu nad Vltavou. Jak to tam vypadalo?

Přišel jsem tam, řekl jsem: „Tak, dobrý den, tady mě máte.“ Měl jsem pod sebou 2 kluky, kteří tam byli v rámci VZS. Výcvik se spojařinou tam moc nepřeháněli, protože tomu nikdo moc nerozuměl. Byla to chemická rota, která vlastně měla být stejná jako první profesionální jednotka, 9. rota v Liberci. Tohle vzniklo tak, že to mělo vypadat stejně, takže tam byla chemická rota, pak četa zabezpečení, spojovací družstvo, velitelská četa, mělo to mít kolem 150 lidí. Pomalu se to naplňovalo, ale nikomu se tam nechtělo, takže nás tam bylo pár.

Týn nad Vltavou měl být stejného zaměření jako posádka v Liberci?

Liberec byla obrovská posádka. Jejich část byla 9. rota chemického zabezpečení, která byla jako první profesionální. My jsme měli být to samé, ale u brigády rychlého nasazení. Dne 1. 10. 2000, když jsem tam nastoupil, tak ta jednotka teprve vznikla osamostatněním od ženijního praporu.

Jak vypadal výcvik a školení v rámci protichemické přípravy v Týně nad Vltavou?

Je to pořád stejné, jde o nácvik, že je někde zasažená jednotka, tak se postaví stany, kde se odmoří vojáci, tím, že se vysvěčou, odmoří se zbraně, které tam přinesli, odmoří se lidi. Technika se posléze odmořuje tím, že se postaví rámy, do kterých se vhájí a vystřikuje speciální dekontaminační směs. První rám je na očistu od nečistot, druhý rám je nanášení odmořovací směsi po použití otravných bojových látek. Třetí rám je zase očista. Na začátku a na konci je člověk, co kontroluje papírkem nebo detektorem, čím je to zasažené a na konci rozhoduje, jestli ta technika je nebo není stále zasažená. A zda nemusí projít znova. Týn nad Vltavou měl v tomto poněkud horší techniku než Liberec, který byl tenkrát celkem hodně preferovaný, dávala se tam ta nejnovější technika a v Týně se cvičilo s V3S a starými Tatrami 148.

V roce 2002 jste se zúčastnil mise v operaci Trvalá svoboda. Jak vypadal začátek mise?

Když začala Trvalá svoboda, tak první, kdo tam jel, byla právě 9. rota. Ti tam jeli někdy z jara 2002. My jsme je měli střídat na podzim 2002. Tak jsme se naplnili na 100%. Byli jsme ještě doplnění o strážní družstva z Chrudimi, dále o doktory a laboranty. Už ani nevím, kolik nás bylo, ale kolem 250 lidí. Už to nebyla jen rota, ale spíš jisté úkolové uskupení. Tak jsme tam takto vyrazili a začali jsme tam působit. Cvičilo se tak, že se chystalo na pozemní ofenzivu do Iráku. Na konci ledna došlo k navýšení počtů a vytvoření prvního Československého praporu chemické ochrany. Přišlo asi 50 příslušníků slovenské armády. Až do skončení operace, kde se očekávalo nalezení chemických zbraní, které měl používat Saddám Husajn, což se nakonec nepotvrdilo.

Příjezd jako takový byl ovlivněn tím, že už jsme jednu jednotku střídali, takže jsme přebírali materiál, dokumentaci, techniku. Začali jsme fungovat tak, že když nějaká jednotka vyjela cvičit třeba do pouště, tak jsme s nimi zajišťovali spojení na základnu. Dále jsme zajišťovali telefonické spojení do republiky, každý měl týdně nárok na 10 minut po pevné lince. Takže vždy někdo přišel, chtěl spojit, dohovořil a pak přišel další a tak dále.

Co se týká každodenního života na základně, jak to tam probíhalo, před propuknutím válečného konfliktu?

Samozřejmě probíhaly i chemické nácviky. Měli jsme tam ochranné převleky. Člověk si to oblékl a vyrazil na mílový okruh, jelikož tam bylo poměrně tepleji, tak třeba v půlce byl postavený postříkový rám, který stříkal jen vodu. Každý měl na sobě tento gumový oblek a přes něj ještě hadrový převlek, tomu se říkalo chladicí převlek, který když se namočil, tak to chvíli chladilo. Takže jsme tam chodili v maskách, v obleku mílový okruh. Vrátili jsme se do hangáru, kde bylo stanoviště. Tam jsme se vysvlékli, vylili pot, osprchovali se.

Vylili pot?

Jak je člověk v tom obleku, tak se potí. V zimě už takové vedro nebylo, ale v říjnu, když jsme přijeli, tak bylo pořád tak 45 ve stínu. Ten gumový oblek jak těsnil, tak se vše hromadilo v botách a nohavicích, takže se potom prostě vylilo pár deci, ne-li

litr potu. Do toho jsme si brali akorát lehké termo. V našich podmínkách se do toho vleze v maskáčích a dá se to, ale tady to nešlo.

Jak často jste taková cvičení v době před vypuknutím konfliktu mívali?

Chemici měli často cvičení formou ukázek pro koaliční partnery Američany, kuvajtskou vládu atd. Vedle základny byla bývalá ženská věznice, ve které byl namodelovaný incident, kde došlo k zasažení otravnou látkou. Byli zde figuranti, kteří hráli zasažené lidi. Naběhl tam průzkum, zjistil, co to je, vyhodnotil. Naběhla chemická jednotka, provedla evakuaci zasažených, dekontaminaci lidí, techniky a pak se všichni spokojeně rozešli. Taková cvičení probíhala v té věznici celkem pravidelně. Během válečného konfliktu se s tím přestalo.

Jak vypadala struktura velení?

Nám velel náš velitel celého uskupení, který spadal pod společné velení, kde byli Američané, Němci a my. Velitel prvního Československého praporu byl plk. Lupuljev. Za 4. odřad chemické ochrany nám velel plk. Weiser.

Jak jste trávili volný čas mimo cvičení a vojenskou přípravu?

Člověk mohl navštívit hlavní město, samozřejmě jen v době mimo válečný konflikt. Mohli jsme si projít město, bylo ale zakázáno konzumovat místní potraviny, to jsme samozřejmě nedodrželi. Na jedné z tržnic jsme si sedli do kruhu na zem a přinesli nám maso, zeleninu, dali jsme si vodní dýmku a čaj, ale to jen proto, že nenalévali alkoholické nápoje. Na jiné tržnici jsme třeba smlouvali, když jsme si kupovali telefon. Pak jsme sem tam zašli do kina. Bylo to 3D kino, kde promítali asi dva 20 minutové filmy. Byl zde i jeden rekreační areál, do kterého jezdil ze základny autobus každou hodinu. Bylo zde několik bazénů, minigolf, plážový volejbal, videohry. Co se týče základny, byla stavěná zhruba pro 5000 lidí, v porovnání s jinými byla malá. Polovina z toho byl autopark, s technikou vrtulníky a druhá půlka bylo ubytování, kde byly 100m dlouhé hangáry. Každý tam měl své polní lůžko, batohy a možná jednu poličku. Posléze jsme si tam udělali takovou kóji zhruba pro 4 lidi, abychom měli trochu soukromí. Byla tam společná jídelna, diskotéka, kino, posilovna, kurty na rocket ball, volejbal, horolezecká stěna, fotbalové hřiště. Takže když člověk chtěl, tak si přišel na své.

Co se změnilo, když začátkem roku 2003 propukl válečný konflikt?

Rozdělili jsme se na dvě půlky, jedna zůstala na základně camp Doha, který byl situován asi 20-30km od hlavního města. Druhá půlka se přesunula na výstaviště, které bylo v hlavním městě. Kdyby bylo zasažené hlavní město, tak aby byla rychlejší reakce. Pak začala válka, začaly se střílet rakety. Takže každý den vyjížděl průzkum a monitoroval stav ovzduší, jestli je nebo není zamořené radiačně či chemickou látkou. Vyjeli, za několik hodin se vrátili a další den vyjeli znova. Žádná další opatření nebyla potřeba, protože nebylo nic zasaženého. Myslím, že všechny rakety, co šly do hlavního města, tak byly sestřeleny, ty které směřovaly mimo město, se nechaly dopadnout a pak právě vyjížděl průzkum zhodnotit, zda tam bylo něco jiného než jen třaskaviny. Po dobu raketového útoku jsme se vždy shromažďovali v krytu, dokud nepřišlo odvolání útoku a potvrzení, že je všude čisto.

To jste tedy dělali vy, kteří jste byli v hlavním městě. Co mezitím dělali ti, co zůstali na základně Doha?

Půlka, co zůstala na základně, tak celou dobu nosila filtrační ochranný převlek, chodili v tom po celé základně. Myslím, že v tom snad i spali. Nebyl to stejný převlek jako ten, v kterém jsme chodili po okruhu. Tento vypadal jako vaťák. Byla to látka s vrstvou z aktivního uhlí, která filtrovala otravné látky, pokud nebyly v kapalně formě.

Byl jste u nějakého zranění či ztráty na životě? Jak taková věc ovlivnila kolektiv?

Jeden voják ze speciálů přišel o život. Vím jen, že měli někam jet, měli tuším pancéřované toyoty Land Cruiser a asi se nějak protočili, urvaly se dveře, kluk vypadl a auto ho převalilo. Jednalo se o dopravní nehodu, nebylo to v rámci konfliktu. Nás to nikterak nezasáhlo, pouze jeho nejbližší spolubojovníky od speciálů, ale ti se s námi moc nebavili. Byli tu ještě další 2 zranění při střelbě z ručního reaktivního protitankového granátu. Jednomu klukovi bouchla roura na rameni, měl z toho zlomenou klíční kost a jel domů, a ten druhý byl jeho spolubojovník, kterého při tomto výbuchu zasáhla střepina. Ten to ale zvládl vyléčit na místě.

Co Vaše okolí a rodina, jaké byly reakce, když jste oznámil, že jedete na vojenskou misi, v oblasti někde hrozí válečný konflikt?

Nikdo nevyjádřil nesouhlas, občas se dalo zavolat. Jestli měli strach, nevím, mně to neříkali. Snad to přežili v klidu.

Co se dělo když jste se z mise vrátil domů?

Ke konci března nám byla zrušená posádka. V Kuvajtu jsme si ještě říkali, co budeme pak dělat. V květnu po příjezdu jsem si našel místo v Liberci a nastoupil jsem zde jako velitel stanice.

Co se pro vás změnilo?

Změnilo se to, že v Liberci byla výcviková základná chemického vojska a prapor zabezpečení. Já šel na prapor zabezpečení, kde už byla spojovací četa, takže to nebylo jen družstvo, kde jsem byl jediný spojař já a dva základáci. Tady nás bylo daleko více, to už jsme byli plně profesionální a více se zde cvičilo. Naučil jsem se nové věci, objížděl spojařské kurzy a doučil se angličtinu.

V čem byl Liberec jiný?

V Liberci se více cvičilo. Z pohledu spojaře jsme se spojařským výcvikem hlouběji pronikali i mezi chemiky, které jsme cvičili, jak se správně spojovat. Nejde jen o to něco udělat, ale i někomu říci, co má kde udělat a pak zahlásit výsledek. Došlo i k několika reorganizacím, všelijak se to slučovalo. Udělala se brigáda s dvěma prapory. Spojaři se rozdělili na půl, půlka šla do horních kasáren, půlka zůstala dole. Intenzita našeho výcviku šla nahoru. Jezdili jsme s chemiky na cvičení jak v rámci brigádních úkolových uskupení, co se drží na základě 4. brigády rychlého nasazení a 7. mechanizované brigády, tak vždy jede nějaká chemická rota, plus my jako spojovací prvek.

Jak vypadala cvičení libereckých chemiků?

Na cvičení brigádních úkolových uskupení přijedou chemici, jsou tam 2 týdny. Zajišťují sprchování ostatním jednotkám, jelikož se bydlí na prázdné louce. Postaví se dekontaminační stany, které se posléze používají jako sprchy. Na konci každého cvičení se udělá, že úkolové uskupení je zasažené bojovou otravnou látkou a technika projede přes umývací rámy. A pak se rozjedeme domů.

Během Vaší služby v Liberci, jste se účastnil vojenské mise v Kosovu. Oč tam šlo?

Mise jsme se účastnili v roce 2010. S chemickou prací to ale nemělo nic společného. Byla to jen mechanizovaná rota, kde jsme my jako chemici jezdili bojovým vozidlem pěchoty, provádět klasickou patrolovací činnost a jednání s místními úřady.

Jak moc se lišila Vaše zkušenost zde oproti Kuvajtu?

Zde byla pouze malá česko-slovenská základna. Byl tam obchůdek, jídelna, místní pizzař. Nějaké společenské vyžití taky bylo. Sportování tam taky bylo, haly na florbal, volejbal. Nebylo toho tolik jak na té americké základně, Američané mají mnohem lepší logistiku. Bylo tu jen něco kolem tří stovek lidí. Původně se jednalo o objekt vodárny, kde se postavily ubytovací kontejnery a celé se to oplotilo. Jediné „chemické“, co se tam dělo, tak bylo to, že se dělaly nácviky pro únik chloru, právě z oné přilehlé vodárny.

Jak jste vnímali situaci? V Kuvajtu byla stále přítomna hrozba války, která nakonec propukla. Bylo tomu tak i zde?

Nebezpečí nehrozilo. Šlo o to, že Kosovo vyhlásilo samostatnost na Srbsku. Nahrnuli se tam 4 sektory: francouzský, italský, americký, a možná ještě něco. My jsme byli možná ve francouzském sektoru, už nevím. Měli jsme tam prostor, kde se hlídaly hranice. Prostě klasická patrolovací činnost.

Jaký je každodenní způsob života vojáka z povolání?

Člověk přijde do zaměstnání, tam se udělá rozvod do zaměstnání, kde se řekne, co se ten den bude dělat. Buď je výcvik v konkrétní odbornosti. Opakuješ si, my třeba morseovku, dosahy, zkoušíme různě navazovat spojení. Dvakrát týdně se cvičila cvičná síť. To jsme vyjeli na kopec, sladili se s posádkami pozemních sil, kde se posílají různé zprávy datově, fonicky nebo morseovkou. Chemici jezdili nad Liberec, kde je pár hektarů výcvikového prostoru. Cvičili tam stavění rámu, průzkum a takové věci.

Odpoledne bývala údržba techniky, odpolední rozkaz.

Může přijít člověk chemickým vzděláním nepoznamenaný k chemikům?

Pokud přijde na chemickou rotu, tak tam to není zas nějak extra těžké, to se doučí od zkušenějších. Pak je tam ale středisko speciálního určení, které má své laboratoře a už nějaké lepší přístroje. Tam už ale nechodí jen tak nějaký nováček. Když tam někdo přijde, tak už za sebou má chemickou průpravu třeba ze střední nebo z vysoké školy vojenské.

Momentálně působíte na velitelství pozemních sil. Co je zde vaším zaměstnáním?

Nacházíme se v budově generálního štábu. Jsem tu dva roky. Pracuju na operačním oddělení, kde zpracováváme různá nařízení, která přijdou třeba ze společného operačního centra, které má na starosti zahraniční mise. Přijde nařízení, že se bude stavět strážní rota v Afghánistánu a že to začne za dva roky. Příprava nějakou dobu trvá, takže mi vydáme naše nařízení. Oslovíme nějaký prvek, který to bude stavět. Komunikujeme se společným operačním centrem a našimi podřízenými jednotkami. Jednotky dělají výběr osob, plán výcviku a posílají to nám a my to pošleme na společné operační centrum. Nebo vydáváme nařízení naším podřízeným jednotkám.

Jste vůbec ještě voják, když už pracujete jen od stolu?

I když se jedná jen o kancelářskou práci, stále jsme vojáci a máme střelby, máme výroční přezkoušení z tělocviku, profesní přezkoušení. Ted' jsme se na příklad vrátili z Vyškova, kde jsme byli ve výcvikovém prostoru. Měli jsme pochod, házeli jsme ostré granáty, střelby z pistole a útočné pušky. To, co plní podřízené útvary, tak musíme plnit také.

Měla bych na Vás poslední otázku. Ta se týká zákonné mlčenlivosti. Jak se taková povinnost projevuje? Setkal jste se během služby s tím, že by bylo něco, o čem jste prostě se svým okolím nemohl mluvit?

Když je něco na cvičení nebo v misích, přijde novinář, tak mu musím říci, obraťte se na našeho tiskového mluvčího. K takovým věcem, jako co děláme, proč tam jsme, jak dlouho tam budeme a tak, se vyjadřovat nesmíme. Co jsem tak pochopil, tak máme zakázáno především vyjadřovat se k probíhajícím nebo nastávajícím událostem. Ale o tom co proběhlo, pokud se tedy vyloženě něco nestalo a někdo neřekl: „Tak tady o tom ticho,“ tak to jsou informace, které se počítám, můžou říkat.

Příloha č. 9 – Přepis vybraných pasáží rozhovoru s pamětníkem Martinem Maralíkem 10. 8. 2018, Liberec

Vy jste si vzhledem k svému nízkému věku neprošel základní vojenskou službou. Co Vás tedy motivovalo k započetí kariéry profesionálního vojáka?

Mojí motivací bylo studium. Nastupoval jsem zprvu na vojenskou vysokou školu, kterou jsem nedokončil. Studoval jsem obor komunikační a informační systémy. Protože jsem školu nedokončil, tak jsem si musel sám najít místo útvaru. Chtěl jsem poznat nové místo. Chtěl jsem co nejdále od domova, a tak mě napadl Liberec. Zněl pro mne exoticky. Shodou okolností pro mě měli místo, jelikož jsem maturoval fyzika-chemie, kde měli pro mě ne relativně vysoký post, takže nebylo nad čím váhat.

Vaše první působiště u profesionální armády byl Liberec. Jaké to bylo přijít sem, neznat tu nikoho?

Já jsem už od začátku byl z Liberce absolutně nadšený. Tady, jak člověk přijíždí, vidí Ještěd. Lidi tu byli taky v pořádku. Ze začátku se ke mně v práci moc nehlásili, protože nevěděli, na které místo nastoupím, tak si mě tam pinkali jako horký brambor. Potom jsem tady poznal hromadu lidí a jsem za to rád. Momentálně bych tady i rád zůstal.

Co se zaměstnání týče, tak jsem zde nastoupil jako laborant na radiometrickou laboratoř, ale jelikož jsem studoval i IKT a měl jsem k počítačům blízko, tak jsem byl hned převelen na skupinu KIS (komunikační informační systémy). Myslel jsem si, že to bude super, že mě to bude bavit, ale pak člověk trošku prozří a zjistí, že lidem jen restartuje počítače a mění tonery, tak jsem se vrátil zpět na chemickou laboratoř. Práce je zde zajímavější, je více služebních cest, sofistikovanější zařízení, možnost misí.

Měl jste jako chemik v rámci příchodu do Liberce nějaké vstupní školení? Jak váš nástup, co se odbornosti týče, probíhal?

Když člověk přijde do Liberce, tak první, co ho čeká, je všeobecné školení bezpečnosti práce. Pak se člověk seznámí s Libercem vůbec. Kde co je, na koho se obrátit, jaké jsou skupiny, finanční, logistika, co to vlastně všechno je, jak to funguje. Až když člověk zná tyto základy, tak se teprve postupně překlápí na odborný výcvik. Odborný výcvik pro mne znamenalo laboratoře. Nemohl jsem si jen tak říci: „Zítra

půjdu do laboratoří,“ muselo to být naplánované předem. Tenkrát byly všechny laboratoře ještě ve Vyškově, takže se to muselo domluvit s Vyškovem. Jelikož jsem hned nastoupil na praporčícké místo, trvalo to relativně dlouho, než jsem se dostal do té odbornosti, na které jsem tabulkově měl při nástupu být.

Jak se lišila klasická vševojsková příprava od té chemické?

Pro nás laboranty asi maximálně. Ve vševojskové je taková ta klasika, taktika, střelby. Průzkumák se třeba ještě specializuje na to své vozidlo, které má na starosti. Zatímco my laboranti se převlečeme z maskáčů do bílého pláště a jsme měsíc v kuse v laboratoři, kde se učíme ovládat přístroje. Já jsem hned z počátku začínal na laboratořích vyšší úrovně, takže mě tam nechali nejdříve jen ohýbat sklo, zahřívát sklo, vysvětlovali mi, co jsou to kádinky.

Jak probíhal takový výcvik v laboratořích?

Laboratorní kurz byl náš nejtěžejnější. Pořádal se vždy dva měsíce v roce. Probíhal jak klasická pracovní doba - pondělí až pátek - na víkendy jsme z Vyškova jezdili domů. Laboratoře tak vysoké úrovně byly tenkrát jen ve Vyškově, v Liberci ještě žádné nebyly. Nyní jsou už v Liberci nějaké laboratoře, tak už probíhají kurzy i u nás.

Je možné, aby se na takovou pozici dostal člověk chemií nepolíbený?

Myslím si, že může. O to víc ho ale bude čekat práce. Mně pomohlo alespoň to, že jsem měl maturitu z fyziky a chemie. Myslím si, že je to dosti o pohovoru. Člověk, co má zájem sem jít, je vždy pozván na pohovor. I já jsem byl pozván na pohovor, ptali se mě, jaký mám vztah k chemii, proč bych to chtěl dělat. Kdybych jim řekl, že chemii neznám a je mi jedno, jak to budu dělat, tak by mě sem asi nevzali. Hodně také záleží na personalistovi jako člověku, který ty lidi vybírá. Myslím si, že když to člověka zajímá, tak už o chemii bude něco vědět. Jít tam jako úplně čistý člověk a říci, že se to naučí, to je jako kdyby si člověk dal do životopisu, že umí německy, pak tam přišel, oni se ho zeptali, jestli umí německy, a on, že ne, ale že se to naučí.

Jak dlouho trvalo vaše zaučování, respektive za jak dlouho jste mohl jít do ostrého nasazení?

Bylo to asi po dvou letech, z toho rok byl taková seznamovačka. Nejdříve jsem byl na KISU, pak jsem měl rok přípravu v laboratořích. Pak jsem teprve mohl odjet do Afghánistánu jako laborant, kde jsem byl sedm měsíců.

Hovořil jste o misi v Afghánistánu. Co to bylo za misi?

Bylo to v roce 2012, byla to mise „ISAF“ v Afghánistánu, kde jsme byli v hlavním městě na letišti dislokováni jako chemici. Naším hlavním úkolem bylo zkoumat celkově chemické zabezpečení od odběru vzorků až po analýzu. Měli jsme tam laboratoř. Sám jsem si tam mohl trochu procestovat Afghánistán a sám si odebírat vzorky.

Takže jste si tam vzal auto a mohl se prohánět pouští?

Auto jsme měli minimálně, jen v případech, když jsme jeli do města na ambasádu, kde jsme odebírali vzorky vody. Jakmile to bylo dál, tak už to bylo vše přes vrtulník.

Jaké vzorky a proč jste je odebírali?

Byly tam rutinní vzorky, což byla hlavně voda. Tam se zkoumalo, jestli je pitná, jelikož to bylo vše z vrtů. Ne každá voda byla pitná, ne každá voda se dala použít vůbec technicky. Bylo potřeba to pravidelně kontrolovat, třeba jako tady ve vodárnách voda prochází neustálou kontrolou, tak něco podobného bylo potřeba dělat i v Afghánistánu. Dále jsme měli i různé nepravidelné vzorky, řekněme zhruba jednou do týdne, kdy se stalo to, že někde něco bouchlo, tak jestli jsme schopni nějaká výbušná rezidua rozpoznat. Jednou nám tam přišly nějaké jedy, co někdo nasypal někomu do jídla, jestli jsme schopni to rozpoznat. Pokaždé něco jiného. Zní to třeba tak, že toho moc nebylo, ale ve skutečnosti jsem se v té laboratoři nezastavil. Jeli jsme tam na směny a prakticky pořád jsme tam měli nějaké vzorky, za což jsem ve výsledku rád, protože mi ten půl rok strašně rychle utekl.

Jaký byl návrat z mise?

Po návratu člověk dostane akorát týden volna, aby se vzpamatoval, a pak je hozený zpět do procesu. Jelikož jsem si před začátkem mise stihl ještě dodělat bakaláře

v oboru chemických technologií, tak jsem byl zhruba do půl roku po misi povýšen na důstojníka analytika.

To pro Vás tedy znamenalo jinou práci?

Ano, dělal jsem tam pak už něco jiného. Nebyl jsem už v laboratořích, ale byl jsem štábní pracovník s vyhodnocovacím programem jako styčný důstojník pro 4. brigádu rychlého nasazení, kde komunikuji s nechemickými jednotkami, vysvětluji jim tam, co jako chemici máme za schopnosti. Laicky řečeno mé současné zařazení se dá označit jako prodej svého útvaru u jiných útvarů, především v rámci cvičení. Jako odměnou mi pak jsou vševojsková cvičení se 4. brigádou rychlého nasazení. Většinu výcviku trávím momentálně s Žatcem nebo Chrudimí a vůbec na Doupově a všude prodávám chemiky.

Pamatuji si, že jste v roce 2015 byl delší dobu pracovně v USA. To bylo také kvůli vašemu útvaru? Prodával jste Vás i tam?

To byl důstojnický kurz. Momentálně přebíráme americký model. Aby člověk mohl být na určité hodnosti, tak potřebuje kurz. Dříve jsme měli nižší důstojnický kurz a vyšší důstojnický kurz, ten byl od majora výš. Já byl na kapitánském kurzu. Velkou roli v tom hrálo, že umím dobře anglicky, vzhledem k tomu jsem měl možnost absolvovat kurz, který je jinak i ve Vyškově, v Americe. Kurz byl sedmiměsíční. Chodilo se klasicky do školy. Vstávalo se ráno ve 4:30. Každé ráno probíhala rozcvička jako z amerických filmů. Po sprše se jde makat. Nemají klasickou pevnou pracovní dobu. Každý den se jelo, dokud se neudělalo vše, co se mělo. První půlrok byl vševojskový, druhý půlrok byl chemický. K tomu druhému půlroku můžu říci, že co se týče chemických znalostí, tak čeští vojáci jsou opravdu špička, protože oni se tam učí jen úplné základy a my máme mnohem víc teoretických znalostí. Jiný problém je materiální vybavení, tam jsou samozřejmě ohromně vpředu.

Jak na Vás působil americký model, co se lidského přístupu týče?

Lidsky? Pro mne to byl nejlepší rok mého života. Člověk vidí jinou armádu. Vidí obrovskou armádu. Vidí, jak to může fungovat jinak. Já bych se tam vrátil hned.

Tedy na závěr, momentálně jen prodáváte svůj útvar u jiných, nebo se věnujete i jiným pracovním úkolům?

Poslední dobou se účastním hodně akcí na veřejnosti. Týden zpět byla chemická olympiáda, kde byla přizvána chemická jednotka. V neposlední řadě často zastupuji velitele své jednotky. Takže jsem buď na cvičení, nebo se připravuji na misi, nebo zastupuji velitele.

Aktuálně se na nějakou misi připravujete?

Připravoval jsem se do Konga, pak do Iráku. Během týdne se to změnilo a vypadá to, že pojedu pod United Nation do Konga na rok jako vojenský pozorovatel OSN.

Jaké máte plány do budoucna u armády?

Poslední dobou se snažím zdokonalit v jazycích. Kvůli misi jsem si udělal kurz francouzštiny. Do budoucna bych chtěl zůstat v armádě a dostat se na pozice vyššího důstojníka. Díky tomu, že mi i ty jazyky jdou, tak bych se rád dostal do struktur NATO a pracoval v zahraničí.

Jak Vám tedy vyhovuje každodenní způsob života vojáka zde v Liberci?

Pro mne je to různorodé, možná proto mě to tak baví a vydržel jsem u toho dlouho. Jeden den má člověk pochod, další den zastupuje velitele, běhá po poradách, další den má střelby, tělocvik. Obrovským benefitem pro mě je, že člověk má prostor na tělocvik. Tělocvik máme přímo daný v základních řádech. Tím, že jsem soutěživý, mi hodně vyhovuje, že jsou jisté tabulky, jak hodnotit lidi. Není to prostě stereotypní práce jako třeba u pásu.

Příloha č. 10 – Přepis vybraných pasáží rozhovoru s pamětníkem Tomášem Tesařem 13. 02. 2019, Liberec

V jakém roce jste nastupoval k armádě?

Musím si to spočítat, momentíček. Myslím, že 2003 a to jsem tam byl rok ještě jako voják v základní službě.

Vy jste nastupoval základní povinnou vojenskou službu?

Ano, celý rok jsem byl jako voják základní služby, a pak jsem v podstatě ihned nastoupil jako voják z povolání.

Kde jste absolvoval základní vojenskou službu?

Všechno zde v Liberci.

Před základní vojenskou službou jste měl ambice na kariéru u armády?

Ne. Studoval jsem vysokou školu v Liberci. Konkrétně „strojárnou“, ale moc mi to nešlo. Střední školu jsem měl průmyslovou, a problém mi na VŠ dělala matematika, takže jsem to po prvním semestru ukončil. Pak přišel ihned povolávací rozkaz na vojnu. Na vojnu jsem nastoupil, a tam mě inspirovali 3 moji nadřízení, kteří byli fajn. Jelikož jsem nevěděl, co bych dělal jiného, tak jsem tam zůstal.

Setkal jste se už v rámci základní vojenské služby v Liberci s chemickou průpravou?

Ano, byl jsem na poddůstojnické škole, což znamenalo, že jsem pak mohl i ostatní učit chemický průzkum, který jsem měl na starosti.

Jak probíhalo vaše rozhodování, a přechod ze základní vojenské služby, do profesionální armády?

Už si přesně nevzpomínám. Je to hrozně dávno. Myslím, že to bylo nějak souběžně. Nevěděl jsem co dál, tak jsem se o tom bavil s velitelem, a ten mi nabídl, ať zde zůstanu. Tak jsem prostě zůstal. Šel sem za personalistou, který byl v podstatě taky „základák“, s tím jsem to probral, a rovnou mě vzali, respektive po základní službě jsem měl měsíc pauzu, a potom jsem nastoupil jako průzkumník čtyř chemického průzkumu.

Jaká byla vaše náplň práce na této pozici?

V podstatě se seznámit s obsluhou detekčních přístrojů. Naučit se postupy a procesy v poli, jak ovládat vozidla a navazující procesy s dekontaminací, hlášení událostí, kdy jsme zjišťovali, zda proběhl chemický útok, jak a kam se to bude hlásit, a koordinace týmu s delšíma dvěma kolegy, jelikož jsme byli vždy ve třech v průzkumném týmu. Pak už jen takové klasické, dobře zdravit, být zdravý, dobře běhat a být v kondici. To je celé.

Jak probíhal klasický týden vojáka z povolání v kasárnách?

Zhruba třikrát týdně jsem si šel zaběhat, dvakrát týdně do posilovny. Mezitím, když jsem byl průzkumník, tak jsem se učil ovládat přístroje, když už jsem to uměl, tak jsem se snažil zlepšovat, abych byl schopný je obsluhovat rychleji s přesnějšími výsledky. Učil jsem se i teorii ohledně chemických látek, radioaktivních látek, zbraní hromadného ničení, mezitím byla pořadová příprava, sem tam „pakárna“ se zametáním a v podstatě blbosti. Později jsme začali jezdit každý týden na Hrby, což je malý vojenský prostor nad Libercem kam se jezdí cvičit. Tam jsme trénovali vše prakticky.

Jaké přístroje jste se učil ovládat, co se jimi dalo zjistit?

Zjišťovali se jimi přítomnost bojových chemických látek jako Sarin, VX, Yperit, a různé tyhle typy. Měli jsme na to cvičné látky, které to simulovaly, nebyly to samozřejmě ostré bojové chemické látky. U radiologického průzkumu jsme zjišťovali intenzitu radiačního záření, případně druh záření. Učili jsme se vytyčovat kontaminované prostory. Detekci biologických látek jsme v podstatě moc nedělali, protože to byl na laboratořích, kdy si dělali odběry vzorků a z toho detekovali tu látku.

Tuto činnost jste prováděl celou svou kariéru?

Nikoliv, tam jsem byl jen asi dva roky. Pak jsem byl velitel družstva, kde se tedy dělalo to samé, ale já už byl na pozici, kdy jsem měl dva podřízené a tento výcvik jsem jim plánoval. Měl jsem na starosti celý jejich výcvik, disciplínu, abychom fungovali dobře jako tým. Po nějaké době jsem se stal zástupcem velitelem čety. Tam jsem měl na starosti, kromě tohoto plánování, leč zase na vyšší úrovni, nějaké právníkové věci a vyhodnocování chemické a radiační situace. Disponoval jsem vozidlem, se softwarem na vyhodnocování, kde jsem získával informace od průzkumných týmů. Tato práce

spočívala v tom, že se vytyčovala ta oblast, která je kontaminovaná a dělali se projekce na základním meteorologickém modelu, kam se to bude šířit a jak daleko, v jaké koncentraci. Vyhodnotit tak ohrožené prostory, případně evakuovat obyvatelstvo, nebo zajistit jiná opatření. Tohle jsem pak dělal zbylých zhruba sedm let, než jsem od armády odešel.

Jaký jste měl důvod pro odchod od armády?

Vyhoření? Asi. Myslím, to vyhoření asi. Byl jsem na misi v Kábulu v Afghánistánu a to byl poslední hřebíček, kdy už jsem tam nechtěl být. Myslel jsem si, že tam budu pomáhat, jako voják, když jsem na to cvičil, trénoval se, a nepotvrdilo se mi to. Nemyslím si, že by vojenská přítomnost nějak zlepšovala situaci obyvatelstva a Afghánistánu, nebo kdekoliv, třeba v Iráku. Čímž jsem ztratil smysl své práce, a nemohl jsem takto dál pokračovat.

Co to bylo konkrétně za misi?

ISAF v Kábulu sídlili jsme na vojenské letecké základně. Měli jsme na starosti seznam míst, kde bylo předpokládáno, že by se mohly vyskytovat chemické látky, určené na výrobu výbušnin nebo drog. Byli jsme tam 6 měsíců a během té doby jsme mohli mít asi 10 výjezdů. Mezi tím jsme měli většinou volno, pokud nebylo vyloženo potřeba něco dělat na základně. To jsme si většinou čistili přístroje, nebo třeba měli cvičné střelby. Před každým výjezdem proběhl zpravodajský briefing, kde nám bylo sděleno, co se od nás očekává, kam pojedeme, kdo se bude starat o naši ochranu, jelikož my jako průzkumný tým jsme sebou vždy ještě měli doprovodný tým, který zajišťoval bojovou ochranu. Následovala příprava materiálu a vybavení, zbraní a všeho. Pak jsme jezdili na různá místa, jako byla třeba přehrada pitné vody, elektrárna, kde se uvažovalo, že by mohlo být skladiště. Jeli jsme i do hlavní kábulské lékařské kliniky a na další různá místa. Problém byl v tom, že jsme nemohli přijet neohlášení. Vždy jsme se museli dopředu ohlásit, že někam přijedeme. Takže i kdyby tam něco bylo, tak do našeho příjezdu to bude pryč.

Setkal jste se s krizovou situací?

Naštěstí na nás přímo nikdo nestřílel. Během mise byly asi 2 útoky na základnu, ale to jsme jen naběhli do krytu, podali hlášení, a čekalo se, co se bude dít. Těsně před

naším příjezdem, tam byl zaznamenán výbuch atentátníka na bráně, to pár vojáků zabilo, ale když jsme tam přijeli, tak už po tom nebyly žádné památky. Na základnu byla občas vystřelována "erpégéčka". Občas probíhala střelba v okolí. Ale přímo na náš konvoj, když jsme byli na některém z výjezdů, nikdo nestřílel. Byli jsme tam i s naší polní nemocnicí, a sem tam jsme drželi služby v nemocnici. Když bylo přivezeno hodně zraněných, tak jsme je pomáhali nosit ze sanitek a jiných vozidel do nemocnice. Zraněné tam vozili vojáky, kteří byli pod palbou nebo jiným napadením. Mohli je tam vozit tak jednou týdně, když došlo k napadení, či atentátu. Jednou tam přivezli francouzskou kolonu, která byla na okraji Kábulu, když došlo k napadení. Celá ta patrola se během útoku schovala do jednoho z domů. Byli tam docela dlouho a začala jim docházet munice, než dostali podporu. Bylo tam hodně zraněných, někteří i umřeli. Mohlo tam být tak 20 lidí, které převezli, byli různě postřelení. Já jsem na štěstí tuhle službu nikdy neměl. Slyšel jsem to jen z příběhů. Ale i tak na mne z toho určitě doléhal jistý stres.

Cítil jste se v bezpečí?

Na základně celkem ano. Na výjezdu to bylo podle toho, kdo s námi jel. Například, když nás doprovázeli Turci, tak oni to měli úplně na háku. Oni měli půlměsíc na vozidlech, což symbolizovalo, že byli muslimové. S těmi jsem se na jednu stranu cítil bezpečně, protože na muslimy tam většinou nestřílí. Ale oni moc bezpečnost neřešili. V pohodě s námi zastavili, na tržnici si koupit jídlo, samopaly si nechali v autě, a vůbec neřešili nějakou bezpečnost. Když jsme na druhou stranu jeli s Francouzi nebo Brity, tak ti byli velmi špičkově vycvičení a bylo vidět, že jsou profesionálové. Báł jsme se, ale moc jsem ten strach nevnímal, abych mohl pracovat.

Jak na váš odjezd do mise reagovalo okolí?

Tou dobou jsem ještě neměl děti. S manželkou jsme byli jen pár let. Ted' by to bylo horší, už bych nejel, když mám děti. Manželka měla strach, jestli se vrátím, co se bude dít, nebudu říkat všechny věci, je to nepříjemné. Nemohl jsem jí říci úplně všechno, co se týkalo zpravodajských informací, ty jsem jí říkat nemohl vůbec, a ani nechtěl, protože by jí to mohlo ještě více vystrašit. Věděla, že tam jedu jako velitel průzkumného týmu, na které budeme základně, ale žádné jiné detaily určitě ne.

Nastala nějaká konkrétní situace, kdy jste se během mise rozhodl, že od armády odejdete?

Ta úplně nejkonkrétnější situace byla taková v podstatě nevinná, ale mne to vnitřně úplně rozložilo. Když jsme byli na civilní klinice, což byla údajně největší klinika v Kábulu. Byla to větší vila, vybavení tak z čtyřicátých let minulého století, opravdu na tom byli dost špatně. Ti lidé tam byli fajn. Doktoři chtěli pomáhat, ale neměli vybavení, takže z toho byli nešťastní. Velitel se šéfem kliniky hovořili uvnitř, a my s chlapci stáli na dvorku, co byl oplocený. Bavily se tam nějaké místní ženy, seděla tam jedna paní s klukem na kole, přišel tam nějaký stařík, dal si vodu z fontánky. Seděla tam ještě jedna pěkná Afghánka, která měla malé miminko a zhruba rok a půl staré dítě. Já na ní tak koukal a uvědomil si, že tam jen sedí, nejspíše chce ošetřit dítě nebo sebe. Pokud by se tam na nás začalo střílet tak je možné, že ona nebo ty děti by mohly být zasaženy. Aniž bych já cokoli dělal, na někoho útočil nebo něco, už jen to, že mám na sobě uniformu, samopal, neprůstřelnou vestu a prostě jsem tam, a jsem jasný viditelný cíl, tak to může způsobit újmu nebo smrt lidí, kterých se to vlastně vůbec netýká. To mě rozbilo, a už jsem nechtěl dál být v roli vojáka, už jsem v tom neviděl smysl. Nechtěl jsem jen svou přítomností ohrožovat někoho dalšího. Došlo k tomu asi v půlce mise. Kamarádi, kterým jsem ukazoval fotky z mise, říkali, že od té doby mám smutné oči. Hodně mě to vnitřně zasáhlo. Pak jsem to tam nějak doklepal a půl roku po příjezdu z mise jsem šel do civilu. Už dál nešlo být voják.

Krom mise v Afghánistánu, vycestoval jste v rámci armády ještě do jiných států?

Ano, byl jsem v Americe a Peru. V Americe jsem byl půl roku. Z toho jsem se 3 měsíce zdokonaloval v angličtině na vojenské letecké základně v Texasu v Defence language institut. Byla to více méně klasická škola, kde jsem se učil jen anglicky. Odpoledne po výuce jsem si mohl dělat, co jsem chtěl. Jezdil jsem do města, na výlety. Procházel jsem se po základně, která byla obrovská. Mohla mít tak 10X20km. Seznámil jsem se tam se spoustou lidí, především tedy dalších zahraničních studentů. Američané byli celkem přátelští, sem tam nás pozvali třeba k sobě domu, nebo nás vzali na projížďku na koni. Druhé 3 měsíce jsem jel do Missouri. Tam bylo taky studium často v učebně, někdy byly i polní cvičení, kde jsme se pokoušeli aplikovat to, co jsme se učili

v učebnách. Studovalo se zde chemické zabezpečení vojenské základny, jejich postupy, jejich metody, jejich způsoby. Nejbližší město na tuto základnu byla asi 100 km, nějaké menší město třeba 10km. To, co jsem se naučil, jsem pak praktikoval, když jsem přijel zpět, a upravil jsem částečně naše způsoby a postupy.

Jak byste srovnal české a zahraniční školení v rámci problematiky chemické ochrany?

Ve školení byli výrazně dál než my. Kurz byl výborně připravený, lektori odborníci. Tehdy používali powerpoint, konečně když u nás ještě zdaleka ne, byl to rok asi 2005. Materiály měli pěkně připravené a spojené s praktickými nácviky. Já zažil přijímač, a základní vojenskou službu, což byla samozřejmě ve srovnání tragédie. Pak když já sám jsem vedl výcviky, ale tím, že jsem ani neměl moc extra služební počítač, nebo něco čím by se to vytvářelo, tak to bylo podle knížky takové na „prd“. Když jsem se pak vrátil, tak se podařilo zavést jisté minimální zlepšení technologií ve výuce. Celkově jejich výcvik byl určitě výrazně lepší. Je všeobecně propracovanější, společně s polním výcvikem, kdy jsem zažil více nácviků s ostrými chemickými látkami.

Zmiňoval jste Peru. Tam jste byl vyslán s jakými úkoly?

Jednalo se o summit představitelů států Evropské unie a Karibských zemí, tuším, že v roce 2008. My jsme tam měli dva úkoly. Za prvé jsme v čase konání summitu prováděli chemické zabezpečení. Což znamenalo, být připravený, kdyby zde někdo provedl chemický útok. Za druhé, před konáním summitu jsme po čtyři týdny měli na starosti výcvik jejich hasičů, policie a armády v rámci chemického a radiačního zabezpečení.

Stalo se v některém ze zahraničních výjezdů, něco co Vás překvapilo?

V Peru mě velmi překvapilo, jak to tam mají zařízené. Na to, že to byli policisté, vojáci nebo hasiči, a měli by být nějak organizovaní, měli nějak fungovat, tak to byla úplná tragédie. Dohodnout si s nimi konkrétní termín nefungovalo. Když už se něco dohodlo, tak se to posunulo o den až dva. Vše se zařizovalo na poslední chvíli. Vůbec žádná systematičnost, naprostá nula. Pochopím to mezi lidmi, ale takto v rámci organizovaných složek mě to hodně překvapilo. Paradoxně hasiči, kteří jsou na bázi dobrovolnosti, byli nejvíce organizovaní, více než vojáci či policisté.

Je to již 8 let, co jste odešel do civilu. Jste teď spokojenější?

Určitě jsem. Jak se tak říká, tak už jsem detoxikovaný. Ta práce promění myšlení, a já byl tak trochu zelený mozek. Jsem rád, že jsem tam byl a jsem rád, že jsem odešel.